

శ్రీ

మందపాల చరిత్రము.

అయిదంకిముల నాటకము

ఇది

ఇంగ్లీషులో పేక్విపియర్ మహాకవి రచించిన
కింగు లీయరు నాటకమునుండి

చెన్నాప్రగడ - భానుమూర్తిచే

తెనిగింపఁబడినది.

రాజమహేంద్రవరము

యస్ గున్నేశ్వరరావుబ్రదర్సువారి
శ్రీ చింతామణీముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడినది

1907

క ఛా నం గ్ర హ ము

మందపాలుఁ డను భరతఖండపు రాజునకు చండిక, మందర, సుశీలయు నను
మువ్వురుకొమారిత లుండిరి అతఁడు వార్ధకిమున రాజ్యభారము డించి సుఖం బుండఁ
గోరినకాలమున కాలమునకు చండికామందకులవివాహము లాయెనుగాని సుశీల వివాహము
కావలసియుండెను స్వేతధ్వజుఁడు చండిక భర్త వర్ధమానుఁడు మందర భర్త మాళ
వేశుఁడును మద్రదేశుఁడును సుశీలను వరింపఁగోరి రాజాస్థానముననుండిరి అంత నొకనాఁడు
రాజు తన తనయలకుఁ దనయెడఁగల భక్తితాత్పర్యంబుల కి నురూపంబుగ తనరాజ్యంబు
వారలకుం బంచియిచ్చు నుద్దేశముతోఁ గొలువున వారిం జేరఁబిలిచి వారియెడలఁ బొగలు
ప్రేమానుబంధంబు వివరింపఁ దెలుపు మని యానతిచ్చె కపటస్వభావు లగు చండికా
మందర లతిశయోక్తుల నొంకొరుం గడువంబారి యమాయికుఁ డగుతండ్రిని కనుగప్పి
రాజ్యబాగము ను వడసిరి ధర్మదయాసత్యశీల యగుసుశీల తనయక్కల యిచ్చకములకు
రోసి తండ్రియెడ సమగ్రభక్తివినయభయతలు గలదయ్యుఁ దన్న సహధర్మచారిణిగ
వరింపఁబోవు భర్తయెడలఁ దనకుఁ గలవిధుల సూచించుచుఁ దండ్రియెడలఁగూడ ప్రేమ
గౌరవములు తనకు ధర్మసిద్ధము లనిచెప్పి యధార్థవాదీ బంధువిరోధి యన్నట్లు స్తోత్ర
ప్రియుఁ డగుతండ్రి యాగ్రహమునకుం బాత్రంబయ్యె మందపాలుఁడును సత్యవాది
యగుసుమిత్రుఁ డనుపాంచాలవండనాథుని హితోపదేశంబుల సరకుగొనక యతని నిష్ఠు
రోక్తులకుం గిరిసి రోపావిలచిత్తుఁడై వానిని తనరాజ్యము వెలవడ కాసించి సుశీలను
విడనాడి యామెకు రావలసిన మూఁడివపాలును దదగ్రజాతలపా లొనర్చి తాను
కతిపయశరిజనపవేతుఁడై వారియొద్ద మతలమనసుండ నిశ్చయించుకొనెను విశ్వర్య
కాముఁ డగుమద్రదేశుఁడుమనవు వదులకొనిపోయె గుణగ్రహణపారీణుఁ డగు మాళ
వేశుఁడు సుశీల పాణిగ్రహణంబు నేసి యామెం దోడ్కొని తనవీటి కేఁగె ప్రభుభక్తి
సంపన్నుఁ డగుసుమిత్రుఁడు మాటువేషమున రాజు పరిచారకులలోఁ జేరెను

చంద్రసేనుఁ డను సామంతరాజునకు స్వేతకీర్తి యను నుదారగుణరిత్నాకరుఁ
డగునొక పుత్రుఁడును, అఖిలదావకరుండ్లై దోషాకరుఁ డనునన్వర్థ నామముగల యొక
దాసీపుత్రుఁడును గలరు మిత్రశేదకుశలుఁ డగు దోషాకరుఁడు సులభస్వభావుఁ డగు
తండ్రిని పరచించి యన్న సరణ్యములపా లొనర్చి తండ్రిరాజ్యంబు సర్వంబును బడయుఁ

గోరి స్వేతకీర్తి వ్రాసిన ట్లొక యుత్తరమును సృష్టి చేసి తండ్రిమనసు విడిచి స్వేతకీర్తిని తండ్రికన్నులఁ బడకుండు మనిహితోపదేశముగఁ జెప్పిపుచ్చెను

అట మందపాలుఁడు చండిక చెత నవజ్ఞాతుఁడై స్వేతధ్వజుని యనునయముల నుపశాంతి నొందక రౌద్రంబు దాల్చి చండికను శఙ్కించి మందరపాలి కేఁగ నిశ్చయించి ముందు సుమిత్రునిచే నామెయొద్దకు జాబుపంపెను చండికయు నట మున్న కుక్షింభరుఁ డనుతనఁగరిచారకుని యుత్తరమిచ్చి మందరతావు కంపెను జాబులతో విరిగివులును • జేరువలకు మందరయు వర్ధమానుఁడును చంద్రసేనుని నగరమునకుఁ బోయి యుండిరి చంద్రసేనుఁడు వారితో సంప్రతించి స్వేతకీర్తి శరంబుఁ బ్రదించి తెచ్చినవారికిఁ బారితోషిక మిచ్చెదనని చాటఁబంచెను స్వేతకీర్తి యున్నతవేషముఁ గైకొని పురమునకు న్వలియై చెల్లుఁ బుట్టలుపట్టెను కుక్షింభరుఁడును సుమిత్రుఁడును చంద్రసేనుని నగరు ముంగిటఁ దారసిల్లగ వారిలో వాక్కలహము పుట్టి చినికిచినికి గాలివానయై నంతట సుమిత్రుఁడు కత్తిఁదూసి కుక్షింభరునిపై కడరెను అంత నాసంక్షోభము విని మందరయు వర్ధమానుఁడును పైకివచ్చి జాబు లంచి సుబంధునియందు నేరము మోపి వానిం బొండ్ కొయ్య నుంచిరి అంతఁ గొంతతడవునకు రాజును విదూషకసమేతఁడై వచ్చి చంద్రసేను మందిరి ద్వారమునఁ జేరినవాఁడై పరిచర పరిభవమూలమునఁ దనకుఁ గలిగిన యవమానము నకుం గోపోద్దీపితుఁడై కూతురుకు నల్లునకుఁ దనరాక నెఱిఁగింపఁ బుచ్చినవారల మిష వెట్టి జాగుసేసి యెట్టుకేలకు వచ్చి సుమిత్రుని బంధ మాడ్చిరిగాని రాజునెడ నాదర • మించుకయులేక భాషింపఁజొచ్చిరి ఇంతలో చండికయుఁ జేరుటవలన నొకఁడొకరు తోడై తండ్రి పరివారమును హ్రస్వపఱుచు ప్రసంగమునో నొకఁడొక రతిశయించి పలుకుచుఁ గడ కాముదుకని మతిగలఁచి యాతని వదల్చుకొను నుపాయ మొనర్చిరి సుమిత్రవిదూషకమాత్ర పరిచరుఁడై రాజు పురమువెడలి తలవాయ విసరు గాలివానలో నడిరేయియైనం దలదాఁచికొన నెలవొసంగని బట్టబయట నివసించి యుండవలసె అప్పు డున్నతవేషధారియై యందంప నల్లాడు స్వేతకీర్తి వీరికి జతఁడియై స్వేతకీర్తి యున్నత ప్రలాపములతోడను విదూషకుని చాటాత్తుతోడను చిత్తాపస్తావి మందిన రాజునకుఁ గాలక్షేప మగుచుండెను ఈయవస్థలో సదయాంతరంగుఁ డగుచంద్రసేనుఁ డనుకంపా యుత్తచిత్తుఁడై రాజు నొక కుటీరముఁ జేర్చి కొంతయుపచారము సలిపెను ఇంతలో వర్ధమానశితధ్వజులకుఁ గలహములు పొసఁగెను రాజు దురవస్థయు నల్లర వైషమ్యమును చారులవలన నెఱింగినవాఁడై నీతివిశారదుం డగు మాళవుండు ప్రభుభక్తి సంపన్ను లగు సుమిత్రచంద్రసేనుల యాలోచనతో వర్ధమానశితధ్వజుల గెల్చి రాష్ట్రము రాజునకు

సమర్పించువాడై నిగూఢముగ సేనలఁగూర్చి యుద్ధసన్నద్ధుఁ డాయెను చంద్రసేనుఁ డీ వ్యవహారమునందుఁ దనకుఁ గల జోక్యమును రాజునకుఁ దా నొనర్చిన యుప చారములు నెప్పటి వప్పుడు దోషాకరునితో మర్తము విడిచి దెలుపు చుండువాఁడు. నాస్తికుఁ డగు దోషాకరుఁడు పితృసర్వస్వలోలుఁడై భ్రాతృద్రోహ మునకుఁ దోడు పితృద్రోహమునకును సమకట్టి తన రాజభక్తి యుట్టిపడఁ బలకుచు నీరహస్యము లెల్ల మందరాఽర్థమానులకుఁ దెలిపి వారి నిఘరకృత్యమునకుం బురికొల్పి తాను చండిక యింటి కేఁగె చంద్రసేను నింట నతిఘలమ్యు దాక్షిణ్య మెంచక యాత్రూరకర్తులు వృద్ధుఁ డగుచంద్రసేనుని గ్రుడ్లు తోడి యిల్లు వెడల నడచిరి ఈదారుణకృత్యముఁ జూడనోపక చంద్రసేనుని పురజనుఁ డొకఁడు వర్ధమానునితోఁ గలహించి వానియొంట గాయము వాటి తాను మందరచె నినాతుఁడయ్యె తదనంతర మావర్ధమానుఁ డావ్రణకారణమున నీలెను అదివఱలోనే పాడివప్పి చండికామందరులతో ననుచిత రహస్యవర్తనలకుం జొచ్చిన దోషాకరుఁడు వర్ధమానుఁడు గతించినతోడనే మందరకు సర్వకార్యధురంధ రుఁడై చండికకు మందరియం దసూయాభివర్ధనం బొనర్చుచుండె చండికయు నిజభర్తృ ఐహోపాయమును చింతించుచు దోషాకరునకుఁ దనహృదయ మెఱింగించుచు కుక్షింభరని వలన జాబు లంపుచుండె

దిక్కుమాలిన చంద్రసేనున కున్న త్వేషధారియైన స్వేతకీర్తియే చేదోడై తన సాంత్వనవచనములతోడను తంత్రకాశలముచెతన, అతని యాత్మహత్యోద్దేశముల నివారింపుచుండెను ఇంతలో మందరయాజ్ఞానుసారముగ చంద్రసేనుని శిరముఁ ద్రుంప కుక్షింభరుఁడు సమీక్షించుటయు స్వేతకీర్తి వానిం దెగటార్చి వాని కంచుకాంతర్గుప్త మగుచండికజాబులుఁ గైకొని చూచి చండికాదోషాకరుల ద్రోహము బయల్పఱచి శిత ధ్వజులింగాయు నుద్దేశముతో జాబులు వానికందఁజేసి దోషాకరుఁడు తన ద్రోహమొప్పు కొననినాఁడు తనకై భేరిమ్రోయిందిన ఖడ్గపాణియైవచ్చి యంతయు ఋజువుచేయిం చెదనని చెప్పిపోయెను

మాళవుఁడు కార్యాంతరవ్యాప్తుఁడై తనపీటికి మరలిపోవలసి వచ్చినందున నశీల తనసేనాని యాధిపత్యముక్రింద సేనల నాయితంబుసేసి తండ్రిని వెదకి కాంచి తగుసంరక్షణలోనంది బయలుపెఱయుటయు శత్రుసేన స్వేతధ్వజ దోషాకరుల యాధి పత్యమున యుద్ధసన్నద్ధమయ్యె స్వేతకీర్తి తండ్రి నేకాంతస్థలమున సురక్షితుఁజేసి ధర్మ పక్షమవలంబించి పోరఁజేరె దైవములయు చాలమ్నిజేసి మాళవసేన పరాజితమగుటయు సుశీల మందపాలులు బందీకృతులై దోషాకరునిచేతఁ జిక్కిరి దోషాకరుఁడు వారలం

దన సేనాధికారి యధీనముచేసి రహస్యవనోపాయం బుపదేశించివున్న ఇంతలో
 దోషాకరునకును స్వేతధ్వజునకును వాగ్వాదము పొరగిన స్వేతధ్వజుడు స్వేతక్షీర్తి
 యువశ్రేణిని జాబులలోని దుష్టణము ల్గడించి దోషాకరునియందు దోషమారోపణసేసి
 ద్వంద్వయుద్ధమున దాని నిర్ధారణపేయువానికై బేరిమోయించెను ఈలోపల అండికా
 దత్త విష్ణుకారణమున మందర ప్రాణములు వాసెను అండికయుఁ దన దుష్కృత్యో
 ములుఁ బయ్యడినందులకై లక్ష్మీపరిభూతమానసయై కత్తివాతఁబడి మడిసె బేరిమోత
 విని స్వేతక్షీర్తి దోషాకరునితో నెక్కటికయ్యునునకుం గట్టాయితండై తండ్రికి రజా
 దురపస్థుడై తన్నెఱింగించుటయు నమ్ముదునని హృదయమలిసిపోయె స్వేతక్షీర్తి
 దోషాకరుందలపడి యసిధార నాతని నేంగూలనేసిన నాతఁడు ప్రాణాపశిష్టుండై
 తన ద్రోహమెల్లఁ గడవెట్టక బయటవెట్టినతోడనే సులూమందపాల ప్రాణరక్షకై
 స్వేతక్షీర్తి యులుకుతఱికి సుశీల పనిదీఱెను దోషాకరుఁగును ద్వంద్వయుద్ధమున
 స్వేతక్షీర్తిచే నందినగాయును నచిరముననే యుచునువిడిచె అంతలో రజును జింతచే
 జివికిముగ్గిన పండువలె నేవ్రాలుటయు సుమిత్రుఁడు వైరాగ్యముగొని పలి వినియె
 అంత స్వేతధ్వజుడు స్వేతక్షీర్తి కాతని పూర్వవదంబొసంగి తాను రాజ్యభారమువహించి
 మృతులైనవారి కుచితక్రియగానర్చి దుష్టశిక్షాశిష్టరక్షణపరుడై ప్రజాపరిపాలనము
 చిరంబొనర్చె

ఈనాటికముచందు నచ్చపాత్రములు

పురుషులు

మందపాలఁగు—వృద్ధుఁడగు పరితఱుండపురాజు

స్వేతధ్వజుఁడు—మందపాలని మొదటియల్లుఁడు

వర్ధమానుఁడు—మందపాలుని రెండవయల్లుఁడు

మా? వేశుఁడు— } సుశీలను పరిచుటకై కొల్విన వచ్చియున్న
మద్రేకుఁడు— } యిద్దరు రాజులు

సుమిత్రుఁడు—పాంచాల నండనాదుఁడ

చంద్రసేనుఁడు—ఒక సామంతరాజు

స్వేతకీర్తి—చంద్రసేనుని పుత్రుఁడు

దొషాకరుఁడు—చంద్రసేనుని దాసిపుత్రుఁడ

విమానుకుఁడు, వైద్యుఁడు, సవిరుఁడు, పరిచారకుల, చారుల, భటులును

స్త్రీలు

చండక— }
మందరి— } మందపాలని కొమార్తెలు
సుశీల— }

మందపాల చరిత్రము.

రంగము—భరతఖండము.

చ ఎవఁడు గణింపఁ గానలవియ్యాని యజాండము లెల్లద్రిప్పవాఁ
డెవఁడు తదాశ్రితంబులగు నెల్ల చరాచరమో లిమన్సువాఁ
డెవని యలంఘ్యశాసనము లించుకయేనియు మీఱనేర వీ
భువనముయ్యమ స్తుగు భూతచయంబును వానినెంచెదన్

ప్రథమరంగము—మందపాలుని నగరు

[సుమిత్రుఁడు, చంద్రసేనఁడు, దోషాకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

సుమి—వర్ధమానునికంటె స్వేతధ్వజునిదెస వన శ్రభువున కెక్కువ మక్కువగల
దని నాకుఁదోచెడిని.

చంద్ర—ఇదివరలో మనమందఱ మట్లే యనుకొనచుంటమిగాని, నేఁడు తూచి
నట్లు లేశమేనియు వారలేకుండ రాజ్యముఁ బంచించిచ్చినదీతిఁ జూడ, నాయన కెవ
రియం దధికాదరముఁ గలదో తెలియ వలనుపడకున్నయది

సుమి—ఇతఁడు మీ యాత్మజుడేకాదా?

చంద్ర—వీఁడు నా సంరక్షణగోనివాఁడైయైనన, వీనిం బుత్రుఁడని యెఱిఁగి
నాహృదయ మెల్లకయున్నది నాయుడఁ గలలోపముఁ బొడగనఁగల్గితిరా?

సుమి—లోపమెట్టిదైనను ఫలమింత యాదరణీయంగుటంజేసి యుక్తముగ నే
దోచెడిని

చంద్ర—నాకు ధర్మపత్నియందుఁ గల్గినవాఁడు వీరికంటె నొక హయన
మెక్కువవయసు వాఁడొకరుఁడుఁ గలఁగుకాని, నాకు వానియం దింతయాదరము
లేకున్నయది కోరిపడసినవాఁడు గాకున్నన, తల్లి సౌందర్యగరిమంజేసి వీనిం బుత్రుఁగా
నేలందగు దోషాకరా! నీవీమాన్యవరితు నెఱుంగుదే?

దోషా—అయ్యా యెఱుంగను

చంద్ర—పాంచాలదండ నాథుఁ డగుసుమిత్రుఁ డితని మత్స్యగుఁగుం గాఁ దెలియుము

దోషా—[?]వందనమోయా ర్యా

సుమి—మాబోంట్ల శ్రేమకాన్సదంబనై యాయుత్తంతుఁడవై వర్ధిల్లెదవు గాత !

దోషా—శ్రద్ధచెరి మీశ్రేమకుం బాతత వడసెదను

చంద్ర—వీడు కొన్నది సంవత్సరములనండి పరదేశవాసులు చెసివచ్చినవాడు వెండియు నిలువెడలనై యున్నవాడు

[మందపాడు, వర్ధమానుఁడు, స్వేతధ్వజుఁడు, చండిక, మందర, సుశీలయుం బరిచారకులును బ్రవేశించుచున్నారు]

మంద—ఓయి చంద్రచేనా ! నీవును దోషాకరుఁడును బోయి మా శవమద్రదేశులం బరివేష్టించి యుండుఁడి

చంద్ర—దేవర యాజ్ఞానసారి మొసర్చెదము

(చంద్రచేన దోషాకరులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

మంద—ఈ వ్రందె శరీరపాటవము, మందటితె నివ్వయెచ్చితెల్ల, నా డెందము రాజ్యభారమింక డించి సుఖంబుననండఁగాఁ గడుం దొందఱ సేయుచున్నయది, తోడనె డిన్నలపై భరంబుమో పందగుఁ ద్రోవచూచి, కిదప న్నదపందగు పుణ్యకర్తమున్

గీ అట్లు గావున నాకూర్చియల్లురైన
వర్ధమాన, సితధ్వజవర్తలార !
అనుఁగు తనయులకేనిచ్చు నరణములను
ముందు నందియ మేమియుఁ జెడపండఁ
బూని వివరింపఁగా నిచ్చి వొడమె నాకు

క మాశవమద్రదేశులును, సు
శీలంబడయంగఁ గోరిచెరి కొలువునం
జాలదినంబులు వేచిరి
వాలాయముఁ జేయవలయు వరనిర్ణయగున్

ఉ కూర్చితనూజలార ! యింకఁ గోరికల నివ్వనాడి యెంతయు
న్నిర్మల చిత్తపృథ్విమెయి నిత్యసుఖస్థితి నందఁగోరి మీ

కర్తిలిబుచ్చియిత్తు భువి నందులకై వివరించి చెప్పడి
మర్తములేక మువ్వరును మానుగ నాదెసఁగల్గు కూరుముల్

గీ కన్న మోహంబుఁ గూర్చియుఁగలసి యమరు
తావున గరిష్ట భాగంబు దగులునట్లు
ఁచియీఁదగు గావునఁ బల కవమ్మ
తొలుతఁ దొలపట్టి, చండికా ! తొడరి నీవు

చండి—కా తండ్రి నాయెడఁ దందడించు మమతల్దభ్యంబు భూమండలిం
దండ్రు ల్చిడ్డలయందు నెందును గనంగఁ బోవకుం డిడ్డలే
వాండ్రుండండ్రుల పట్లనేయరవి నే వాశ్రువ్వనానాలుకల్
పండ్రెండ్రెనను జాలవైన వివరింపం బూనెదన్మక్తిమై

ఆ కన్నుదోయికింటె, కింతయావన రూప
గుణవిలాసములను గొమరవిగిలి
యఖిలగౌరవముల కాన్పదంబై యొప్పు
బ్రతుకుకంటె, భాగ్యవితతికంటె,
నిఖిలకామ్య సౌఖ్యనిచయంబుకింటె, నో
యార్య ! నిన్దణింతు సతిశయముగ
పలకులిన్ని యేలఁబాయనినాకూర్కి
యింతయనుచు నిశ్చయింపరాదు .

సుశీ—(తనలో) సుశీల యేమి నేయంపగు సౌహార్దము హృదయాంతర్దతముగ

నుంది మానముద్రం చాల్పనగు

మంద—(పటముగైకొని)

ఉ కాటుకకొండ చాలగతిఁగర్కొను కానన పజ్జులన్న మా
పాటల హృద్యశాద్వల విభాసిత పార్శ్వములౌ స్రవంతులన్
హాటక గగ్భితస్థలుల నచ్చజలాధ్య సరోవరంబులం
బాటియప్రాజ్య రాజ్యమిదితత్పరిపాలితమై చనంగున్

గీ కాన నీనాల్గు హద్దుల గ్రాలపుడమి
భర్తయును నీవు సంతతివారు నెలమిఁ
జేరి భుజియింపుఁ డాచంద్రతారకముగ

ఇకను నీప్రేమ, మందరి! యెఱుఁగవలెను .

మంగరి -- ఈ వెండియుఁ జెప్ప నేల ? మునువిన్న యుదంతము నింతదాకయీ
 చండిక యేమి చెల్పె నది సర్వము మద్ధుదయాంతరస్థమై
 యుండినదయ్యు, దీన మజియొండు విశేషము, నిన్నఁ జూసినం
 బండువులెల్ల బాములగుఁ బ్రాణములు స్వగృహ మదాత్తకున్

సుశీ -- (తనలో) సుశీలా ! ఇకఁ బేదటికమే నీపాలు అయినను నేమి ? నా
 ప్రేమ నాలుక ను దనుభావపండియు హృదయమునఁ బుష్కలత నే వహించుచున్నది

మంద -- శీ ఈదయచరమాద్రుమేఖల లొరిసి నాదు
 నాజ్ఞ వర్తించున్న యాయవనిలోన
 నీవు మూఁడవపాలగు నీవికాల
 ధాత్రుఁ బాలింపు మాపుత్రపౌత్రకముగ

శీ తనయువర్గమునం దుదిదానవయ్యుఁ
 గాంత ! గుణరూపముల నగ్రగణ్యులౌ ను
 శీల ! నాపాలిభాగ్యము ! చెపుమ నీదు
 మల్లమునఁ బాదుకొను కూర్చినెల్ల నిపుడు

సుశీ -- ఏమియునులేదు తండ్రీ !

మంద -- ఏమియునులేనిచో నిచ్చునదియు నేమియు నండదు

సుశీ -- ఆహా ! నే నెంత యదృష్టహీనను ! ఎదనన్నది పెదవులకుం జేర్చ
 నేరను తండ్రీ ! నిన్నెంత ప్రేమింపనావిధియో నంతవట్టున కించుకేనియు నెక్కువ
 తక్కువలు లేకుండ నిన్నఁ బ్రేమించెదను

మంద -- ఏమేమి ? సుశీలా ! నీపలుకుల నిలకడ గా విచారించి, యించుక నవ
 రించిక్కినుము లేనియెడల, నీయాదృష్టం బదృశ్యంబయ్యెడ

సుశీ -- తండ్రీ !

క కనిపెంచి విద్య బుద్ధియుఁ
 జనపుమెయిం గఱిసిన్నట్లు ఒనకుడ పట్టు గా
 వుననినుఁ గొల్వఁగవలదే
 వినయమునను బరిమళ కై విశ్వాసములన్

శీ తలపు లెల్లనునీయంద తగిలియున్న,
 మగల నేటికి పడనిదీమగువల్లియు

వల్కినంతనే మాటలు పాటిసేయ

నగునె? నామట దెల్పెద నవధరింపు||

గీ అవనిన చెట్టవట్టనున్నట్టిఘనుఁడు

డక్కఁగొను నాదుహృదయంబు చక్కనగము

నేను పీఠలవలెఁ దండ్రడి కెల్ల కూర్చి

యును నొసంగఁగఁ జెల్లెయ్యాడను నిఁబు

మంద—అగుఁబో! ఇది యెల్ల నీహృదయ పుర్వకమేకదా?

సుశీ—అట్లే తండ్రీ

మంద—ఈ లేతవయసేడ? ఈ తాతిగుండెయేడ?

సుశీ—తండ్రీ! నిజమాలోచించిన నింత లేతవయసున నీసత్య వాదిత్యమేడ?

యనందగు

మంద—కానియ్య నీసత్యవాదిత్యమే నీకరణముగానియ్య

మ భువినీరంబులు వహ్ని వాయువు నభంబుండైర వాఙ్మాతృభాం

ధవులు న్నాక్షులుగాఁ గ మోహమయబంధం బొక్కటం ద్రెంచి యీ

యవనీనాథసభాంతరించున నవశ్యంబేను నేడీతనూ

భవమర్త్యసముఁ బోవఁ ద్రోచెది ననల్పప్రీతినంధిల్లగాన్

గీ ఇంతనుండియుఁ దనకూన లేర్చి మ్రింగు

వ్యాఘ్రియును, ధాత్రిమరుజాలనాఁకటితమి

మెనవురక క్కిసిమూఁకయు, మేలు నాకు

నశ్చహృదయపు నీకంటె నవనిలోన!

సుమి—మహాప్రభూ —

మంద—సుమిత్రుడా! నీవూరకుండుము రోషభీషణంబగు కేసరి బాటికిం

దొలంగుము నేరీకృతఘ్నును నాబహిఃప్రాణముగఁ జూచుకొనుచు నిది నన్న ముప్పునఁ

గడువం బెట్టుకని కొండంత యానతో మండినాఁడ నేటితో నది యెల్లయుండెల్ల

అట్లగుట నాకీతకువున చిత్తశాంతియుందీతె ఎఁడురా వాజారమున? మాశవ

మద్రోశులఁ బిల్వనంపుము పర్థమాన సితధ్వజులార! ఇదివరలో వాప్రియతనయల

కొనంగిన యరణంబులతో నీమూఁడవపాలునంగూర్చి యనుభవింపుఁడు, సత్యవాదిత్యమని

తా భ్రమించెడు తరగర్వమే యీసుశీలం జెందుఁగాక ! గజతురగాది మదీయ సమస్త
రాజ్యసంపదలను జేటివండియు మీయధీనములు సేసెద శతపరిమితపరిజనసమే
తుండనై రాజచిహ్నమాత్రావశేషుండనై వంతులవెంబడి మీయుభయులమందిరంబులం
బ్రాద్దుపుచ్చెన దీనికిం బ్రమాణంబుగా నీమకుటంబు మీరుభయులునుం బంచికొనండు
(గుకుటము నిచ్చుచు)

సుమి—గీ అనఘ ! ప్రేమింతునిన్న మజ్జనకునట్లు,
ప్రభునిగా భక్తిఁజూచెద, స్వామిఁబోలె
సేవలొనరింతు, నాపాలిచైవముగతిఁ
నొల్తమదిలోని కోర్కెలు కొనలు సాగ

మంద—విల్లెక్కిడండయె నంపకోలకగ్గంబుగాకుము

సుమి—

నీ పడనిమ్ము విశిఖంబు బెడదంబుగాముట్టి యెదగాడఁజూచ్చినఁ గడలశేను
స్వామిచిత్తమొకట్ట స్వాస్థ్యంబువీడిన భృత్యునంద నినయంబే గణంబు
తతవివేకము ముఖస్తుతులపాలుగఁజేయు ప్రభువు తప్పలు దిద్దవలదె భృత్యుఁ
డట్లుగావున విను మప్రియంబనశేను వాక్రుతునిటఁగల పాస్తవంబు
నీదుచిన్నతనయ నీకన్నసంతాన
మున సమగ్రభక్తివినయ మహిత,
నిందుకుండ తోణకీకుండుట యెఱుఁగవే
యేలశిచ్చకముల బేలవైతి ?

అ వె అయిన నెప్పుచమున నాలోచనముసేసి
యీసుదక్కి నీదుకాసనంబు
ద్రిప్పుకోలుమేలు దీనవరర్థంబు
వాయువేగిరంబు పలదుసుమ్ము

మంద—సుమిత్రుడా ! ఇంక నం ప్రేతెదవేని ప్రాణంబులకుం బాసెదవునుమి.

సుమి—క నాయసువు లివెల్లప్పుడు
నీయొద్దంబూటకాలె నీకరివిజయి
శ్రీయొనగూర్చఁగ్గనవి నీ
కై యే విడువంగ వెఱువఁగర్దంబుతఱిన్.

మంద—భీ! పొమ్ము! నా కనులండుకుము

సుమి—లెస్సగనరసిలేని నాహితంబ కర్జుబుగాఁ దెలిసెదవు

మంద—నిన్నసృజించిన దేవునియాన

సుమి—ఓయిరాజా! నీవేల యిట్లు నిర్నిమిత్తమగఁ గ్రతిజ్ఞలు సేసెదవు?

మంద—ఓరీ! కృతఘ్ను! భక్తిహీన! (కత్తిమాసి)

వ
సి దేవా! శమింపుము

సుమి—వైద్యునిం జంపి రోగమును సత్కరించికొనము నీశాసనము మరల్పజేని
నాకంఠమునఁ గొన యూపిరియున్నంత దనకను నీచెయు నకార్యంబు పలదని వారిం
పక మానను.

మంద—నీ వినుమాధ! శ్రభుభక్తివీసమైన నునీదుమదిగ లె సేనియిమ్మాడ్కి—ఋని
సమయలంఘనమునునల పంగనీవిట్లునను నొడఁబటుపంగఁజనునెతివుర?
ఆడితప్ప నేర్తురె మనధనులు మూర్ఖాభిషిక్తులు నగు నవనిపతులు
తెలిసిప్రల్లదములు పలికితి గాన నారాష్ట్రంబు వెల్వడిత్రుకఁగ నము
నేఁడు మొదలు దీని కేడుదినంబులు
గడవు వెట్టెద నది కడచనంగఁ
దడసి నీ విగటచు బొడనూపెదేని నీ
మేనఁ బ్రాణములకు మానుమాన

సుమి—అధిపా! సెల వొనంగుము నీవీచంద్రమైన నా కీదేశమే పరిదేశము అన్య
దేశములే వాసయోగ్యములు

(సుశీలతో) త్రికరణశుద్ధిగ ధర్తచారిణి వగునినుం గరుణామయుండగుపరమేశ్వరుఁడే
పాలించుఁగాత!

(చండికామందరలతో) మీమాటల మోదార్యమును సదృశక్రియలం జేటడటతురు గాక.
ఇంతటిసుండియుం బ్రపంచమునం దియ్యనిమాటలనే నెయ్యంపుఫల మెల్లయుం జేకూరెడు
గాక ఇదె సుమిత్రుఁడు మీ యందఱ యనజ్ఞయుం బడసి దేశాంతరమున కేఁగు
చున్నాఁడు

[చంద్రసేనుఁడు మాళవమద్రేశులను వారి యనుచరులను గూడి తిరిగి

[ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చంద్ర—మహాప్రభూ! వీరే మాళవమద్రేశులు

మంద—మద్రాధిపా! నాకూతుం బరిగ్రహింప నేపాటి యరణంబు గావలయు నో తెలియవలతుం జెప్పమా

మద్రే—ఓయుదారచరితా! నీ విదివరలో నేర్పఱచిన చాని కధికం బజేక్షించు వాడను గావ అంతకుం గొడువసేయ నీవును దలంపవే కద?

మంద—ఓ నరపాలా! తమా! ఇది నాహృదయంబునకుం బ్రయంబై యుండినంత కాల మట్లే యూహించుచుంటిని గాని యిప్పుడు దీనియం దట్టిగౌరవం బెల్లయుం దీటె, నాయాగ్రహంబునకుం బాత్రంబై యీ కనబడు వామాధమయెడ నీ కేమేని యిష్ట ముండినదో దీనిం గైకొమ్ము నీకిచ్చెద

మద్రే— నా కుత్తర మేమియుం దోచుకున్నయది

మంద—గీ భువిని దుర్జనపుంజంబు పుట్టినిల్లు
కన్నతండ్రికి నెదలోని కంటకంబు
నయిన దీనికి నాకోపమ యరణంబు
కొనము వలపున్న, లేకన్న మనువుడుగుమ

మద్రే—నృపాలా! తమా! మన్నింపుము ఇట్లేని నే నీమనవు వదలకొనెద

మంద—మ శవనాథా! మన పు ర్వపరిచయంబుం బాటింపవలయునేని నే రసహృదపడునెడ నీ వానఁ జేయవల దని వారింపవలసినవాడ కన్నతండ్రిజేనియుం గొమారిత యఁం దలంపు వాటిల్లు నిద్దురాత్తం బరిహరించి నీ నెయ్యం బెయ్యెడనేని యర్హం బగుతావుచో తగులనిమ్ము

మాళ—చ ఇది కగువంతగాదె నృప! యాక్షణికంబున నిక్కుమారి నీ
మదికి ననర్హ రత్నముగ మాస్యగుణోత్తరగా ధరిత్రి నీ
ముదిమికి మాత గాదగిన పుణ్యచరిత్రగఁ దోచి యింతనే
యెదకుళిలీముఖం బగుట కేమియొనర్చె మహాపర ధమన్?

ముక్తి—నీ అధిపనేజేయంగ నాత్మఁగోరెడుదానిఁజేరిచెప్పటెగాని చెప్పిచేయ మాటలందునఁదే నెమదిలోన విసమును గలిగి యిచ్చకములు వలక నేర నిదియకాదె మరల నెడవాపె నింతకు వేరు నాచేసిన నేర మొకటి హానియొండెలేక యపకీర్తియొండెనుగలదెయిందఱకునుదెలియఁబలుకు మయ్య నిన్ను భక్తిఁ బ్రార్థింతు నీయున్న వారు నిశ్చయించువారు దీనఁ

గూడియుండునట్టి గూడోషముల నిట్టి
ధర్మనిర్ణయంబుఁ దల ధరింతు

మంద—నన్నింతకంటె నెక్కువ సంతోష పెట్టలేని నీబోటి దుస్స్వభావపు
పుట్టకుండినను మేలు

మాళ—నీ ఇంతియేకద కొంచు హృదయనీమ
విస్తరిల్లెడు దానిలో వీసమైన
వెలువరింపఁగ నేరరు వినయవతులు
దాన దోషంబు వాటింపఁ దగవు తెఱఁగె?

క ఏమయ్య మద్రనాదా
నీమదిఁ గలయట్టి వలపు నిజము దెలుప వీ
భూమిఁ దదితరాజేక్షో
వ్యామిక్రితమైన వలపు వలనే తలఁచెన్?

ఈ నాకీరత్నంబు దలకుం దాన యరణంబు వేట యరణం బేల? శంకింపక
పరిగ్రహింపుము

మద్రే—నరపాలాగ్రణీ! మొదల నీవనగ్రహించిన యామూఁడవపాలాసంగుము
ఇదె నీకుమారిని నా రాణిగఁ బరిగ్రహించెద

మంద—నా శపథం బమోఘంబు సూదిమొగ మోపునంతయైన నే నోప
మద్రే—అట్లే, సుశీల! నీతండ్రి యనగ్రహముతో నాయనురాగముంగోల్పడితివి
సుశీ—మద్రాధిపా! పరమేశ్వరుఁడు నిను నైశ్వర్యయుతుం జేయుత నీవు సుప
దలనే వరించువాడవె గాన నేను నీపత్నిగ నుండనొల్ల

మాళ—నీ వనిత నీయెడ జనుకు డవజ్జరేయ
నాదు ప్రేమాంకురంబు గ్రొన్న నలు సాగి
విస్తరిల్లెడు, నిదియేమి విస్తయంబా!
తండ్రి కెడ మైనకొలఁది నం దారసిలెదు!

చ హరణ మొకింత తేమిన యనర్హతమం బవుఁ దండ్రిచె నిరా
కరాము నొంది యుండుటనె నైకొననర్హతమంబవు నివి
ర్భరశిత్య కోపవహ్నిని గరంబుఁ దపించుటఁ జేసి యేమనో
హరత మపు న్సుశీల! యిటు లర్థిలి నీగదె కేలు మట్టెదన్

గీ ఒప్పులను నెల్లఁ గుప్పవై యొప్పునీవు
 ధరణి నాకూర్చి రాణివై బరిగు టరయ -
 నింతి నాపూర్వ పుణ్యసమృద్ధి ఫలము
 పండి రాశిగ నాపాలఁ బడుట కాదె?

(మాళవేశుఁడును చండికామ దర సుశీలలును దక్క తక్కినవా రందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

మాళ—గీ అతివ నివారియెదల నెయ్యఁబు సుంత
 యేని నీదెస లేదునునైన నిచటు
 వాసి మనవీటి కిపుడ పోవలయుఁ గాన
 వేగ వారల వీడ్కొని సాగిరమ్ము -

సుశీ—చ ఇదె చనుచున్నదాన పతియింటి కనుజ్ఞ యొసంగుఁడమ్మ వే
 డెద నయనాంబువు ల్దొరుగ డెందము కొంపలమందఁ దండ్రుడిమి
 మైద ననురక్తి జొబ్బిలఁగ నెప్పడుఁ జూచెడుఁగాదె మీర లా
 మదుసలికే కొఱంతయును ముప్పున గల్గక యుండఁ జూడుఁడి
 య్యది మను మీదువాక్యముల నంతయుఁ దేలినదయ్య నిల్లు దె
 ల్పెద నెదలొని తాలిమి చలింపఁగ నిల్వఁగ లేక వెండియున్

(తనలో) గీ తెలిసియును మీదుమర్తంబు వెలికిఁ జెప్ప
 తోడఁబుట్టినకతన మోమోదుదాన
 తండ్రుయును నేను వల్కుహితంబు వినడు
 ఏమి కానయి యున్నదో యెఱుఁగరాదు

మంద—మావిధుల నిరూపింప నీకేమి ప్రసక్తి?

చండి—నిన్నుం దనపాలిటి భాగ్యదేశతగా మరయు నీమగని ననుకూలవర్తనలం
 దనియింప యత్నింపుమేకాని నీ కొండవిచారంబు లేల? వినయవిధేయతాశూన్య వగు
 నీకుం బితృధనభాగంబు గోల్పడుట యర్హఫలంబు కాదె?

సుశీ—మోస మెన్నిమడతలలోఁ బొదివి దాచినను కాలాంతరంబునంబయల్పడి,
 చేసినవారి లజ్జాతిరస్కృతులపాలు నేర్పకమానునే? సర్వేశ్వరుఁడు మీ కభ్యుదయం
 బొసంగుఁగాత

మాళ—రమ్మ పోదము సుశీలా! (మాళవేశుడును, సుశీలయు నిష్క్రమించుచున్నారు)

చండి—మనయుభయులకు నత్యావశ్యకము లగునంశములు పెక్కులు నీతో సంప్రతింపవలసి యున్నవి జనకుఁడు నేటిరేయి యింటనుండి వెడలువాఁడుఁ గాఁబోలు

మంద—అది నిశ్చయమే ఈశాల నీయొద్దకును పై నెల నాయొద్దకును

చండి—వార్ధకమున నీయనచిత్తమున కెంతచాంచల్య మొదవినదో కంటివా? మన మీయనచర్యలను జీరకాలమునుండి కాచి వడపోసినవారము ఇంతకుముందెల్ల మనయందఱుతో మనతోఁబుట్టువు నెక్కువ ప్రేమించె ననుట నిస్సంశయము అట్లయ్యు నేఁ డామె నెట్లు నిరాకరించెనో చూచితివి గదా?

మంద—ఇగి యంతయు ఒరాచాపల్యమేకాని యాయన మేలకాలమునైన నొడ తెలింగినవాఁడు కాఁడు

చండి—అట్లగుటంజేసి యిపు డితిని చిరనైసర్గికంబు లగుదర్పధార్మ్యంబులకుం దోడు వార్ధకస్వభావధర్తంబు లగుముంగోపచాపల్యంబులుగూడ జతపడినవి

మంద—సుమిత్రుని దేశత్యాజనమువంటి యవివేకకృత్యంబులకుం దలయొగ్గవలసిన వారము

చండి—మాళవరాజు వీడ్కొలుపు లాంఛన మింకను నవశిష్టముగా నున్నయది ముందు మనము సేయు నన్నికార్యముల నేకీభావముతోఁ జేయుచుండవలయును ఇది మరువలదు సుమీ మనజనకుఁడు మునుపటి యధికారముఁ జూపందలంచునేని నము సైరించుట కడు దుష్కరము.

మంద—అలాగే దీనింగూర్చి ముం దాలోచింతము

చండి—అదను దప్పకుండ నీతరుణములోనే యేదో యొకటి సేయవలెను

ద్వితీయరంగము—చంద్రసేనునిగరు

[దోషాకరుఁ డుత్తరము పట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

దోషా—గీ ప్రకృతిధర్తమ నిన్ను నాపాలిదైవ

తంబుగాఁ గొల్తు నెట్లు గరంబు భక్తి

లేనిపోనివిచారము తేసి పుడమి

జను న్యాయాతిరిక్తంబుగను విధించు

సాంఘికాచారజాలంబు నమయు గాత

నట్లు కాకున్న భువి ధర్త మెట్లు నిల్చు?

చ పదిపదునాల్గువర్షములు ప్రాయమునం గొటవడ్డయంత నే
 వదలగ నేల జ్యేష్ఠునకుఁ బైతృక మైన మదీయసర్పసం
 పదలదిగాక న న్జనులు బానిసె బిడ్డని రోయ నేల నా
 నదుటను వ్రాసియున్నదొకొ నొచ్చెడు నామది దీని కెంతయున్

గీ కాన దా సీసుతుం డను కానివాద
 దేల మాతండ్రి యిరువుర కేకరీతిఁ
 గూర్చువాఁ డయి యుండ నా నేర్చినంత
 పన్ని నీభాగ్య మెల్ల నాపాలఁ బడఁగఁ
 జేయ నోపుదునో యన్న స్వేతక్తిరి
 అహహ ! యీలేఖి చరితార్థ మయ్యెనేని
 ఐసుధ నీక్లామ్యజన్తంపు పసయదేమొ
 చూత మిందుకు దైవంబు నూటిపడిన

[చంద్ర నేనుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చంద్ర—సుమిత్రుఁ డివడువున వెడలనడువంబడియె మాళవేశుఁ డీసునం బాని
 చనియె అసంప్రేక్ష్యకారిత్యముచె రాజునుం దనపరివారమును హ్రస్వపటచుకొని యీ
 రేయి నగరు దిగనాడి పోయె దొషాకరా ! ఏమినమాచారము?

దోషా—(ఉత్తరము దాచుచు) ఏమియును లేదు మహాప్రభూ

చంద్ర—ఆయుత్తరము దాప నంతత్వర యేల శలసె?

దోషా—విశేష మేమియును లేదు తండ్రి!

చంద్ర—నీ వాజాబులోఁ జూచునదేమి?

దోషా—మఱేమియును లేదు

చంద్ర—లేమా లేనిదాని దాపరిమున కేల నంత వేగిరిపాటు? తెచ్చు చూతము
 ఏమియులేనిచో సుగోచనముల యవసరముగూడ నుండదు

దోషా—అయ్యా క్షమింపుము ఇది నాయుగ్రజునియొద్దనుండి వచ్చిన యుత్త
 రము తుదముట్టు జదువుకొనలేదు చదివినంతవఱకు తాము చూడఁదగియెడునది కాదు

చంద్ర—ఇటు లిప్పు తడవు నేయకుము

దోషా—ఇచ్చిన నీ కున్న నపరాధినే యగుదును చదివినంతవఱ కిందలి సంగ
 తుల నోగే కన్నట్టైడిని

చంద్ర—తె మ్మిటు చూతము

దోషా—నాకు మీయెడఁ గలవిశ్వాసమును బరీక్షింపఁ దలఁచి యాతఁ డిట్లు వ్రాసెఁగ వలయు

చంద్ర—(ఉత్తర మందుకొని చదువుచున్నాఁడు) వార్ధకముయొక్కలోభ పైశుశ్యములకు మన మొదిగియుండవలయునది కారణంబుగా మనకు యశావనదశయందే ప్రపంచ మన్న వెగటు దోఁచుచున్నయది ఎయఃకాలమున ననుభవింప నగు సంపత్త్యా తంత్రములు వార్ధకముపైఁబడి వాంచ లుగుగునంతపఱకును మనలం జెందకున్నయవి ఇవంతయుఁ బెద్దచాంక్రమ పెద్దతనమునం దీతక గల్గియుండ నొల్లక లేనిపోనితాపత్ర యముపైఁ బెట్టుకొనుటవలని యనర్థము మనము సాగనిచ్చుటవలన జరుగుచున్నదేకాని, చెల్లియుండి చేయునదికాదు నీ వొకసారి వచ్చెదవేని యన్నిసంగతులును నమక్షమున మాటాడుకొందము మనతండ్రి తెలివి దెచ్చుకొనక నేను మేలుకొల్పునందాఁక నిద్దుర పోవువాఁడేని నీ వాయనసర్వస్వమున నర్థభాగమునకు స్వామివై నాస్త్రియసోదరుఁడ వయి యుండెదవు గాక

స్వేతకీర్తి

ఏమీ! కుట్ర! తాను మేలుకొలుపుపఱకును నేను నిద్దుర పోవుట! నీవు నాసర్వ స్వములో నర్థభాగమున కధికారి వగుటయునా? ఔరా! స్వేతకీర్తి! దీని నాలో చింప నీహృదయ మెట్లుంపెరా? వ్రాయఁ జే యెటులాడెరా! దోషాకరా! దీని నీ కెవ్వ రెప్పు డందఁజేసిరిరా!

దోషా—ఎవరు నందఁజేయుట లేదు తండ్రి హా! ఆమోస మేమోకాని జాల మాగ్గమున నాగదిలో పడుచుండ నిది నాకనలఁ బడినయది

చంద్ర—ఇందలి లిపి మీయన్నదేనా?

దోషా—విషయ మనింద్య మయినచో, లిపి యతనిదని ప్రమాణపూర్వకముగాఁ జెప్పఁజాలుదుఁగాని యిప్పటిస్థితిలో నది యాతనిది గాకుండిన బాగుగ నుండు నని యెంచువాఁడ

చంద్ర—వ్రాత వానిదే

దోషా—వ్రాత యతనిచేతిదేకాని యిందలియంశ మతని హృదయ మందలిదై యుండదని నాయపేక్ష

చంద్ర—వాఁ డిదివఱలో నెన్నఁడేని ధూయంశమువిషయ మయి నీయుద్దేశ ములజూడ కనుఁగొనియెనా?

దోషా—ఎన్నఁడును లేదుకాని, పుత్రులు వయసునకు వచ్చి, తండ్రులు చేరు నకుమాత్రము పెత్తనము నెఱపుచుండుటయు, పుత్రులే వ్యవహారములఁ జక్కఁబెట్టు కొనుచుండుటయు, నుచిత మని తూతఁడు పల్తాఱు బాషింపఁగా విని యున్నవాఁడ

చంద్ర—ఓరీదురాత్తా! పాతకీ! హా! వానిహృదయములోనియూహలే యీ యుత్తరములోనివిని ఓరీకృతఘ్న! కూరకర్త! మనుష్యాపశద! ఎందుండురా వాఁడు? ఎందుఁ జూచినను బట్టి తెఱ్ఱు గాఱు

దోషా—ఎందుండువాఁడో యెఱుఁగఁగాని, మీయాగ్రహము డిండి, యతని యుద్దేశముల నతనినుండయే గ్రహించుకొనువఱకు నించుక యుపశమించెదరేని స్థిరనిశ్చ యముతోఁ గార్యంబు నడుపవచ్చు అట్లుగాక వేగిరించి యాచరించిన మీయశోగౌర వంబులకనను రూపం బగుటయేకాక యతనికి మీయెడ్లఁ గలవినయవిధేయతలు మొద లంట నశించుటకుం గారణంబునగు దేవరయెడ నాకుం గలప్రేమానుబంధంబుఁ బరీక్షింప నాతఁడు దీని వ్రాసెఁ గావలెనే కాని వేరొకదుశ్చింతతోఁ గాదు ఇందు లకు సందియంబు వలదని నాప్రాణంబు పణంబుగాఁ బల్కెద

చంద్ర—ఇదియా నీయూహ?

దోషా—దేవరయభిమతంబేని యీవిషయమై మే ముభయులము ముచ్చటించు చుండునెడ నిందలి యధార్థమును మీపీనుల విని మీరు మనస్సమాధానము నొందు నేర్పాటు, నేఁడు ప్రాద్దు గ్రంథక ము నొనర్చువాఁడ

చంద్ర—వాఁ డింత కృతఘ్నుఁడగు నండియుండఁడు

దోషా—ఉండఁ డనుటే నిశ్చయము

చంద్ర—అందులోను ద న్నంత హృదయపూర్వకముగాఁ బ్రేమించుతండ్రిపట్ల దోషాకరా! నీబుద్ధికుశలత యంతయు వినియోగపఱచి, వానిని వెదకి తెచ్చి వారియూ హలు నామనోగోచర మగునుపాయ మాలోచింపుము కార్యనిశ్చయమునకుఁ గా నిందలి నిజస్థితి దెలియుటకై నా యైశ్వర్యము సర్వమునైన నీఁగడంగుదు

దోషా—చిత్తము ఇప్పుడే వెడలి నాయోపినకొలఁదిం గార్యానసంధాన మొనర్చెద

చంద్ర—ఈయేటివరుసఁ గన్పట్టిన సూర్యచంద్రగ్రహణములు మొదలగున వెన్వీయు శుభోదర్శములు గావు ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞు లేమేమియుక్తులఁ గల్పించి, వీనిం జూలకనగాఁ జూచినను, వీనివలని యనర్థములు ప్రపంచమును బీడించుచునే యున్నవి.

ఎక్కడచూచినను గుటుంబములఁ గలతలు, రాజమందిరంబుల ద్రోహంబుల, పట్టణంబులఁ గల్గోలగులు పల్లెలఁ గలహంబుల, అన్నదమ్ములకును దండ్రుబిడ్డలకును గలయనుబంధము లొక్కనిముసమునం దుత్తునియలగుటయును గానఁబడుచున్నయవి ఇందుకు నిదర్శనముగా నిద్దురాత్తుఁడు దండ్రునగు నాకెగ్గు దలంచువాఁడు మనరాజునం దన ప్రకృతిం దిగనాడి కన్నబిడ్డను బోనాడె మామేలుకాలము గతిచినది అవసానదశకుఁ గపటము, ద్రోహమును కుట్ర, కృతఘ్నత మొదలగునవి సంప్రాప్తమైనవి దోషాకరా! ఆదుస్కర్తుని వెదకి పట్టి తెచ్చు సుమిత్రుడు నిజమాడిన యపరాధమునకు దేశము విడిచిపోవలెనె ఆహా! కాలమహిమ (చంద్రసేనుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

దోషా—మ అకటా! లోకమువెట్టిఁ జూడఁ మనం బాశ్చర్యమగ్నం బగున్
స్వకృతాకార్యఫలంబు లాపదలుగా సంప్రాప్తమై యోంనఁ ది
గ్నకరేందు గ్రహితారకాళి యొసరింపం బోలనం చెంచి కా
నకశాంతు ల్లుటియింతు పుంకయెడ న్నం దొందుచో నన్గతిన్

ఆ కామమోహలోభకలుషితహృదయుడై

బుద్ధిపూర్వకముగఁ బూని చెసి

కొనినదానిఫలము వెనువెంటఁ దగిలిరా

దానికారణంబు ద నెకాక

గ్రహము లేమిచెసె కర్తంబు దైవంబు

నేమి చేసె నింత యెఱుఁగవలదె

తే అవనిపై నిజశక్తి యత్నానరూప

మైనగతిఁ జెందునరుఁ డెందు నరసిచూడ

నాగమశకంబులేక లగ్నంబునందు

జనన మొందిన దోమ గజంబు సరియె

అదె వెదకఁబోయినతీఁగె బదములఁ దగిలినట్లు స్వేతక్రీర్తి యరుదెంచుచున్నాఁడు నే
నుత్తతప్రళామలతో నాచెయు క్రూరకర్తమున కెత్తుగడ సేయవలయు హా! యీ
మధ్యఁ గల్గిన గ్రహణములే యీకలతల కెల్లం గారణములు స-రీ-గ-మా

స్వేత—దోషాకరా! నీ వేమి దీర్ఘలోచనలో మునిగి యుంటివి?

దోషా—ఈగ్రహణములయొక్క భౌవిఫలములనుగూర్చి వ్రాయఁబడిన కొన్ని
యంశములు నిన్నఁ జదివినవి తలఁపునకు వచ్చి యందువిషయ మయి యోచింప
చున్నాఁడ

స్వేత—అదియా యాలోచింపుచుంటివి ?

దోషా—ఇదేమిపాపమోకాని యావ్రాయబడిన యనర్థములన్నియు నెఱవేఱుచునే యున్నవి అకామరణములు, అనావృష్టి, దుర్భిక్షము, రాజద్రోహము, తండ్రి బిడ్డలకుఁ గలతలు, చిరంతనస్నేహవిచ్ఛేదము, మిత్రులదేశవ్యజనము, దంపతులకు వైషమ్యములు, లోనుగాఁ గలయవి

స్వేత—నీ వెంతకాలమునుండి బోధింపమునందుఁ గిశ్రమ చెయుచుంటివి

దోషా—ఎంతకాల మయిన నేమికాని, నీవు మనతండ్రి నెప్పుడు చూచి యుంటివి

స్వేత—ఏమి? గడచినరేయియ

దోషా—మియిరువురకు నేమైన సంభాషణ జరిగినదా ?

స్వేత—ఒకజామువఱకు మాటలాడుచుంటిమి

దోషా—సంభాషణ యనుకూలముగానే తుదముట్టినదా ? నీవు జనకుని ఏడు నెడ నాయన ముఖవిలాసమునం దేమేనిమాన్యు పొడగంటివా ?

స్వేత—అణుమాత్రమును గాన

దోషా—ఆయన కాగ్రహజనక మగుపని యేమేని చెసియుందువేమో స్వరణకుఁ దెచ్చికొనుచు ఏది యెట్లున్నను నావిష్కము మన్నించి యాయనకు నీయెడం గల కోపోద్దేకయు కొంత యుపశమించుటకు నాయనకనలం ఒడకుము ఆయన కాగ్రహము ప్రస్తుతస్థితిలో నీరక్తముఁ గనుల జూచినను చల్లారదు

స్వేత—హా! ఎవరో దుర్మార్గు లాయనమనసు విటిచిరి కాబోలు

దోషా—అదే యనుమానము నాకునం గొంచుచున్నయిది నామనవి కని ధైర్య మవలంబించి యాయనకోప మణఁగుటకుఁ దాలిమి నిలాపవలయు నీవు నావెంట నాయింటికి వచ్చెదవా, జనకుఁడు నిన్నగూర్చి భాషించునది నీకు శ్రుతిగోచర మగు తావున నిను నిలిపెద దయచేసి రమ్మ దీనింబట్టి కొదువసంగతు లూహించునది మఱియు నొకమాట నీ విలువెడలునపు డెల్ల నాయుధపాణివయి పొమ్మ

స్వేత—ఏమి! ఆయుధవాణివై పోవలయునా?

దోషా—శ్రియసోదరా! అదే నాకుఖ్య మయినహితము మనతండ్రివృథాయ మన నీయెడ నణుమాత్రమును సదుద్దేశము లేదని ప్రమాణపూర్వకముగాఁ జెప్పఁగలను ఇదంతయు నేఁ బ్రత్యక్షముగాఁ గన్నది విన్నదియుంగాని యెంతమాత్రము ననవూనయు మన నూహించినది కాదు నమ్ముము నామాట విని తొలఁగి చనుచు

స్వేత—అప్పటప్పటవిశేషములు శ్రుతపరచుచుండువుగా

దోష—అపశ్యముగా నీచెప్పినచొప్పునఁ జేయువాఁడ

(స్వేతకీర్తి నిష్కామిండుచున్నాఁడు)

గీ తెల్లనివి యన్నిపాలచు నల్లనియవి

జలమునుగఁ గొంచు నెవరేమి వలీకిన నది

విశ్వసింపెడు జనకుఁడ, విమలచిత్త

వృత్యుదారత నన్యల కెగ్గుదలఁప

కున్కిఁ దన కొకకీ డుర్వి నొలలానర్తు

ర నెడు సందియమును బొంద డగ్రజుండు,

కాన నికమీఁదికార్యంపుగతియుఁ దెలిసె

నాదుమాయలు వీరలమీఁద నడరి

సాగునల్లేఁగుపైఁ బండి రేగునోజ

నుర్వి నెయ్యది యున్నతి నొసఁగు నాకు

నరయనది యెల్లయుక్త మయ్యది యొనర్చి

జన్తవంగను గాకున్న చతురమతి స

జ్ఞహోయసున రాజ్యంపద లుండుకొంచు

(నిష్కామిండుచున్నాఁడు)

తృతీయరంగము—స్వేతధ్వజుని మందిరము

[ఇండికయు నామె గృహకృత్యనిర్వాహకుఁ డగుకుక్షింభరుఁడ ను

ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చిం—అనపరిహాసకుని మందలించినందుకుఁగాను మాతండ్రి నాయుద్యోగస్థునిఁ గొట్టి నాఁడూ?

కు—అవును కొట్టినది నిజమే

చిం—కాని యాదును దనపరివారము

నానాఁ బం బొనర్చి నగ రొక కడనుం

దే నిచ్చిన న న్నాతఁడు

గో నాదునకారణంబ నోటిమదమునన్

గీ వేటచుండి యతఁడు నేటిప్రాద్ధింతిక

పచ్చసమయమునచు భరముచెల

సు—అయ్యా ! మరుష్యుడను

రా—నీవృత్తియేమి ?

సు—నావృత్తిని వావేషమే విశదము చెయఁగలదు నన్ని పని గొనువారిఁ గొలువను, యోగ్యులను బ్రేమింపఁగ, బుద్ధిమంతులు మితబాషులు నగువారితో సంభాషింపను గుతూహలముగలనా డ గత్యంతరము లేనిచోఁ గలహింతు, నేమంటును నొక్కఁత గలవాఁడ

రా—నీజీవన మెట్టిది ?

సు—నాజీవనంబ దీనవృత్తి గడుపుకొనువాఁడ వేదతీకమున మారాజుతో నేనయగుదు

రాజు—ప్రభువులలో నతఁ డెట్టివేదయో ప్రజలలో నీవట్టి వేదవేని నీవఁటివేద పృథ్విపై నుండఁడు ఏమికోరి విచ్చితివి ?

సు—కొలుపుఁ గోరి

రాజు—ఎవరిని గొల్చెదవు?

సు—నిన్ను

రాజు—న న్నెఱుంగుదువా ?

సు—ఎఱుంగనుగాని నీమొగముగన్న నిన్నుంగొలువ బుద్ధి జనించుచున్నది పనిగొనుము

రాజు—ఏమి పనులు నేర్తువు?

సు—మంత్రరహస్యమును రక్షింపను, స్వారిచేయను, దారినడమను కథలు నుకువను నేర్తును రాయబార మొనర్చునెడ మోమోటమి దక్కి పల్కనేర్తు సామాన్యజనులు చెయఁగల్గినదెల్ల నేఁ జేయఁజాలదు అర్జవము నాసామ్ము.

రాజు—నీ వయ నేమి ?

సు—ఎత్తును దించును రానిప్రాయములో నున్నాఁడను విషయేచ్ఛలుడిగియు నుడుగకున్నయవి నలువదియెనిమిదేండ్లు నెత్తిమీఁదికి వచ్చినవి

రాజు—అయితే లెమ్ము కొలువరమ్ము నాభోజనానంతరముదనుక నీపరిచర్య తుష్టి కరముగ నుండు నేని నీవు నాయొద్దన నిల్చెదవుగాక ~~ని~~ రచట ? భోజనము సిద్ధమయినదా? విదూషకుఁ డేడ ?

(భటుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[మక్షింభరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

'తిండిపోతా' నాకొమార్తె ఎచట ఉన్నదిరా?

కు—చిత్తము (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రాజు—అయినాత్రుఁడేమి గొణుగుచు పోవుచున్నాఁడు వానిం బట్టి తెండు
భటుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు) విదూషకుఁ డేడ? నిద్రపోవుచున్నారా!
ఏమి పలుక?

[భటుఁడు తిరిగి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఏమి యాతుచ్చుడు?

భటు—స్వామీ! మీకొమార్తె శరీరస్వాస్థ్యము దక్కియున్న దని చెప్పిపోయి
నాఁడు

రాజు—నేఁ బిలిచినపు డేల రాఁడాయె నాత్తులువ?

భ—రా నని స్పష్టముగాఁ జెప్పిపోయినాఁడు మహాప్రభూ!

కు—స్వామీ! నాకుం గారణ మేమో తెలియదుగాని యిటీవల మీదుహితృజా
మాతలందును వారిపరిజనులందునుగూడ మీవిషయమయిన పూర్వప్రపత్తివిశేషము నన్న
గిల్లచున్నట్లు నాకు గుఱియించుచున్నది

రాజు—అట్లంటివేమి?

కు—మీయెడ ననాదరణ పొడగాంచినపుడు తెలియఁబల కట నాధర్మ మని
తెలియితిని తప్పేని తమింప వేఁడెద

రాజు—నాయకుమానమునే నీవును స్థిరపఱచుచున్నావు ఈమధ్య వారిప్రవ
ర్తనయందుఁ గొండొక యవజ్ఞాభావము నాకును దోచినది కాని దానికి నాయకు
మావస్థకృతి కారణ మనకొంటినిగాని వారియనాదరణ కారణ మని తెలియినేర
కుంటిని ఎట్లుదైని బాగుగ నరసి చూచెద విదూషకుఁ డేడ? రెండుదినములనుండియు
నాకన్నలఁ బడకున్నాడు

కు—స్వామీ—మీచిన్నకొమార్తె వెడలిపోయినప్పటి నుండియు నాతఁడు
కృశించుచున్నాఁడు.

రాజు—ఆమాటెత్తకుము నేనుం గనిపెట్టితిని ఒకరు నాకూతునొద్దకుఁబోయి
నేనామెం జూడవత్తునని చెప్పినయెడ ను మఱియొకఁడు నా విదూషకుని వెదకితోడ్కొని
రావలయును

(ఇద్దఱుభటులు నిష్క్రమించుచున్నారు)

[కుక్షింభరుఁడు తిరిగి ప్రవేశించుచున్నాడు]

రాజు—అయ్యో! ఇటు దయసేయుము దేవరవారు నన్ను గుర్తెఱుఁగుదురా?

కు—నీవు నాయజమానురాలి తండ్రివి

రాజు—ఛీ! నీయజమానురాలితండ్రినటరా బానిసకొడుకా! తులవా! పశువా!

కు—ఇంకొకఁడును నేగాను క్షమింపుఁడు

రాజు—ఛీ! నావైపు కోరచూపు చూడసాగితివా? (కొట్టుచున్నాఁడు)

కు—నే దెబ్బలు తినను

సు—తన్నులు తినుదువుగాఁబోలు (పడఁదన్నుచున్నాఁడు.)

రాజు—భలీ! తగినప్రాయశ్చిత్త మొనర్చితివి మెచ్చితి నీపారితోషిక మంది కొనును

సు—ఓరీ! లేలెమ్ము నీవు వారపారలు నేర్పెదను ఓరిదుర్విదనీత! లెమ్ము దులుపు కొని పొమ్ము ఇంకమీఁదట వారపార లెఱింగి నడుచుకొమ్ము, మరియొకసారి ప్రాణాచారము పడఁదలఁతువేని నిలుపుము మంచిది బుద్ధిగల్గి పోవ సాగితివా? పో పొమ్ము (అని గెంటుచున్నాఁడు)

రాజు—నకుం బ్రయం బొనర్చితివి దీనిం గైకొమ్ము (ధనకోశ మిచ్చుచున్నాఁడు)

[విదూపకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

విదూ—వినికి నేఁగూడఁ బారితోషిక మిచ్చెదను ఇదిగో యీకుళాయి గైకొమ్ము (కుళాయి నిచ్చుచున్నాఁడు)

రాజు—ఓరివెంబరివెత్త! క్షేమమా నీకు?

విదూ—(సుమిత్రునితో) ఓరీ యీకుళాయిం బుచ్చుకొమ్ము.

సు—ఏలరా వెంగళీ!

విదూ—కలిమివాసినవాని దెలిమిఁ గోరినందున కయి గాలివాట మెఱిఁగి మొగము ద్రిప్పకొననివాఁ డవశ్యము యోభారముపాలు గాకపోఁడు ఇదిగో కుళాయి తడవుసేయక గైకొమ్ము ఈమహానుభావుఁడు ఇద్దఱుకొమార్తలను వెట్టిప్రేమచేకడకొత్తి మూడవదానిం దనయాగ్రహముచే నదృష్టముపా లొనర్చెను ఇట్టివాని ననునరించితేని, నీ వీకుళాయి కద్దుండవే? (రాజుం జూచి) ఓయివెట్టిరాజా! నాకుంగూడ నిద్దఱుకొమార్త లుండినచో జోడుకుళాయిలు గావలయుఁజుమీ!

రాజు—ఎందుకురా సోమరీ?

విదూ—నాసర్వస్వమును వా రిద్దఱకుం బంచియిచ్చినమీఁదట నెత్తికి జోడు ట్లోపి లయినా నిలుచునుగదా !

రాజు—ఓరీ ! జాగ్రత, కాయశుద్ధి కాఁగలదు

విదూ—ఔనౌను నిజమాడిన నేకి నిష్టురమే ? శ్రియమాడినవానికిఁ బెద్దపీట యు, నిజమాడినవానికి నేలమన్నును

రాజు—ఇది ములికివలె నాయెద నాటుచున్నదా ?

విదూ—రాజా ! నీ కొకహితము చెప్పెద వినుము

రాజు—అట్లే కాన్ము

విదూ—చెప్పెద సావధానుండవై వినుము

గీ ప్రజలకనులఁ బడెడు భగ్యంబు గానుండ

మూలధనము కొంత మడవవలయు

వృద్ధులుమునను మెలఁగు నెఱుకలో నొకకొంత

నిలిపి మాటలాడ నేరవలయు

నుండుదాని మించుకుండ నీయఁగవలె

నాయ మెఱిఁగి వ్యయము సేయవలయు

ఇట్లు లాచరించుచుండునట్టివానికి భువి బేడ వచ్చునేని మాడ నిల్చు

ను—ఇం దేమి విశేష మున్నదిరా యవివేకి?

విదూ—ఏమియు లేదా ? మనప్రభువువారికి సొత్తు ఏమియు లేదని నీ వాయ గకుఁ దెలియఁజెప్పు నామాట యన నాయన కెన్నఁడును దల కెక్కడు

రాజు—హా ! నీప్రలాపము లెంత కటువుగాఁ దోఁచుచున్నవిరా !

విదూ—ఓయిరాజా ! అప్రియం బగుపథ్యమునకును, అపథ్య మగుశ్రియంబునకును భేదము లెఱుంగుదువా ?

రాజు—తెలియదు విశదపరుపుము

విదూ—లేశ మేనియు దాఁచికొనక సర్వమును నిచ్చివేయుమని, రుచించునట్లుగా నీకుం దోపచెసిన నీబుద్ధి రెండవది లేశ మేనియు దాఁచక యున్నది యున్నట్లుగానే చెప్పినది మొదటిది

రాజు—ఓరిపశువా ! నన్ను అవివేకిగాఁ గట్టితివిరా ?

విదూ—అవివేక మే నీకు నలిచినసర్వస్వమును తక్కిన దెల్ల నన్యలపాతే చేసి తివి ఇదిమాత్రము నీకు సహజసిద్ధము కావున నిన్ను విశువదయ్యె

రాజు—ఓనీ పొగరుబోతా ! జాగ్రత నోటికి బుద్ధి చెప్పకొనము

విదూ—నీయొక్కయు నీకొమార్తలయొక్కయు చర్య లత్యాశ్చర్యావహములు నారాయణ యన్న బూతుమాటగ నున్నది నిజమాడిన నీకు నిష్ఠురము, అబద్ధ మాడిన వారికి నిష్ఠురము ఊరకుండిన యందఱకును నిష్ఠుర మే నే నీపరిహాసకుఁ డగుటకంటె మఱి యెవరయినను బాగుగచుండునుగాని నీవుగా నుండనొల్లను సుమీ నీవు నీయైశ్వర్య ముతో నీవివేకమునుగూడ రెండుచెక్కలు చేసి యిర్వురకు నిచ్చివైచి మధ్య శూన్య తనుమాత్రము మిగిల్చికొంటివి ఇదిగో ఒకచెక్క విచ్చెయుచున్నది

[చండిక ప్రవేశించుచున్నది]

రాజు—ఏమవ్వు నీమఖవికానము దప్పటకుఁ గారణ మేమి ? ఏమోకాని యీమధ్య నీమొగము కాలు గ్రమ్మియే కనుపట్టెడిని

విదూ—ఆమెయొక్క యోగ్రహానుగ్రహములతో నిమిత్తము లేకుండినంతవఱకు నీవు ధన్యుఁడవుగా నుంటివి ఇప్పుడు నీస్థితి దాపల యంకలేని శూన్యాంకముమహిమం బరఁగుచున్నది (చండికతో) నన్ను నోరు మూయుమని నీమొగము చెప్పకయే చెప్పు చున్నయది ఇంక మాటాడనులే నోటిముంగలిది బోర్లతోసికొనినవానికి జోలిపట్టి తిరిపమెత్తక తప్పునా? (రాజును జూచి) రాజా! అదిగో యేచుఁగు మ్రింగినవెలగపంకు కనుఁగొంటివా?

గీ తనకు మాలినధర్మంబు ధాతిలోన

విత్తనంబుల మరలని రిత్తకృపియు

మొదలు చెడుబెరమును నివి మూఁడు నరయ

జనునిచెటుచ కగుటకు నందియంబె

చెం—నీ నోటి కడ్డమురేక మాటికిఁ బ్రబలు నీపరిహాసకుఁడెకాక పరిజనంబు

రేయుంబవ ల్లొక్కరీతి నల్లరి చేసి యిల్లొక్కడకుఁ దెత్తు రేమి చెప్ప

నీకు విన్నవింప నెచ్చి నియ్యది నాయు ననెడునాసయుఁ దీరె నన్య నేఁకు

నీదుపల్కులు విన్న నీదుచెయ్యులు గన్న నీవ పీరిల కెల్లఁ ద్రోవఁ జూపు

పగిది తోఁచెడు నింక నిబ్బంగి యైన

నింటిలోపలిపోరితం బీఁగ నోపు

పని యొనర్చెద మది కది భార మైన

నలుక మై యొంకు నీవు నన్ననఁగవలదు

వి—రాజా! ఒకకథ చెప్పెద వినుము

ఆ గూటనంచి పొదిగి గ్రుడ్డు కూనఁగఁ జేసి
 ప్రేమతోడఁ బెంపఁ బెట్టఁగి చదియుఁ
 గోయిల యల కాకిగొంతుకుఁ గొట్టికెగాఁ
 గాకి వెట్టి చేసి గండు మిగిలి

కథ కంచెకుఁ బోయినది మన మింటికి వచ్చితిమి

రా—ఏమీ! నీవు నాకూఁతుర వేనా ?

చం—నీమనస్సు కలకఁ దీర్చికొని నీస్వభావసిద్ధ మగు సద్బుద్ధి నూహింపుము

వి—బంధిగట్టమును లాగుచున్నవెఱిరి దెలియుటకు బుద్ధి కావలయునా ?

గాడిదైకెనం దేటపడకున్నే?

రాజు—హా! నే నెవరినో యెఱుంగువా రిచ్చట నెవరేని యుందుర ? ఈ నేనా
 యామందపాలచక్రవర్తిని? ఇటులేనా చక్రవర్తి మాట డునదియు వర్తించునదియు ?
 ఏమి ఇదికలయా? నిక్కువమా ఇచ్చట నెవరైనా నే నెవ్వరినో చెప్పఁగలర ?

వి - నీవా చక్రవర్తి ఛాయాప్రాయఁడవు?

రాజు—బాగుగఁ దెలివికిం దెచ్చితివి తెలివిఁగలిగి విచారింఁదఁగా నే నెక్కడి
 చక్రవర్తిని? ఇది యెక్కడిపత్రిక ఇదియెల్ల కల్లఁగాఁ దోఁనెడిని (చండికకు) ఏమమ్మా
 మానినీమణి నీనామమేమి?

— చం—అయ్యా! ఈయతివినయము నీయితరమతివిభ్రమములకుఁ జలగా నన్నది
 నీవు నాయుద్యమముల యదార్థములుగాఁగు లెఱుంగవలయునదిగానాప్రార్థన నీవు పెద్ద
 వాఁడవు, యుక్తాయుక్తములవివేచన సేయుము నీవు వాయింట్ల భూర్జులున దుర్వ్యసనా
 సత్తులును నగుకూర్పురు పరిజనుల నిల్పితిని వీరిమూలమున నారవ్యహర్త్యంబు రిద్యావధ్య
 గతమద్యశాలాలీలం గన్నట్టుచుంజాలలజ్జాపహముగ నన్నయది కావున మదీయ ప్రార్థన
 బంగీకరించివీవయ పరిణామంబునకనరూపులయివారి పారలెఱుంగఁజూచువారిం గొండఁ
 నేరుపఱచికొని నీపరివారంబుం బరిమితమాత్రంబు సేయంజాలవేని స్వయంబ గా నే నా
 పనికిఁ బూచుకొనసలసి యున్నది

రాజు—ఛీ! పిశాచమ! ఎవడురా! గట్టములను నిర్ధపరుపు మని చెప్పము నీదు
 జ్ఞాతీ! నీ కింక శ్రమ యియ్యకు ఇంకను నొకకొమార్తె గద్దుగదా

చం—నీవు నా సేవకులఁ గొట్టసాగితి, నీపరిజనులు మ మ్మందఱిని సేవకులకంటె
 హీనముగాఁ జూడసాగినారు

[స్వేతధ్వజుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

రా—(తనలో) హా! మించినవెనక పశ్చాత్తాపము పడుట యెంత వివేకహీనత (స్వేతధ్వజునకు) ఓ హా! విచ్చేసితివా ఇదియెల్ల నీకు సమ్మతమే గదా! ఏమి మీరు పుకరు.

గీ హా! కృతఘ్నతామహాశిశాచమ యశ్చ
హృదయ! నీవు బిడ్డయెడదఁ బొడమ
అకట! మిత్తికంటె నాభీల శారవ
నారకాగ్నికంటె మోర మగుదు

స్వేత—అయ్యా సైరింపుము

రాజు—(చండికతో)

శా ఛీ! నీనాలుక చిన్నభిన్నము—ఁ జీలంగరాదే ధరి
త్రీనాథో త్తమవంశజాతులయశశ్రీవై భవోక్షేతులక్
మానశ్లాఘ్యుల నింగితజ్జులను సంతానహ్నుల నీవరి నీ
వీనిం దల్ప చరించినందునకునై యిబ్బంగివా మాధవా?

గీ అకట! యెంత బేలనై నుశీలయెడల
గొంచె ముండుదాని గొప్ప చెసి
ప్రేమ విస మొనర్చి బిడ్డను దయమాలి
ద్రోచిపుచ్చినాడ దూర మనక

స్వేత—స్వామీ! నే నిరపరాధిని, నీయాగ్రహకారణ కేమియె నెఱుంగు

రాజు—అట్లయియే యుండవచ్చు (చండికి దెన)

నీ హా విధి యీపాపి ననపత్య చెయుమీ సంతానయోగం బొకింత యున్న
వ్రాలు పోఁ దుడిచి యీరాకాశిగర్భాన వంధ్యత్వ మొక్కట బాదుకొలుపు
మిది మఱచెదవేని యీకూళకడుపున జనియించుబిడ్డల ననవరతము
రోగ పీడితులను ద్రోహచిత్తులఁ గడు సులభకోపులఁ గృతఘ్నులుగఁ జేయు
మనని విశ్వాసహీనులు నవినయపరు
లైనవారలఁ గనువారి యార్తి నిదియు
ననభవంబున నభివంబు నపుడు జెలియు
మఱువకును విధి నా దగుమనవి దీని

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

స్వేత—హాదైవమా! యాగ్రహంబునకుం గతం బేమి?

చం—నీ కేల యాచింత? ఆయన వార్ధకచాపల్యమును సాగినంతవఱకు నాగ

నిక్కు

[రాజు తిరిగి ప్రవేశించుచున్నాడు]

రాజు—ఏమి! క్షణములోనే యే బదుగురుపరిచనమునకు పీడుకొలా? ఒక పక్షమయినను నాగలేదే?

స్వేత—అయ్యా! ఏమిసమాచారము

రాజు—చెప్పెదనులే (చంఢికతో)

కాగుట్టెల్లం జెడి గ్రుడ్ల నీ రిడి మనమోఃభంబునన్ ధైర్య మ

ట్టిట్టె దూలఁగఁ జిక్కఁ గట్ట వెర వెంతేఁ దక్కి యుండంగ న్కొ

జెట్టా చేయఁగఁజాలి తీ వని మదిం జింతింప సిగ్గయ్యెడన్

గట్టా! దాయలకైన యిట్టితులువన్ గల్లంగరా దెన్నఁడున్

ఛీ! పాపి నరకాగ్నిం ద్రెల్లెదవు గాత! పితృకోకాగ్నిం బొడ మెడు శాపానలజ్వాలల నీయింద్రియపాపం బొనర్చుగాత! ఏమి కన్నులారా! బేలవడి జాలకొనియెదరు ఇంక నట్లు కావించురేని యశ్రుజలంబుతోఁ బెరికి మంటిం బదునుసేయ మిమ్ము విసర్జించెద కటకటా! ఎట్టిగతి వచ్చినది? అయిన నేమి నా కింకొకతనయ గలదుగదా! ఆపె నద యాంతఃకరణ యగుటకు సందియం బుండదు నీదుశ్చరితము విన్నంతనే తనఖరనఖ శబ్దరంబుల నీముఖచర్తం బొలువకున్నె? ఆమె ప్రాపున నేనింకను పదభ్రంశంబు నొందక కాంబు పుచ్చవచ్చు

(రాజు, సుమిత్ర, పరివారకుడు నిష్క్రమించుచున్నారు)

చం—ప్రాణేశ్వరా! అంతయుఁ గనిపెట్టితివిగదా!

స్వేత—హృదయేశ్వరీ! నీదెన నా కెంతకూరిమి గల్గినను పక్షపాతబుద్ధి నా చిత్తంబున కెక్కడు

చం—అయితే కానిమ్ము కుక్షింభరా! (విరూపకునితో) నీవు పరమశుంఁడవు గాని పరిహాసకుండువు గావు నీయజమానిని త్రోవబట్టుము

విరూ—రాజా! విరూపకుని వెంటఁ గొనిపోమ్ము

గీ నెత్తిహోపి నిత్తుఁ గ్రొత్తత్రా డిచ్చిన

హోపి వోయెనేని లోప మేమి

కోర్కె దీర నాపె కుత్తుక కురివోసి

దూలమునకుఁ గట్టి వ్రేలఁగందు

చం — గల నతనికి నూర్పురు పరివారము చీటికిమాటికిని రేఁగి మనలకుఁ బ్రాణ సంశయంబు గల్గింపనా ?

స్వేత — నీ వతినంశయమునకుఁ బోటిచ్చుచున్నావు

చం — అది యతోశ్వానమునకంటె మేలుగదా ? యద్భవిష్యతకంటె ననాగ విదాతృత్వము శ్రేయము జరిగినచర్య సర్పమును నాతోఁబట్టువునకు వ్రాసితిని అటు పైచగూడ నాపె నూర్పరపరిజనుల నంగీకరించునేని

[కుక్షింభరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చం — ఏమీ కుక్షింభరా ! నాచోదరికి జాబు వ్రాసితివా ?

కు — వ్రాసితిని

చం — తగినబాసటఁగొని వేగమపోయి నీవ పెకు నాయుల్లంబు దెల్లంబు చేయు నెడ నీకుఁ దోఁచినభంగి రసపోషణచేసి భాషింపుము త్వరలో మరలిరమ్ము

(కుక్షింభరుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ప్రాణేశ్వరా ! నీకుద్ధసాత్వికమునకు నే లోప మెంచఁబోనుగాని యది ప్రపంచమున కిందుకేనియుఁ బనికిరాదు

స్వేత — గీ నాకుఁ దెలియదేమో నీకుఁ దోఁచినభంగి

యేమి మది దలంచి యేమొనర్తు

బాగుసేయఁ బూని బాగైనదానినిఁ

బాడు సేయునకుఁడు ప్రాయుకముగ

చం — ఆలాగా ?

పంచమరంగము

స్వేతధృజాని మందిరముముంగల నభామంటపము

[మంచపాలుఁడు, సుమిత్రుఁడు, విరూపకుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు]

మంచ — ఓ సుమిత్రా ! ఈజాబు నందికొమ్మని నాకొమార్తయింటికి ముంగల నలుగుము ఈలేఖయందలివిషయములగూర్చి నిన్నడిగెడు ప్రశ్నంబులకు సదుత్తరంబు లిచ్చుటకంటె నధికము నీవిచ్చటివృత్తాంతము నాపెతో ముచ్చటింపకుము తడవు సేసెద వేని మేమే ముందగుదుము

సుమి—నీలేఖ నందఁజేయువఱకును నే నిదురింపను

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

విమా—రాజా! ముక్కునకు రెండుప్రక్కలఁ గన్నులుండుటకు గతం బేమో నీకుఁ దెలియునా?

రాజు—తెలియదురా!

విమా—పసిపట్ట నలవికానిదానిం గనియఱున గ్రహించుకొనుటకు

రాజు—అకటా! ఆపె కంత యన్యాయ మొనరించితిని

విమా—నత్త, గుల్ల నేల నిర్తించుకొననో తెలియునా?

రాజు—తెలియదు

విమా—కొమార్తల కిచ్చివేయుటకుఁ గాదు, తనతల దాఁచుకొనుటకు

రాజు—ఇచ్చినదానిం దిరిగి బలవంతముగాఁ దీసికొందునా? హా! కృతఃకున్న రాలా!

విమా—వేగిరించి చెసి విష మించినవెనుక పశ్చత్తాపము పడునద్ధిమంతుఁడవు నీ వేల వివేకము గుదురక వార్ధకమునకు వచ్చితివా?

రాజు—హా! మతి పోవుచున్నదా? ఏమి దైవమా తోడ్పడుము చిత్తము చిక్కఁబట్టెదను

[రాజభటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాజు—ఏమి గుఱుములు సిద్ధమైనవా?

భటు—అయినవి మహాప్రభూ!

రాజు—అయితే ప్రయాణసన్నాహము చేయుఁడు

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీ

మందపాల చరిత్రము.

ద్వితీయాంకిము

రంగము—చంద్ర సేనునినగరు

[దోషాకరుడు ప్రవేశించిచుండఁగా దుష్కలుడు చేరుచున్నాడు]

దుష్క—పందనమయ్యా

దోషా—ఈశ్వరప్రసాదంబు నీ కగు

దు—నేను మీతండ్రిని 'జూచి మందరియు వర్ధమానాడును నేటిరాత్రికి వచ్చెన' రని విన్నవించితి

దో—అదేల ?

దు—అదేమో నా కేమియుం దెలియదుగాని యీమధ్య సమాచ రములు దెలియుచున్నవా ? ఇంకను జెవుల గొలుకుకొనుటలోనే యున్నవిగాని వెల్లడియగుట లేదు

దోషా—తెలియుటలేదు తెలియబలకుము

దు—వర్ధమానసితధ్వజులకుఁ గలతలు పొసఁగిననంగతి తెలియనే లేదా ?

దో—సుంతయుం దెలియదు

దు—విదియనాడు పొడసూపనిచంద్రుడు తదియనాడు తానే గన్పట్టెడు కాలక్రమమునంతయు విశదము కాఁగలదు (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

దో—నీమి నాయదృష్టము ! ఈరేయి వర్ధమానుఁ డిక్కడకు వచ్చునట మత్స్యవీరహితకార్యమున కన్నియు ననుకూలించుచున్నవి నాసహజన్తుని బట్టుటకయి తండ్రి చారుల నియోగించినాడు నే నొకసంకటకృత్య మొనర్పవలసి యున్నది అవిలంబితముగను నిశ్శంకిముగను ఘటించి సాహసమున లక్ష్మణుడనెదను అన్నా !

దిగి రమ్మ .

[స్వేతక్టీర్తి ప్రవేశించుచున్నాడు]

—కవి నిరీక్షణమువలన నినుం గైకొన చారుల దిరుగుచున్నారు నీవు సొచ్చినమరుగు
 క్షణికి మయినదిగాని చిరకటి నీకు సహకారిగ నున్నది వర్ధమానునికిం బ్రతికూలముగ
 నీమేలి యాడియుంటివా? ఆనయ భార్యయు నీనడురేయి నిట కరుదెంచు
 చున్నారు ఒకవేళ నీతనిపక్షము వహించి సితధ్వజునకు విరుద్ధముగా నేమయిన నుడి
 కిరవేకా స్వరణకుఁ దెచ్చికొనము

స్వేత—నే నాజోలియే యెఱుఁగను

దో—జనకునిరాక చెవులఁ బడుచున్నది తమింపుము కృపాణపాణియయి
 కొంత నాటక మాడవలసి యున్నది నీవునంగ త్తరూసి హోరాహోరిం బోరుచున్నట్లు
 నజీంపుము నిల నిలు మోరి ద్రోహీ! జనకునియెదుటకు రమ్మ కరదీపము లిటుదెండు
 అన్న తొలఁగిపామ్మ నీకు శుభం బగుగాత! (స్వేతక్టీర్తి నిష్క్రమించుచున్నాడు)
 నాయొడల్పిపై కొంచెమురక్తము చెమర్చిన నాపున్ని ప్రకాశ మగును (గాయము
 నాచుకొనుచు, త్రోగుఁబోతు తగవులాటలో నింతకింటె నధిక మొనర్చికొనఁగాఁ
 జూడియుంటని

[చంద్రసేనుడు కరదీపహస్తులగు ననచులతోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు]

చంద్ర—దోషాకరా! ఏడిరా యాదుర్తార్థుడు?

దోషా—తనక రవాలము ఝళిపించి కొన్నిమారణమంత్రము లచ్చరించుచు శక్తి
 నావాహనము చేయుచు నిప్పు డిచ్చటనే నిలిచినాడు

చంద్ర—ఎక్కడ?

దోషా—అయ్యో రక్తము వచ్చుమన్న దిదిగో చూడుడు

చంద్ర—ఏడీ యాదుష్టుడు?

దోషా—ఇదె ఈమార్గమున దాటిపోయినాడు తనయావచ్చిక్తియుక్తులను
 వినియోగించి—

చంద్ర—పాటుడు పట్టుడు శక్తియుక్తుల వినియోగించి రేమిచేసె నా
 ద్రోహీ?

దోషా—నన్ను మీకథకుం బురికొల్ప జొచ్చెను గాని—

చంద్ర—జౌరా పాతక్!

దోషా—నే నందు క్రియకొనక

మ కనియుంబెంచియు విద్యబుద్ధియొసగంగానప్ట కష్టంబులూ
ర్చినమాతాపితలం గృతస్ను డయి వంచింపంబయత్నించునా
జనకద్రోహి శిరంబు ప్రయ్యలుగఁ బర్జన్యండ వంపు స్త్రహా
శనికోటు ల్బచునుండు రౌరవమున న్నాసిండు నప్పాతక్షిణ

అని నిస్సరంబుగాఁ బల్కుటయు నాశుత్సితంబు పెచ్చుపెఱిగిన మత్సరంబునం దనచేతి
నిశితాసిధారనాయరక్షితగాత్రంబు గాడనేసిన నేను మార్కొంటికి నాపరివసంబున
కొండె మీకోలాహలంబున కొండె వెఱచి యాపిఠికిపంద తత్త్వంబు పలాయితండయ్యె

చంద్ర—శా పోని వ్తాఖిలుఁ డెంతద వ్వరిగిన న్భాగర్భముంజూచ్చినం
గాన ల్వట్టిన నీట డాగిన నగాగ్రంబు ల్వచంబ్రాకినన్
వానింబట్టి వధింతు నాన్మపశు నెవ్వండెనియుం దాచినన్
వానిం దోడనె రూపుమాపఁగఁ బ్రతిజ్ఞం బూనితి నీక్షమై.

చారులారా! నాప్రతిజ్ఞఁ బ్రకటించి,వానింబట్టి తెచ్చువాని కమూల్యం బగుపారితోషికం
బొసంగంబడునని యెల్లచోఁ జాటఁబంపుఁడు

దోషా—నే నెంత చెప్పినను దనదుశ్చింత విషవక కృతనిశ్చయం డయియున్న
యాతనియునికిం జూచి నే నంతయు బయలుపుచ్చెద నని భయపెట్టిన నాతఁ డిట్లనియె.
'ధీ దానీపుత్ర! నేఁ గదనచుండ నీ వాడుమాట తెవరు విశ్వసించురు? నీ వెంత రన
పోషణ నేరె చెప్పినను నాచేవ్రాలుతోడి యుత్తరము సాక్ష్యముగాఁ గొని పలికినను,
అదియెల్ల నీకృత్రిమముకా నందఱు విశ్వసించునట్లు చేయుట నా కెంతయు సులభ
సాధ్యము ఎట్లంటివేని ప్రపంచము నెట్టిమందుఁ డయినను నా నాశమవలన నీకుం
జేకూరులూభమును గ్రహింపలే కుండునా? అట్లుగావున నాప్రాణాపాయమున కయిన
నీ వెట్టియుపాయములు పన్నుచుంటివని నేఁ జెప్పినను గట్టిగ నచ్చనివారుండురు

చంద్ర—బౌరాక్షరకర్త! ఎంతసాహసమున కయినం జూలదువురా! ఏమీ
వానివ్రాలే తనది కాదనఁ బూనెనా యాద్రోహి? ఆకులపాంసచుఁడు నావంశము
చెడఁబుట్టినాఁడు అల్లదె వర్ధమానుని ప్రవేశతూర్యంబులు కర్ణగోచరము లగుచున్నవి
కాని యాయవరాకకుఁ గతం బేమియో గోచరింపకున్నది ఆదుర్తార్థుఁడు వెలవడకుండ
నిర్గమద్వారంబులకడం గావలివారి నిల్వెన సార్వభౌముఁడు నిందుల కవశ్యము ననుమ
తించువాఁడు ఇంతియేకాక వానిరూపురేఖ లెల్లరుచు గుర్తెఱుంగఁ జూలునట్లు పటంబున
లిఖించి రాష్ట్రంబున నల్లడలఁ బ్రకటింపఁబడునట్లుగా నుత్తరపు సేనెద పితృభక్తి
సంపన్నుండ వగు నీవ నాసర్వస్వంబునకు స్వామి వయ్యెదవు గాక.

[మందరావర్ణమానులు సహరివారముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

వర్ణ—ప్రియమిత్రమా! నే నిక్కడఁ జేరియున్న యీస్వల్పకాలములో నే వింతలు
చింటిని

మంద—అవి తథ్యం బగునేని యాదుర్భాగ్యున కేమి డండన విధించినను దగిన
నిష్కృతి గానేరదు నేస్తమా భద్రమా నీకు?

చంద్ర—తల్లీ! నాహృదయ మవియుచున్నది

మంద—ఏమీ నాతండ్రి శిక్షను డెరిగిన స్వేతక్ష్మీయే జనకద్రోహము దలంచెనా?

చంద్ర—ఏమి చెప్పును తల్లీ! తలంపునకు వచ్చినఁ దలఁంపు వ ట్టిల్లుచున్నది

మంద—కాకేమి? దురుద్ధతు లగునాతండ్రి పరిజనులసహవాసమునం బడించు
వాఁడు దేనికి సాహసింపఁడు

చంద్ర—నా కావిషయ మంతగాఁ దెలియదుగాని తెలిసినది వాకొన వాయి
రాకున్నయది

దోషా—తల్లీ! అతఁ డాసమాజకములోనివాఁడే

మంద—సహవాసమున దోషము లబ్బు టొకయబ్బరమా? ఆయుక్తివులు
వారిం దమవానిం జేసికొని వానితండ్రిసొత్తు విచ్ఛలపడిగా వెచ్చెట్టు నద్దేశమతోఁ
తండ్రి వధకు వారిం బ్రేరేపించియుండఁబోలు వానిచర్యలనగూర్చి యీప్రాద్దు నా
తోఁబుట్టువు నాకు జాబు వ్రాసినది వారు నాయొద్దకు వత్తురేని నేను మొగము
ద్వంప నిశ్చయించుకొంటిని

వర్ణ—నానిశ్చయము నంతయ దోషాకరా! నీవు నీతండ్రియెడలఁ ఒరవ భక్తి
యుక్తఁడవయి ప్రవర్తించితిట్లు విని సంతసించితిని

దోషా—అయ్యా! అయ్యది నావిధియేకద

చంద్ర—ఖడ్గనైపుణ్యము మెఱయించి వ నింబట్ట గమగించి వ్రేటువడియె
కంటివా యీగంటు

వర్ణ—వానివెనకొన భటులం బులైంచితివా!

చంద్ర—అటు లొనర్చితిని

వర్ణ—వాఁడు చేఁ జక్కెనా వానివలనిభయ మిఁక లేకుండు న పాయము
వీనుం దోచినభంగి నొనర్చుము దానికెల్ల నేఁ బ్రాపయ్యెద

ద—దోషాకరా! నీవు ధర్మవర్తనంబు మెఱయం విత్పభక్తి నెఱపి మాయనున

గ్రహంబు పడసితివి మా కీ యదనున విశ్వాసపాత్రం బగుత్వాదృశభృత్యవ్గంబ శశ్య
సంపాదనీయంబు నిన్నుం దొల త స్వీకరించెదన

దోషా—తక్కుంగలసామర్థ్యంబు తెట్లున్న న, మదాయత్తంబు లగుభక్తివిశ్వా
సంబులం గొఱంత లేకుంక సేవాధర్తము నిర్వహించెద

చంద్ర—వానిని దయఁజూడుఁడు

వర్ధ—చంద్రసేనా! అస్తదాగమనంబునకుఁ గతం బెఱుంగుదువా?

మందర—

మ కడుమర్గాహ్యము పైనకార్యగతులం గన్గోమతు ల్దక్కి చె

సెకికార్యంబు గ్రహింపఁజాల కిటు నీచెఁ దీరు చిక్కందు నీ

నడురేయిం గనుగాలుసాగి కదలంగారానికెంజికఁటిం

బడి యే మిచ్చటి కేగుదేరిమసె న్నాకార్య మాహింపుమా

గీ నాదుజనకండు నాజ్ఞేష్ట సోదరియును

వైమనస్యంబు లాత్తిలఁ బాదుకొనిన

జాబు లంపిరి వేర్వేర జాగుసేయ

కుచితగతి నీయవలె వారి కుత్తరముల

వ—కాన నీవు సద్బుద్ధి నూహించి కర్తవ్యంబు నిశ్చయించి మాకుం బరిమ
హితం బుపదేశింపుము

చంద్ర—ఆవశ్యకు ను నానేర్చినకొలంది నట్లొనర్చెదను

రంగము —చంద్రసేనునినగరు మంగిలి

[సుమిత్రుఁగును గుఱింభరుఁడును వేర్వేరఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

కు—మిత్రమా! భద్రమా నీకు? నీ విచ్చటివాఁడవే?

సుమి—ఔనౌను

కు—గుఱ్ఱముల నెచ్చట విడియింతము

సుమి—ఆగోత్రో

కు—దయసేసి మాట సరసముగా రానిమ్ము

సుమి—గీకును నాకును జుక్క కెదురు దయ యెక్కడిది?

కు—అట్లేని మాయింటికి మీయి ల్లెంతదూరమో మీయింటికి మాయిల్లు నంతియ
దూరము నా కేల నీయెడల లక్ష్యము?

సుమి—బాహ్యగామరాటికయందు నాచే జిక్కిగవేరి నీ కెంత లక్ష్యమయి
 ఉన్నది? తుచ్చా!

—నీ మొగమైన నెటుంగని నన్నేల నీ విట్టి యవజ్ఞపాలు నేసెదవు

సుమి—న న్నెటుంగవేమోకాని నిన్ను నే నెటుంగుదును

—ఎచనిగా న న్నెటుంగుదువు

—నీవా? తుంటరివి, తులవవు, దొంగవు, పంగవు, సోమరివి, జూదరివి,
 పాదరేఖ, పశుప్రాయుడవు, ఇందొకయక్షుర మయినను గాదనియెడవేని పడఁ
 న్నాన

—నీ మొగము నే నెటుంగన నామొగము నీ వెటుంగవు నీ శేల యిట్టి
 మార్పును

—కీ! సిద్ధులేక ప్రేలెదవు నీవు నాచూ వెటుంగకున్నను తా వెటుం
 నా? మొన్నటిసంగతి యింతలోకే పరగడుపునకు వచ్చినదా? (కత్తిమాసి) ఛీ!
 దుశ్శరణ! వాలు కెలగొని రక్షించుకొనుము

—నీతో నా కేమి? (సాగిపోవుచున్నాడు)

—నిలునిలు మోరిదురాత్మా! నాబాటిండి యెందుఁ దోంగెవు తండ్రి
 కిచ్చల కనుబంధవిచ్చెద మొనర్చు లేఖాహరణదుష్కర్తమునకుం బాపెద

—రక్షింపుడు రక్షింపుడు

—నిలునిలు మోరిపాతక్! (కొట్టుచున్నాడు)

—కటకటా! ఈమూర్ఖునిచే మడియవలసివచ్చె ప్రాణదానం బొసంగి
 రక్షింపుడు రక్షింపుడు

[కృపాణపాణియై దోషాకరుడున, వర్ధమానుడు, మందర, చంద్రనేసుడు,

పరిచారకులును బ్రవేశించుచున్నారు]

దో—ఏమేమి సమాచార మేమి?

సుమి—గోమునం బెఱిగెతివి నీకొ వృత్తిగింతు ర రమ్మ

చంద్రా—అయుధపాణులై సత్వరముగ రంకు ఏమిసమాచారము

వి—విరమింపుడు కానిచో మీకలహంబు మీప్రాణంబులతోనఁ దీరెను ఈ
 పారి చేయెత్తినవానికి మరణమే దండనము

మందర—వీండ్లు మాతండ్రి తోఁబుట్టువులతావునండి వచ్చినదూతలు

వి—మీకలహమునకుం గారణమేమి?

కు—మహాప్రభూ! నాకు శ్వాసాడకున్నది

సుమి—పాపము బలవిక్రమములు సూసి చాల డస్సితివి ఛి సాగుబోత నిన్ను మగవానిగా విధాత తప్పజేసెను

వ—మియిరువురకును నైర మేల పొనఁగినది ?

కు—ఈ మొరకుముదుకని పలితశిరంబుఁ జూచి యీతని ప్రాణాపాయంబునకుం దెగనోడితి

సుమి—ఓరిపక్షి! నావార్ధికము చూచి జాలిదలఁచినావటరా? అయ్యా! నెల వయిన నీతనిబీరంబు లడిపెద

వ—చాలుచాలు ఏల మర్యాద యెఱుంగక మాటలాడెదవు

సుమి—అయ్యా! ఆగ్రహ మెల్లరకును మర్యాదోల్లంఘనోపాధ్యాయఁడుగద

వ—నీయాగ్రహమునకుం గారణం దేమి ?

సుమి—ఈశిఠికిపంద కేల గన్నట్టునావా లే చాలినంత కారణము వే రొండేల ?

మ మది హాలాహలము స్ఫులింబున సుధామాధుర్యముం గల్గి సు

పద వెన్వెంటకు వంటయింటివెనుక న్నాన్వక్రియం జొచ్చి యె

య్యదియుం దోచక తిన్నయిండ్ల కలహప్రారంభము ల్పాటుచుం

డెద రీతుచ్చులు పీండ యిచ్చకములం జేటొందుసంసారముల్

ఛి! దురాత్మా నీ పీయూషెలుపలఁ దారసించితివేని నీరూపు మాపకుందునే ?

వ—ఓరి స్థవిరాధమా! నీకు మఱిపోయినదా?

చంద్ర—మీకలహకారణము దెలుపునున ఈయకాండకాండవ మేల ?

సుమి—మాయిరువురప్రకృతులకును తూర్పుపడమరలకుఁ గలయంతరము గలదు.

ఈదురాత్తునకును నాకును గలపొత్తు వేనీళ్ళకును వేసవికాలమునకు నెంతయో యంతియ

వ—అపరాధకారణము నిరూపింపకయ యేల వాని నింతదూఁతెదవు

సుమి—వానిమొగము చూచిన నాయరకాలిమంట నెత్తి కెక్కుచున్నది

వ—అయితే మామొగములఁ జూచినను నీకట్లే యుండఁవోలు

సుమి—కన్గినమాట గట్టిగాఁ జెప్పుట నానైజము మాకాలమున మేము చూచిన తలలకు సాటి యీకన్నట్టుమెడలపై నొకటియుఁ గానరాదు

వ—గోక మిట్టిపలుగాకులను యధార్థవాదులని పొగడుటయే యిట్టిప్రల్లడనము నకుఁ బట్టుగొమ్ము. తానుమోమోడక కలరూపువచించువాడట నేనిట్టితులుపలఁబల వురఁ

జూచితి జిహ్వా యం దెప్పుడును యథార్థవాదప్రశంసకుం గొందువలేదు హృదయముల మా
త్రముకాటిల్యమునకుఁ బుట్టినిండ్లు ఇట్టిదొకనియందు వినయవిధేయతతోఁ బనులు నేయు
సూర్యురయం దుండువానికంటె వేయిమడుంగు లెక్కుడు కాటిల్య ముండన

సుమి—అట్లయినచో మహాప్రసాదము బానుకోటిప్రభాభాసమానతేజోవిరా
మానా ! అవధరింపుము

వ—ఈప్రలాపమున కర్థ మేమి ?

సుమి—వేనా ! దేవరచిత్తానుసారము నావచోధోరణి నవదించికొనచున్నాను
కాని ముఖప్రీతులకును నామఖమునకును సగ మెరుక నాయెత్తుధనమువోసినను నిన్ను
వలగోరికి దించిన పచ్చికవాండ్రయిచ్చకములును మచ్చులాడితనముల న నా కలవడవు

వ—(కుక్షింభరునితో) నీవు వాని కేమి యపరాధ మొనర్చితివి

కు—నే నేమియు నొనర్చుటలేదు వీనిదుర్మంత్రమువలన వీనియజమానఁడు
నన్నుం గొట్టినాఁడు అటుపైన వీఁ డిచ్చకాలకు మరలిపోవుచున్న నన్నుం దన్ని
తన్ను పడి పడియున్న నాడై నెంతయుఁ బ్రతాపము సూపి తనయజమానుని మెప్పువడసె
ఇప్పు డాయుబ్బున నీయెడ నాయెడల విక్రమమున కుపక్రమించెడిని

సుమి—ఆహా ! ఏమిరా ప్రజ్ఞలు ఉత్తరమురునికడ కొత్తినాఁడవు

వ—బొండ్లకొయ్యఁ దెండు వీనికండకావరమునకుం దగుచికిత్స నేయవలసి
యున్నది పదరుబోతా నీయుదుటుమాన్ని యడఁకువ నేర్పెదను

సుమి—అరువదేండ్లు పైబడినవి చదువు నేర్వనిదియే యదను కాని యుచిత
మారయును మీమామగారు పుత్తైదినమాత కిట్టినత్కార మొనర్చి తిరిగి యాయనమో
మెట్లు చూచెదవు

వ—బొండ్లకొయ్య సత్వరముగాఁ గొనిరెండు రెండుజాములవరకును వినిపద
ముల గదియించి యుంచుఁడు

మం—రెండుజాము లేల పగలు నాన్దిజాములు కలయునెడ రాత్రియంతయు
నుంచుఁడు

సుమి—అష్టా నేను నీతండ్రివా కిటికుక్కనైనను నన్నిట్లు చేయఁదగదు

మంద—కాని యామచుజసింహునిపాలి నక్కపగుట నిన్నిట్లు చేయవలసినదే

వ—వీఁడు చండికచె వర్ణింపఁబడినతుంటరిమూఁకలో నొకఁడయియుండవచ్చు
బొండ్లకొయ్యఁ దెండు (బొండ్లకొయ్యఁ దెచ్చుచున్నాఁడు)

చంద్ర—మీ రితని కిట్టి హీనదండన మిచ్చి యనుచితమునకుం జూరకుఁడు ఈతని యపరాధ మెంతదుర్భరి మయినను రాజధానికిం చగుపరిహార మొనర్ప నర్హుఁడు మన మాయన యనుచు నవమానించినచో నది రాజున కెంతయు నాగ్రహకారణ మగును

వ—చానికెల్ల నే నుత్తరవాదినయ్యెద

మంద—అంతియేకాదు తనపరిచారికునకు గల్గినపరాభవము మాతోఁబట్టివు నకుమాత్ర మాగ్రహకారణము గాకుండునా? వీని నెవశ్యము ఒంధింపుఁడు శంకింప నేటిఁ! (సుమిత్రుని బంధించుచున్నారు) ప్రాణనాయకా' పోదమరమ్మ (సుమిత్రుఁడును జంద్ర సేనుఁడును దక్క తక్కినవారందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

చంద్ర—మిత్రమా' నీయవమానమునకు నామనం బెరియుచున్నది కాని యలంఘ్య కాసకుం డగువర్ధమానుని యుత్తము మరల్ప నెవరివశము అట్లయ్య న యోషినంత యత్నం బొనర్చెర

స—నేస్తమా' నీకేల యట్టిప్రమాద ప్రయాణముచే నలసిన నా కీనిర్బంధ రూప మగుశ్రమాపనోదనసాధన మమనది నేనుం గొండొక నేపు సుఖనిద్రగూరి యధ్వ భేదం బపనయించుకొనియెడఁగాక నీ విందులకు పగవక పోయిరమ్మ

చంద్ర—అయ్యో! వధూనుఁ డెట్టి యనుచిత మొనర్చినాఁడు రాజెంత కోపించుకో గదా (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

సు—ఓవెట్టిరాజా! సుఖముననున్న ప్రాణమును దుఃఖమునఁ బెట్టికొంటివి వియన్తాటప లంబమానరత్నదీపమా! ఇందుబిందుమా! ఉదయించుమంటివా? త్వత్ప్ర కాశసాహాయ్యమున నే నీలేఖం జదువుకొనియెడ ఆహా! విపద్ధశగదా విస్తయాశహము లగునంశములకు నన్తనీమ మాదురవస్థఁ బెరికికొని సుశీల తీరిక చెసికొని తత్పరిహార దత్తదిత్తయయి యీలేఖ నాతావున కంపినది కన్నులారా! బడలియున్నారు నిద్రా లాభముచే నాదైత్యము నుపలక్షింపకుందురుగాక భగవతి! లక్ష్మీ! అనన్త యౌసంగము భవదీయకటాక్షపీఠాలాధంబు మరల మాకిగుం గాత (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రింగము—ఒకయడవి

[స్వేతకీర్తి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

స్వేత—నీ ప్రభుశాసనముఁ బూని పల్లెలు పట్టణంబులు మాదెములు కొట్టములు నగళ్లు కానలువోనలు ఘనలతాగుల్తముల్ గోర్తంబుల నుగ్గిరికందరములు

రేయుంబపల్లు వేరోయచు నాతలఁ దరిగి నమర్పింపఁ జిరుగరాజ
 పురుషుల గుజగుజ ల్పరఁగ నే నొకజీర్ణతరవివరంబున దాగి వింటిఁ
 గాన వారికి నామూర్తిగౌరవంబు
 మరుగుపడ రొంపిమోమునఁ జరచి దిన్న
 మొలకు మసిపాతఁ జుట్టి యాదలను జడలు
 ముడివడంగ నమర్చెద బూచివోలె

తే గీ వేష మీరీతి ధరియించి వెట్టివాని
 పగిది వికవిక నవ్వుచు వాడవాడ
 నెంగిలాకులఁ బొడగన్న నేరి మెతుకు
 లోలి మెసవుచుఁ గ్రుమ్మరుచుందు నిందు
 ఇక నే స్వేతకీర్తిని గాను పాతలభైరవుడను

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రంగమ — చంద్ర సేనునినగరుచుంగల

[సుమిత్రుఁడు బొండ్లకొయ్యతో నుండఁగా మందపాలుఁడు, విదూషకుఁడు,
 మరియొక పెద్దమనుష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

మంద—నాగూతమ బ్రత్యుత్తర మిచ్చి పంపకయ వార లిటువెడలిపోవు
 టెంతయు నాశ్చర్యావహముగ నున్నది

పెద్ద—నేవిన్నగమాచారమునుబట్టి యోచింపఁగానిన్నటిరేయివలకును వారఁకుం
 దావు విడులునుద్దేశము లేనట్లు స్పష్టమగును

సుమి—స్వామి! మందనము

మంద—అకటా! నీ కీయవమాన మొకవినోదముగా నున్నదా?

సుమి—మహాప్రభూ! అట్లేలయగు

విదూ—గుఱ్ఱములకుఁ దలకట్లు, కుక్కలకు మెడకట్లు, కోతులకు మొలకట్లు

మంద—ప్రమత్తుడయి నిన్నిట్లు పరిభవించినవాఁడెవఁడు?

సుమి—అదియును వాఁడును గూడియే యింత నేసిరి నీయల్లుఁడును గూఁతు
 రును గూడియే

మంద—అట్లయ్యియుండ దని నాయనమానము

సుమి—అట్లయ్యెనని నాప్రమాణము

మంద—అట్లేల యగు?

సుమి—అట్లే యయినది

మంద—దేవునియూన ! వారొక్కనాటి కట్లు చెసియుండరు

సుమి—దయ్యమతోడు ! నిస్సంశయముగా వారే యిట్లు చెసినారు

మంద—చేయి వారికి చేతు లెట్లోర్చి మావంతున కిట్టి యవమానముకంటె
ప్రాణహాని మేల! మదూతవగు నీ కిట్టిపరాభవంబునకుం గారణంబు నీదౌర్జన్యమో వా
సౌజన్యమో శీఘ్రముగా నిరూపింపుము

సుమి - శా నీసందేశము మాళిఁ దాల్చి యిటకు స్వే వచ్చి నేఁ దెల్పుచో
నాసానాశముల న్నిరంతరగతి న్గంపించు శ్వాస ల్నిజా
యాచంబుం బ్రకటింప శీఘ్రగతి నత్యంతంబు స్విన్నాంగుడై
డాసెం జండికమ్రొలనుండి వెనువెంట గూత పోత్కంఠుడై

గి నన్ను కడకొత్తి చండిక విన్నపముగ
జాబు లొకకొన్ని యందివ్వఁ జదివి వార
లాక్షణంబున నిల్పాసి యరుగునెడలఁ
దోడ రమ్మని సెల విచ్చి రీడకునను

నేను వారివెంటఁబడి వచ్చి యిట నిద్దురాత్తుం గని యంతకుమును నీయెడ నవినయంబు
సూసిన యాచెనఁటింగా నెఱింగి, నాహృదయంబునం బొంగి పొరలరోషంబు నామనం
బున దూరవిచారింబుం బొదివి మంపఁ గత్తి దూయుటయు నిప్పిటికిపంద భయగర్గద
స్వరంబున విపర్యాసంబుగా నార్చె అంత నందఱును మూగి ననుం జుట్టుముట్టిరి నీ
యల్లుండును గూతురును నాయందు నేరమువెట్టి యిట్టిపరిభవంబు విధించిరి

విమా—తే గీ ధనము వాసెడుతండు లాత్తజాల భువిని
గడుఁ గృతఘ్నులఁ గావింతు కల్ల గాదు
ధనము దాచెడు తండు లాత్తజాల ధరణిఁ
గడుఁగృతజ్ఞులఁ జేతు రీనుడువు నిజము

రాజా ! నీకొమార్తెయి నీకుం జింతారత్నములునుమీ

మంద—విచారసాగరమా వెల్లిగొనకుము నాకుమారీరత్న మెక్కడ ?

సుమి—ఆమె భర్తతో నంతిపురమున నున్నది

మం—నీ విట చుంకుచు (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

పెద్ద—ఇదియేనా నీవు చెసిన వేరము?

సుమి—మ తేమయును లేదు రాజేలయింత హాస్వపరివారముతో వచ్చినాడు?

విమా—చాలుచాలు ఈప్రశ్నకయినను నీ వీపరిభవమున కర్హుండవు

సుమి—ఏలరా యవివేకీ

విమా—శీతకాలమున పాటులేదని తెలియజాలని నిన్న చీమయెద్ద శిశు కంప వలెను ముక్కునను నూటిగాఁ బోయినం గన్నగలవానిని గనుబడనిదేమి? శుక్ల పక్షునుం గృష్ణపక్షునుం దెలియని శుద్ధమూర్ఖులుందురా? కొండక్రింగి దొర్లుచక్రముం జేపట్టిన మెడవిఱుగబడుటయే ఫలము కొండపైకిఁ బ్రాకదాని పట్టువారికిన నగ్రము జేరవచ్చును ఇంతకటె శ్రేష్ఠ మయినయుపదేశ మొకఁడు చేసినపుడు నాది నా కప్ప గింతువుగాని లే

[మందపాలుఁడు చంద్రసేనన మేతుడై తిరిగి ప్రవేశించుచున్నాడు]

మంద—నాతో మాటాడుటకే యొకలేదా? ఏమీ ర త్రియంతయు ప్రయాణము చెసి డస్సినారూ? చాలుచాలు నీకృషోత్తులు నీవు పోయి నదు త్తరముఁ గైకొని రమ్మ

చంద్ర—వర్ధమానని యహంకారము మీ రెఱింగినదే కదా! ఆతనిపట్టునకు విడుపు లేదు

మం—క పరమద్రోహులు దుష్టులు

దురితాత్ములు మోసరితులు దుర్జ్ఞానులు దు

ర్శణం బయ్యెడు వీరికి

ని రయంబు నికృష్టజన్మనిష్ఠయుఁ దోడ్దోన్

ఏమీ అహంకారమా? చంద్రసేనా! నీవు పోయి మందపాలుఁడు మందరావర్ధమానులతో మాటాడ నుత్సహించుచున్నాఁడని చెప్పుము

చంద్ర—ఆసంగతియే మనవి చెసినాను

మంద—ఏమీ! మనవియూ? ఎవరితో భాషించుచుంటివో గుర్రెఱుంగదువా?

చంద్ర—చిత్తము ఎఱుంగదును

మంద—రాజు వర్ధమాననితోడను తండ్రి తనయితోడను మాటాడవలసియున్న గని తెలియజేసి వారియందర నిట రిప్పుని నాయాజ్ఞ గా వదింపుము ఇది యొకమనవి

గా జెప్పితివా? వర్ధమానుఁ డహంకార మెవరికైఁ జూప నున్నాఁడు ఆప్రల్ల దీని యుల్లం బుచ్చిపో నిట్లాడుము తాళుము—తొందర వలవదు నిర మయుని బోధించు విధులు సామయునియందుఁ గురితము లగుట న్యాయంబకదా శరీరము వ్యాధిపీడిత ము యుండునప్పుడు బుద్ధివికాసము వీడియుండున కావున నాయుద్రేకమునకు శాంతి చెప్పకొనియెద (సుమిత్రునివంకఁ జూచి) నాయధికార మేలఁ గాల్పనా? వీఁడేల యీల నవమానముపాలు గావలసె? బాగుగా విచారింపఁగా నిల్ల వదలవచ్చుట మొదలగు వీరిచర్య లన్నియు దురుద్దేశపూర్వక ములగాఁ దోచుచున్నయవి ఈక్షణంబ నా కింకరునకు విడుగర యొసంగి వా రిరువుర నామ్రమాల నిల్పుము

చంద్ర—నాశక్తియుక్తుల వినియోగించి సాధ్యమయినంతవఱకు మీకుఁ బొందొనగూర్ప యత్నించెదన (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మంద—హృదయమా! శమింపుము

విమా—క్రింద యెసరుపెట్టి పైన నీళ్లు చల్లము

[వర్ధమానుఁడు మందర చంద్రసేనుఁడును బరిచారికులును బ్రవేశించుచున్నారు]

మంద—మీయుభయులకు నాయుస్సమగు

వ—వందనము (సుమిత్రుఁడు విడువఁబడుచున్నాఁడు)

మంద—భవద్దర్శనచంద్రోదయము నా గోచనచకోరంబుల కంతయు సంతోషావహముగ నున్నది

మంద—అస్తజ్ఞాత వగు నీకట్లుగా కెటు లందు (సుమిత్రునితో) స్వేచ్ఛఁ బడసితివిగదా? నీసంగతి కావల వచ్చెదను అమ్మా మందరా! నీతోఁబట్టివు కేవలము వ్యర్థురాలి గానికృతఘ్నుత పాముకోరలవలె (హృదయముఁ జూపుచు) నిట నాటినది నుమీ ఆమె దుర్ణయము వర్ణింప నాకు నోరురాదు నీవీనలను విననొల్లవు

మందర—అయ్యా! ఓషిక సేయుఁడు మీ రామె యవజ్ఞమాట యటుండనిండు తత్స్వభావానభిజ్ఞతచె మీ రింత చేసియుందురని నాయూహ

మం—ఏమీ నీయభిప్రాయము?

మందర—నాయుగజాతకృతఘ్నురాలయి యుండదు తనగృహసంతోభోప శాంతికయి యీతుటరిమూఁకను హ్రస్వపటిచిన నామెయం దడేటి దోపమగు?

మం—ఆరాకాసిమారిబారిం బడుఁగాక!

మందర—అయ్యా! అయ్యా నీవు కాలముతీరి కాటికిఁ గాళ్లు చాచకొని యున్నావు నవనాళ్లుకు గిగియుంటివి నిన్నొరులు నీక్షేమమును గోరవారు నడప

పలసియున్నది కావున నామాట విని నాయక్కచిన్నికిఁ బోయి జరిగినదానికిం బరి హారము చేయుము

మం — ఆ మెయొద్ద నిలిచి “అమ్మా! నేను మాడుకాళ్ళముదుసలిని న్యర్థుఁడను నీలాగుననో కూడుగుడ్డ లిచ్చినా ముప్పు గడుపును” అని వేడుమంటివా? అది మన కుటుంబగౌరవమున కెంత యరుగుపమో, ఆమె కెంత శ్రేయోదాయకమో నీవే విచారింపుము

మందర — అయ్యా! చాలు నీక మాటలు కట్టిపెట్టి యామెయొద్దకు జాగుసేయక వెడలము

మం — ఊ ముక్కున యూపిరుండ నలమూర్ఖశిరోవణిపాలి కేగి యే దిక్కును లేచివారివలె దీతఁ గాలముఁ బుచ్చు పైట్టులా యుక్కివురాల నాభటుల నూరక శ్లేఠము వెట్టి సాముగా నక్కట! చేసె దాని కిల నాయువు శ్రీయును జెల్లకుండునే

వ — అయ్యా మీ కిటులాడ నో రెట్లు వచ్చినది

మం — ను అశనివ్రాతము దానిమత్తకము వ్రయ్యం దాకెను న్నాదుదు ర్దశ లెల్లం గుమిగూడి యట్టులయి తన్నస్తంబున వ్రాలె నా దిశల న్నేచక దేహకాంతు లాలయకొ దృష్టాత్త నాశ్వాపణన్ గళల న్నోదుచుఁ గామదూతలు యమాగారాతిధిం జేసెనున్

మందర — హరిహరీ! నిష్వారిముల్లంత తప్పినచో నాగతియు నిట్టిదకద

మం — అమ్మా! చివిషముమయి యట్లే సంభవించు ఈనీనుఖపర్చస్సామెదాని వలెఁ దీక్ష్యముగాక దయారసముఁ జిల్గచున్నది ఆమెవలె

మ పరివారంబు సగం బొనర్చి పటువాక్పాఠవ్యమం జూపి మ త్వరమప్రీతికరంబు లౌ పనులకు శ్భంగంబు గావించి యా గర మొక్కింతయు లేక యి ల్వేలవడ ద్వారంబు బంధింప నీ తర మా పైట్లు దయాశమాదిగుణభద్రామృతికారత్నమా!

మందర — చిత్తము ప్రకృత మనుసరించి పలకఁడు

మం — నాభృత్యు నెవరు బంధించిరి? (లోన తూర్యధ్వని)

వ — ఆతూర్యము తెవరివి?

మందర — నాకు గుర్తే మాయక్కగారివి వ్రాసినట్లే యామె విచ్చేసినది

[కుక్షింభరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

మీప్రభియెక్కడ?

మం—ఈబానసీని కతిచన విచ్చి యింత మితిమీర నిచ్చినారు ఛీ తుచ్చుఁడా పొమ్మ నాకనలం బడకుము

వ—దేవరవారి కంతయాగ్రహ మేల?

మం—ఎవరు నాసేవకుని బాధించిరి మందరా నీవు గావని నానమ్మక టు (చండిక ప్రవేశించుచున్నది) దైవమా! ఎవరీప్రవేశించువారు నావార్ధికమందు నీకుద క్షిణ్యముండిన చిప్పాపాత్య నిష్ఠనాడి ననుం జేపట్టాము (చండికతో) నానెరిసినగడ్డముఁ జూచిన నీకు సిగ్గుపుట్టదేల? ఏమీ మందరా నీ నాపెచ్చెట్ట పట్టుచుంటివా?

చం—ఏల పట్టరాదు? నావల్ల నేర మేమి? జరాచాపల్యముచే మతిదక్కి నీవు నిరూపించినదెల్ల నేరమగుసో?

మం—హృదయమా! వ్రయ్యవేల? నాయనచరు నెవరు బంధించిరి?

మందర—అయ్యా! నేను అతనినేరమునుబట్టి చూడఁగా నేను జాల దాక్షిణ్యమునే గనుపఱచినట్లు తేలఁగలదు

మం—నీవా బంధించితివి?

మందర—అయ్యా! దయచేసి యీరుంగోపము చాలించి మరలిచని నిలిచిన యీసగము పరివారముతో నాతోఁబుట్టువునొద్ద నీమాసావశేషంబుం బుచ్చిరమ్ము నాకిప్పు డీపరిస్థలమున నీకర్హాసత్కార మొనర్ప నవకాశము లేదు

మం—సగము పరివారమును డించి యామెకాళ్ళఁ బడువంటివా?

మ గృహవాసంబుఁ ద్యజించి కాన మునిభంగి న్నీతవారాతప
ప్రహతి నై న్నితు మహాగ్రసింహాశరభవ్యాఘ్రూదిదుస్సత్వదు
స్సహదంష్ట్రాహతిఁ జత్తు సిగ్గటి యజస్రం బాసుశీలాపరీక్ష
బహుశాయాసము చేసి కొల్తు వసియించం జాల నాకూళతోన్

చం—అట్లయిన నీచిత్తము

మం—నాకుఁ జిత్తవిక్షేప మొనర్పకుము నీ నాయెడలఁగల యనబంధములు నేఁటితో నరిపెట్టికొందము మనకుం జూపు లింతటితోఁ జెల్లఁగాక నరియేకాని నీవు నారక్తహంసములవలన నేర్పడిన తమాజాతఁగుట నా కిత్యంతంబును పుమత్వ పాత్రం బవు? దానికేమి దుర్భాసమును వ్రణము నీదృశ్యులేకదా నిన్ను నింప

శేల లోపముండుపట్టునం గాలాంతరిమునఁ బశ్చాత్తాపము తనకుందాన యుదయించును అట్లు గానుండిన నేకజ్ఞుని నిగ్గుండిన నాకజ్ఞురే యంటుకొనుగాక ఒరులకుం గీడు గోర నాకేల ? ఈచూర్వురు పరిజనులతోడను సేగు మందరపాల నండెదను

మందర—మీ రెంతమాత్రము నట్లనకొనంజనదు నే నిప్పటికి మీర కకు నిరీ ట్తించుకొని యేమియు సిద్ధపరచుకొనలేదు కావున నామనవి విని మీరు నాయక్క-యొద్దకు మరలి చిరుఁడు ఇబ్బటి మీభంగిఁ జూచిన నిది యంతకును మీజరాచాపల్యమే కారణముగాఁ గన్పట్టెడును ఆమెవిదు లామె యెఱుంగదా ?

మం—ఉచితానుచితము లరసి పల్కుము

మందర—మనఃపూర్తిగా నట్లరసియే పల్కుచుంటిని ఏబదుగురు పరిజనులు నీకేంఁ జాలదు ? ఏకాగారమున బహునాయకానువర్తు లగుపలవురు పరిజనులకుం బొందుపాసఁగు టెట్లు ?

చం—నాపరిజను లండఁ బరిజనులతో నేమిషని? పనియుండిన నిం దెవరివలనఁ బనిగొనరాదు

మందర—జౌనా నట్లేలఁ జేయరాదు వారలయందలి ప్రమాదాలస్యాదులకే మర్నదండన మొనర్చువారము కావున మీరు నాయొద్దకు వచ్చునప్పు డిటువదియైదు గురిని వెంటఁగొని రంకు అంత కధిక మయిన ననర్థము లనేకములు పొడకట్టుచున్నవి

మం—నాసర్వస్వమును మీయధీనము సేసితిని

మందర—ఉత్సాహము జనించిన నట్లు సేసితివి

మం—నాకు ను నాసర్వస్వమునకును మిమ్ము సంరక్షకులఁగా నంగీకరించునెడ నీ స్వల్పపరిచారముచమాత్రము నిప్పకొంటిని అట్టి నే నిప్పుడు వీరిలో ముప్పాతికపాలు గోలుపోయి నీపాలికి రావలయునా ? ఇట్టిమాట నీకుం బోలునా ?

మందర—పోకేల?

మం—నాకముగో బట్టెను మ్రింగువానికంటె గొట్టెను మ్రింగువాఁడు మేలు (చండికతో) ఆమె యిరువదియైదుగురికి నీయేబదుగురు ద్విగుణము గాన నీపాలికే వచ్చెదను

చం—అయ్యా ! నావిన్నపము వినుము ఏబదిమాట యటుండనిండు మీ కురువదియైదుగురుగాని, పదుగురుగాని, యేవైదైసనంగాని యేలవలయు ? మీయాజ్ఞ కెదురుమామమ నాపరిజనులు వేపుర్నండ నొరు లే ?

మందర—ఒకఁగుకూడ నశ్శాపశ్యకము

మం—ఆవశ్యకతకు వ్యవస్థ యేడ? అది విచారించినచో త్సుదుఁ డగునంకిచనుని వేషమున నతిక్షుద్ర మమునదానియందుఁగూడ ననావశ్యకత సమర్థింపవచ్చును జనుల యీస్థితము లావశ్యకత మించకుండు నేని లోకమున జనులకు జంతుకోటికివలెనే ఘట యాత్ర బహుసులభ సాధ్య మగును ఆచ్ఛాదనముననే పరిధానప్రయోజనము పర్యాప్తం బగు నేని, ఆయాచ్ఛాదనమును సమగ్రముగా నొసంగని మీయమూల్యాంగ వేషనముల యావశ్యకతను మీ రెట్లు సాధింపగలరు? నాకేల మీతోడ నింతయు క్తివిచారము దైవమా! ఒరాజీర్ణశరీరుండనై, దుఃఖోద్విగ్నమానసుండనై, యాధివ్యాధిపీడితుండ నగు నాకు తమం బ్రసాదింపుము కానిచో నాహృదయంబున బలాజనోచితదైన్యంబునకుఁ బాల్పరుపక పురుషజనోచితరౌద్రావేశవశం బొనర్చి యాకృతఘ్నల యర్హదండనవిదాన సంరంభంబునకుం బురికొల్పుము అట్లయిన నీపాపకర్మరాండ్ర రూపుమాపు ఘోర కర్తృమల నాకసిదీర నొనర్చి లోకమునకు బుద్ధి నెప్పెద కాక నాకేల నిట్లు బేల పడ విదూషకా నాచిత్తియు చంచలించుచున్నయది (రాజు, చంద్రసేనుఁడు, విదూష కుఁడు, సుమిత్రుఁడును నిష్క్రమించుచున్నారు గాలియు వానయుఁ బ్రారంభించు చున్నది)

వ—గాలివాన పట్టుచున్నది లోనికి రండు

మందరి—ఇట్లు చిన్నదిగా నున్నది రాజు పరివారంబునకుం జోటు చాలకుండి యుండును

చం—ఎవరు చేసికొన్నది వా రనుభవింపక తీరదు

మందరి—అతఁ డొక్కఁడైన గ్రహింతుచుగాని యింకొ కనిం గొనన

చం—నాయభిప్రాయము నంతియ చంద్రసేనుఁ డేడ?

మం—తనప్రభువువెంట జని యదె మరిలి వచ్చుచున్నాఁడు (చంద్రసేనుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చం—రాజు రౌద్రావేశవశుండయి యున్నాఁడు

వ—ఎట కేగనున్నాఁడు

చం—ఎట కేగనోగాని గుఱ్ఱముల సిద్ధము సేయించుచున్నాఁడు

వ—ఆయనచి త్తివృత్తిని నిర్ణయోధముగ సాగనీయవలెను

చంఢిక—చంద్రసేనా! ఆయన నెన్నటికిని బ్రతిమాలకుము

చం—రాత్రియయినది గాలివానసాగినది చూపు మీరలో చెట్టును బుట్టయు లేక బట్టబయలుగా నున్నది

మం—బుద్ధిపూర్వకముగఁ జేసికొనువారికిం దమచెయ్యులఁగలములే హితోపదేశ
కములుగాఁ గలముని ద్వారము బంధింపుఁగు ఆతండు దుష్టపరివేష్టితుండు చిత్తము
చపలస్వభావము లోఁ జొచ్చిన నేమి నచ్చునో

ఎ—మందరపలుకు లెంతయు నచితములు ద్వారము బంధించి యింకఱునిలం
బునకుం దొలంగుదను

(అంపలు నిస్కరించిండుచున్నారు)

శ్రీ

మందపాల చరిత్రము.

తృతీయాంకము

రంగము — ఒక బయలు

[గాలివానలో సుమిత్రుఁడు ప్రవేశించుచుండఁగా నొక పెద్దమనస్కుఁడు
వచ్చి చెరుచున్నాఁడు]

సు — ఈ గాలివానకుఁ దో డేవ రిక్కడ మసలుచున్నాడు

పె — ఈ హిరిప్రకృతిలోవలె నే యంతఃప్రకృతిలో సంక్షోభము నొందుచుండు
న కడను

సు — నేను గుర్తించితిని ప్రభు వెక్కడ?

పె — ఈమహాభూతసంక్షోభముతోఁ బెన్గుచు భూమినెత్తి సముద్రమునఁ గలిపి
యొడెను గానిచో నముద్రమునెత్తి భూమినిముంచి యొండె నీదుర్లయప్రపంచప్రళయ
మొనర్చుమని ప్రభంజనం బ్రార్థించుచు నీహంతములకంటె రౌద్రతరిమగు మూర్తివిశేషము
దాల్చి శిరోవేష్టనము సంగరక్షయులేక తెగువకు జొచ్చి భూతుకమృగములునయితము
పొడసూప వెలుచు నీనడిరేయి బెన్బయిట విడిసియున్నాఁడు

సు — ఆయనతోడ నెవరున్నార?

పె — ఆయన హృదయాంశ్లోష మొనర్చుచుచ్చేగి ముహూర్తా! నీకుం దనమృతి
నివ్వందముచే శాంతి యొరంగం జూచు విమానకుఁడుచక్క నొరు లెవ్వరును లేరు

సు — నిన్ను నెరుంగుదు భవత్పరిచితఁనితఁగ్రంభంబున ని న్నొక్క దౌత్యంబున
నియోగింపం గురూకాలం బయ్యెడు వర్ధమానసితధ్వజులకుం గలతలు బల వయ్యునుగో
ప్యముచే వెల్లడిగావగ్నయి కాని వారల పరిజనులచొర్తంత్ర్యమువలన వ రికలహగతు
లును సదయహృదయుఁ డగుప్రభువును వా రొడంబఱచిన పరిభవము నింకనం గల
రాజ్యకార్యరహస్యములు యెప్పడివప్పుడు విషరముగా మాశవేశనిరెవులం బడుచు నే

యున్నవి అట్లుగటంజేసి నీతివిశారదుం డగు నిష్కళవుండు రహస్యప్రయాణంబుల
సేనల యమునాకచ్ఛంబున నిగూఢగతి నిగడియించి తోడ్తోన బయలుపెరిగె నవకాశము
వేచియున్నాఁడు నన్ను విశ్వసించి నీ వాసేనా నివేశముం జేరి రాజునకు చిత్తాపస్తార
కారణం దైన యాన్యాయత సవిస్తరంబుగా విన్నవించువేని యిహపరంబుల రెంటుచు
ధన్యతం గాంతువు

పె—గూ రింత విశ్వసించి నే నేల విశ్వసింప కుందున?

సు—అట్లయిన నిక మాటలేల? ఈక్షణమే బయలుదేరుము నీక నలంబడు నీ
నికృష్టదేహికి భిన్నుండఁగా నిన్నుంగ్రహించుటకై యాధాన్యకోశంబుం బ్రమాణంబుగాఁ
బరిగ్రహింపుము నీకు సుశీల కనులంబడినప్పుడు నీవీమద్దుటంగర మామెకుం జూసిన నీ
కవగతుఁడుగాని యాయకించినవేషధారియొక్క కులగోత్రంబుల కలరూ పామె నీకుం
దెల్పెడు బిట్టుగురియు నిష్పాపిష్టివృష్టింబడి ప్రాణములు గడవట్టుచున్నవి నేఁ బోయి
ప్రభువు సేమ మారయవలెను

పె—మహాప్రసాదము నాక నుజ్జయిసంగుఁడు ఇంకను విన్నవింపఁగల వేమేని
యున్నచో సెలవిండు

సు—చెప్పమాటలు పెక్కులేవుగాని చెయఁ గార్య మెంతైనఁ గలదు

(వేర్వేర నిష్క్రమించుచున్నారు)

రింగము —బయట మఱియొకచోటు గాలివాన సాగుచున్నది

[మందపాలుఁడును విమాపకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

మం—చ తరువులుగూఁపీచుతను దారుణభంగి సమీరణుండు చం

దురు గబళించికార్తృగులుతోయములం భువి ముంచుగాత వి

స్ఫురిత తటిల్లతాతతులు చూడ్కులకుం మిఱుమిట్లు గొల్పుతం

ధర నురుమాడుగాత ప్రతతం బగుషిల్లల విడ్డుతండముల్

వి—ఓయిరాజా! అభిమానమునకుంబడి యీబయిట నీజడిమడియుటకంటె వార
లపాలఁబడి తలదాచికొన నెలవు వడయుము ఈపాడుగాలివాన నీయట్టిబుద్ధిమంతులను
గాని నాయట్టిబుద్ధివిహీనులనుగాని సరకుగొన కున్నయది

మం—చ కురిసెడుగాక విడ్డుగమిగోత్రసువృష్టి యఖండధారగా

దొరిగెడుగాకమీయెడల చోషము వెట్ట ఘనంబులార నా

కరితురగాదిసంపదలుగాని వసుంధరగాని మీకు నే
నరణ మొనంగలే దిల దయావతి న న్గని రక్ష నేయుమీ

చ శిరమున భార మెన్నగను జవతలంతయు లేదుగాని ము
స్కరులగు నాదురుద్ధతులకక్షీ నె జేరి జరాభరంబునం
గరిము గృశించి చిక్కు పడి కాటకిఁ గాల్గవ సాచు నాపయిం
బరవస మిట్లొనర్చుట నవద్యభవద్ధునతానరూపమే

విమా—తలదఁచికొనుట కిల్లుగలవానికి శిరస్త్రాణముతోఁ బనియేమి ?

మం—నాబుద్ధికి బుద్ధి చెప్పుకొని యోరిమిచాల్చి యూరకుండెద

[సుమిత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుమి—ఎవ రక్కడ?

విమా—వివేకియు నవివేకియు

సుమి—మ అకటా ప్రానతవైరిపీరివకుట నర్హస్థురద్రత్న గాం
తికలాపామలదీపికాచయసనున్న రాజితాంఘ్రిద్వయీ
ప్రకటశ్రీయుతినోలగంబుల వసింపంగన్న నీ కియ్యెడన్
వృకభల్లూకములం జూర స్వేరచు పెన్ద్రప్తిన్ నిశిం బైట నూ
రక నిల్వన్ వలసెం బురాకృతము దుర్లంఘ్యం బదే వారికిన్

శా ఈనీరంధ్రనిరంతరాంబుపతనం బీవిద్యుదున్తేషణం

బీనిర్హితపరంపరావిలసనం బీమేఘగర్జారవం

బే నెన్నండును బుద్ధాటింగి కనలే దెందున్ మహావిస్తయా

ధీనం బయ్యెడు మన్తనంబు పెనుఁగితి న్నేను గంపింఁడెన్

౧—నీ ఈభూతశంఖోభ మిట్లు గల్పించిన దేవతలార మీద్యేషు లిపుడు

మీప్రభావం బాత్మ మెచ్చి పశ్చాత్తాపతప్తు లౌదురెగాక తల్లడించి

ఘోరదుష్కృతముల గుటిలులై మది నిల్పి ప్రభుదండనము దాటి పాపులెల్ల

నెదలఁ గాలుష్యముల్ నదుటి భస్మతిపుండ్రక రేఖలను గప్పు సకలఖిలలు

చౌర్యముల్ గూటవృత్తులు జారతయును

హత్యలాదిగ గనుగప్పి యాచరించి

సుఖముగను భ్రాంతి మనియెడు నఖిలజనులు

పంచరలు వీడి వేఁడు డిశ్వరని నేఁడు

సుని—అరక్షీతం బగునిరంబేల యీనంతతథారాపాతంబున కొండెదవు? ఈ చేరువ జిర్ణగేహంబున్ జేరి విశ్రమింతువుగాక ఆగృహస్తుఃహృదయము లాగృహ కుడ్యగతశిలాసంఘాతంబుకంటెచు కర్కశతరంబులు ఏనిన్న స్వేషించుచు వచ్చునప్పుడు నెఱువలఁ జేరి ఎంత పిల్చినను సల్పుఁ దీయరయిరి నే నచ్చటకి మన్నుగాఁ బొయి వారినిర్దియహృదయంబు కొంత సాహార్దంబునకుం బడునుపరచెద

మం—నాచిత్తము చలించుచున్నయది విదూషకా! రమ్మ గతిలేనివానికి గంజి పాచక మయినట్టు నీవు నా కిపుడు పరమాత్మఁ డవును, కేవలబంధుఁడవు నయితివి నాహృదయము వానికిఁ గల్గినసంక్షోభముతో నీదురవస్థకుమాత్రము కొంత స్పందించును గాని కడమయంశముల నన్నిటిని పుర్ణవిస్తృతిపాలు చెసినది ఏదీ యాజీర్ణగేహము?

విగూ—కాలము తప్పివచ్చినప్పుడు కాలోచితవర్తనమున కొడికట్టవలెను

మం—సత్యమురా సామరీ! ఏడ నాగేహమేడ!

(అండలును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము—చంద్రచేనని నగరు

[చంద్రసేనుఁడును దోషాకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

చంద్ర—దోషాకరా! ఈదుర్గయము తలఁచిన నాతల కంటకించుచున్నది పాప మాపగితకిరస్కునిపై యనుకంప దోష నేఁ బల్కినంతమాత్రాన నాయంటికి నాయాజ మాప్యమునఁ జాళములఁ దమస్వాధీనము చెసికొనిరి ఇఁకమిఁద నే నట్టిప్రశంసకుఁ జొత్తునేని నేను తమయమోమాగ్రహంబునకుం బాత్రుండ నగుదు నని పల్కి నన్నా గ్రసక్తునుండి సత్రాసంబు విరమింప శాసించిరి

దోషా—కహా! ఎంశవిపరీతము పశుప్రాయులుగాఁ దోఁచెడిని

చంద్ర—పెక్కు భాషింపకుము వర్ధమానసితద్వజులకు వైరములు పొనఁగినవి ఇంతకింకెను గొప్పమోసము మరొకటి జరుగుచున్నది నా కావిషయమయి వార్త వచ్చినది ఇది పరమరహస్యము జూచి నాపెట్టెలోఁ బాతియుంచినాను రాజునకు జరిగిన యవస్థకుఁ బ్రతీకార మొనర్ప మాళవబంబులు కొన్ని మనరాష్ట్రమున విడిసి యున్నవి సత్సాహము సర్వమును సిద్ధమయినప్పుడు మనము ప్రభుపక్షము నవలంబింప వలయును నేను ప్రస్తుత మాయనను రహస్యప్రకారంబునం గని యధోచితముగా సత్కారంబు నెరపెద వర్ధమానునియొద్దకుం బోయి రహస్యంబు బయలుపడకుండ

నంకర్భచితముగాఁ బ్రసంగించుచుండును నాస్థితిగతుల నరయునేని నే నిదురించు చుంటి నని యుండె, దేహసౌస్థము దక్కి-యఁటినని యుండె జెప్పెదవుగాక నే నీ జోక్యము పైఁ బెట్టుకొనిన నాకు మరణదండన విధింతు మరి ప్రాణహని యైనను వార్ధకమునం బ్రభువు కష్టములకుం గాకుందునా? దోచాకరా! రానున్న సంతోభములలో జాగరూకుడవై మొంగవలెను (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

దాసా—ప్రసిద్ధమగు నీప్రభుత్వార్థమును వేటికాంతర్నిక్షిప్త మగునాల్ఘా వృత్తాంతమునుగూడ వర్ధమానునకు నివేదించి ఆయనప్రసాదముంబడసి యీముదుకని సర్వ స్వమునకు నేన స్వామి నగుదునుగాక ఒకని యస్తమయముగదా మఱియొకని యభ్యుదయమున కవకాశ మొసంగుచున్నది

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రంగము—జీర్ణగేహము నెదుట

[మందపాలుడు, సుమిత్రుడు, విమావకుడును బ్రవేశించుచున్నారు]

సుమి—ఇదియే గృహము దయచేసి యిందుఁ బ్రవేశింపుడు గాలివానదెబ్బకుఁ దల వాయుచున్నది

మంద—నాజోలికి రకుంకుడు

సుమి—నామనవి విని యిందుఁ బ్రవేశింపుము

మంద—హృదయమా! ఆవియుచుంటివా?

సుమి—నా గృహయ మవియుగాక! నీ విందుఁ బ్రవేశింపుము

మంద—ఈదాసణవృష్టి శరీరమునకుఁ జేయుకీడ నీ వొకఘనముగా నెంచుచుంటివి నీ కట్లే యయియుండును అధికార్తి గందు వని కిట్టియల్పకీడ నాటుటెట్లు? భల్లక మ్మిరుఖ మయినప్పడు నీవు మరిలి పార మాతవుగాని నీవెనక మిన్నంది మొరయునముద్ర మడ్డ ముండినచో భల్లకమువాతఁ బడుటయే శ్రేయమని యెంతువు మఃస్మనకు ప్రసాద మొదవియున్నప్పుడు శరీరమునకు సౌకుమార్యముసాగును హృదయ వీధి ఘనసంతోభము సాగిరప్పుడు వినువీధి ఘనసంతోభ మెవఁడు పాటినేయును హా! జనకద్రోవామా! నీనోటి కన్నము నందిచ్చు వాస్త్యము దెగగొరకుటగదా నీకు పరమ ధర్మము బెలవయి కంట తడిపెట్ట నేల దీని కర్హదండనమును సంపాదించెను కట కట! ఇట్టిబెట్టిదవురేయి నన్ను విడనాడితిరే! ఓచెండికా! ఓమందరా! ఆతలంపు స్మరణమందే రాదు చిత్తము చంచలించెడును

సుమి—అయ్యా! దయచేసి లోన కరుగుము

మంద—నీవు ప్రవేశించి తల దాచుకొనుము నా కీవర్ష మే యుపకార కారిక
ముగా నున్నది నాకు చిత్తచాంచల్య మొనరింపజాలు విచారాంతకముల కవకాశ
మీకున్నది కాని నీకునయి నేలలోని కరిగెన ముందు విరూపకుఁ ఒంపుము

[విరూపకుఁడు బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

చ అకటకటా మనం బెరియు నాకటిఁ న్ మెత్తుకైన లేక పే
లికలు మొలం దరించి ధృతి లేశము వాసి పక్షులు రేలు నూ
రిక పురవీదులం బడి నిరంతర మాతపవాతవర్ష బా
ధకుఁ దల దాచగా నెలవు దక్కి చరించెడువారి నెంచినన్

చ కలిమిని గన్నుగానక జగంబున దీచులయూర్తి శుంతయున్
దెలియక దీర్ఘకాల విటు దృఢుడనై శృధపుచ్చితిన్ దుదిన్
గలిమి దొలంగి కష్టములు నాటిన నచ్చెడు తథ్య మెల్ల నీ
యిల మనుజులీ కాపదలహీనహితప్రతిపాదకంబులౌ

[శ్వేతకీర్తిలోనుండిజయభైరవా (విరూపకుఁడు పైకిఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)]

విరూ—రాజా! యిటురాకుము లోన భూత మున్నది

సుమి—నీప్రాణములకు నాప్రాణముల నడ్డపెట్టెదను ఎవరు లోపల?

విరూ—భూతముపేరు పాతలభైరవుఁ డట

సుమి—ఈగడ్డిలో నేమి నెమరుచున్నావు? వెలుపలికి రమ్ము

[ఉత్తతవేషముతో శ్వేతకీర్తి బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

శ్వేత—శిశుచమా! తెగటారుము ఎవరుమీర? ప్రాణముల కాశింతురేని తొలఁగి
చనుండు

మం—ఏమి? నీసొత్తెల్ల పుత్రికల కిచ్చి యీదుస్థితి జెందితివా?

శ్వేత—ఈభైరవున కేమయిన దానము చేయువారున్నారా? వీని నొకబ్రహ్మ
రాక్షసి ఒలంబుల మంచి మంట నార్చి అడుసున నదిమి యంతబోక పడకక్రింద నెల్ల
మును బ్రక్కను బాకులు నొడ్డియు గంజిలో విషము గల్పియు నిద్రించునెడ గొంపోయి
కొండకొరలనుబెట్టి కొమ్మలను నిల్పియుఁ బల బాధలు వెట్టుచున్నది

మంద—ఏమి యీపాపము! కూతం ద్రీతని నీస్థితకఁ దెచ్చిరి కాఁబోల ఓరీ!
కానయినను నిల్పికొనక కడగిపెట్టితివా?

విదూ—అదిగో మెలకొకకంబళి నిలుపుకొని తనమానమును మనమానమును నిల్పినాడు

మంద—నీకొమార్తె మరెగొంపోవుగాత

వి—వానికిం గూతుండదు లేదు

మంద—లేనిచో వీని కిట్టిదుర్దశ యొక్కడిది? ఓరీ! నీపుట్టుఁబూర్వము లేమిరా?

శ్వేతి—నేనును బూర్వము పెద్దలపరిచర్య చెయునెడ మీనము పడిదిన్ని తలకుచ్చకుళాయియు వంటికి మెగ్గటంగియు దాల్చి తిరిగినవాడనే స్త్రీతౌల్యమునఁ బరామల బరిహసించితి పానాశక్తిపాశ్చాత్యులఁ దిరస్కరించితి

మంద—ఏమయినను నేమి నేటి కీగతి ప్రాప్తమయినదిగదా! వానిం జూడఁడు పుట్టినవాడు పుట్టినట్లున్నాడు పరులగుణమితనికి కాసంతయును లేదు వీనికయి యూర్ణనాభిపట్టును అజావులన్నియు శుక్తికముత్యములును పునుఁగుషిల్లి పునుఁగును కస్తూరిమృగము కస్తూరియు నొసంగుటలేదు వసనాచ్ఛాదనాదివిరహితుడై పట్టుకారు పలె రెండుగాఁ జీలినకోశ్శతో నెట్టు గన్నట్టుచున్నాడో చూడఁడు మనకుమాత్రమే యీతొడుగులు సడలింపుడు (అని తనవలవ లొల్పుచున్నాడు)

వి—రాజా! ఉపశమింపు మపశమింపును చూడు అల్లది కొఱవిదయ్యము వచ్చుచున్నది (కఱ్ఱదీపముతోఁ జంద్రసేనుఁడు బ్రవేశించుచున్నాడు)

స్వే—ఈదయ్యము రెండవజామున లేచి కోడికూతవఱకును దిరుగుచూ పిల్లలకు మెల్లకండ్లును వ్రేలించెదవులన, కుక్కలకు వ్రేలంజెవులన, మేకలమెడలఁ దప్పచునులుక, పరిచేలకు దూరరకంకునున, కొబ్బరిచెట్లకు దయ్యపుకాయలన, గల్గించుచుండును.

సు—ఎవరావచ్చువారు?

చంద్ర—మీరెవరు మీపేళ్ళ నెప్పుడు

స్వే—పాలభైరవుఁడు నాపేరు చిరుకప్పల, బోదురుకప్పల, లల్లల, నాకాహారము నాకడుపుగోరి కాలరుద్రుఁడు మండుమన్నప్పడు నాకు గోమయసింహముల పూపము చచ్చినఎరుకలును, కక్కలును, సిండివంటలు పసరుగలసిన పాడుపల్వలము లోని యుదకము పానకము

చంద్ర—మహాప్రభూ! వీరా నీయనుచరులు

స్వే—పాతలభైరవునికంటె పెద్దమనుష్యులందురా!

చంద్ర—మహాప్రభూ! మనము గన్న సంతానము మనశరీరమునంజ నిప్పన్న పైన
దుర్జంశముతోఁ దుల్యమై మన కెగ్గుదలంచు చున్నది

స్వే—నాగుండె యుల్లుమనుచున్నది

చంద్ర—దేవా! నాతో విచ్చేయుము నిన్ను వెలిబుచ్చి ద్వారము బంధింప
వలసినదిగా నీకూఁతుండ్రు నన్ను శాపించిరిగాన నావిధి నే గుర్రెఱిగి నిన్ను వెద!
కొనుచు వచ్చినాను నాతో విచ్చేయుదువేని భోజనపానాదినంపన్న మగు నొక
తావునకున్ గొంపోయెద

మంద—మొదల నన్నీతత్త్వజ్ఞునితో సంభాషింప గిందు విడుగులకేమి కారణము

సుమి—నామనవి విని వారిప్రార్థన నంగీకరించి యాయనతోఁ జనుము

మంద—ఈజ్ఞానతోఁ గొంత మాటాడవలసియున్నది మీరు ప్రస్తుతము చేయు
విచారి మేమి

స్వే—పిశాచములఁ దొలంగించువిషయమున, మాషికాదుఁ సంహరించు విష
యమున

సుమి—రమ్మని బలచంతపెట్టుము అతనిమతి చించుచున్నయది

చంద్ర—అది యాతనిదోషమా! తుష్ట లగు నాతనికూఁతుం డ్రాతని యనువు
లకు బాప శుకట్టుచున్నారు హా! సుమిత్రుడా! నీ విష్ణు డెచ్చటనుఁటివోగదాకి
నాటి నీవచనము వేదవచనము లయి నేడు గన్నట్టైదు ఈరాజు మతిచెడనని చెప్పి
యుంటివి ఇతనికేకాదు నాకును మతిపోయినది నాకూర్చితనయుఁడొకఁడు నా
యుసురుకొన సమకట్టి తనయుద్యమము వెల్లడి యయినం బలాయితం డయ్యె వానిని
మదనంతరిక ర్తృత్వంబునకుమా రాజరాక్షసుకూ బాపి తద్గ్రహణార్థము రాజభటుల
నియోగించితిని

స్వే—నాయోడలు పలిదాకుచున్నవి

చంద్ర—గోనికిం జని చలికిం దొలంగుము

మంద—అందరము బ్రవేశింతము

సుమి—అయ్యా! యిటురమ్ము

మం—ఏడీ నాతత్త్వజ్ఞుఁడు

సుమి—వానింగూడ దోడ్కొనిపోమ్ము కావండిన ఆయనకు మనస్సమాధాన
మండదు

చం—అనశ్చ మట్లొనర్చెదను (అని మందలును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రింగము—చంద్రసేనునినగరు

[వర్ధమానుఁడు దోషాకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నాడు]

వ—నే నీనగరు విడిచిపోవక పూర్వమే చంద్రసేనున కర్హదండనము విధింపవలె

దో—కేవల ప్రభుభక్తిపరాయణుఁడైన శితభక్తి యుజ్జగించినంగుల కెంతయు లోకాపవాదపాతాదు ననుతలంపు మనసునకు విచ్చినపుడెల్ల నా కొడుకు జల్లు ముచున్నది

వ—నీ యన్నను నీతండ్రివధికుఁ బ్రేరేపించినది కేవలము వానిదౌష్ట్యమే కాదు నీ వాయువసరిమునఁ బ్రకటించిన శితభక్తి తనయుద్యమమును గాలహరణము గాకుండ నెరవేర్చుట యుచితమని నీయన్నకుఁ దోచుచున్ను చేసెఁ గావలయు

దో—నాయుదృష్ట మేమోకాని నేను న్యాయపథ మవలంబించునాదుకుఁ ఒళ్ళా త్తాపపడవలసివచ్చుచున్నది ఆయన ప్రకరించినలేఖ యిదిగో దీనిం బట్టినవారెవ్వఁడు మనరాష్ట్రమున పదముంచగల్గుట ఆయనతో డ్పాటువలననే జరిగినట్లు తెలియుచున్నది దైవమా! ఇట్టిరాజుదోహదంత జరగకుండనన, జరిగినచో నామంత్రధేదము నీకుఁ గారణమునే గాకయుండినను నామనస్సున కిట్టినన్ని భము గల్గుకుండును గదా

వ—నాతోడ రిక్తు మందరం నీయోగ్యతను దెల్పెదను

దో—ఈ లేఖయందలి వృత్తాంతము నిజమే మీకుఁ జేతనిండు పని సమకూడినది

వ—నిజమైనను గల్గెనైనను చంద్రసేనుని సర్పమునకు నీవ కిర్తవైతివి అతని జాడ గనిపెట్టుము వెంటనే భటులఁ బుచ్చి పట్టి తెప్పించెద

దో—(స్వాగతము) రాజు నావరించుచుండఁగ నే పట్టి యిచ్చెదనేని వర్ధమాను నకు నామాట లన్నియు గట్టిగా నచ్చగలవు వర్ధమానునియెడఁ బ్రభుభక్తినాటకము కొంతవరకు సాగింపవలసి యున్నది కాని యిందలి కృతఘ్నత నాహృదయమున కెంతయు వెక్కిరియుగానున్నది

వ—నీ వింతటినుండి నావిశ్వాసమున కెంతయుఁ బాత్రుఁడవైతివి నీతండ్రివా త్సల్యమునకుం బాసితివని చింతింపము దానికంటె నధికమగు నాప్రేమకుం బాత్రంబ వైతివి

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము—చంద్రసేనుని నగరుసమీపమున నొక పశువులసాల

[చంద్రసేనుడు, మందపాలుడు, సుమిత్రుడు, విదూషకుడు,
స్వేతకీర్తియును బ్రవేశించుచున్నారు]

మం—ఆబట్టయొక్కంటె నీశాల కొంత మెరుగుగద ఇందుఁ బ్రవేశింపుడు
నేనుబోయి నాకు లభ్యమైన కొన్ని యుపకరణములు గొనితడవు సేయక మిగుఁ జేరెదను
సుమి—అతనిమతి చాలభాగము చెడినది ఈయుపకారముల కీశ్వరుడు నిను
దయఁ జూచుగాత (చంద్రసేనుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

స్వే—నన్ను భేతాకుడు పిల్చుచున్నాడు

వి—రాజా! పిచ్చివాడు పెద్దమనష్యుడా లేక పిన్నమనష్యుడా?

మం—రాజు! రాజు

వి—నీకుఁ దెలియదు పిచ్చివాఁ డెవ రనఁగా పిన్నలకుఁ బెత్తన మిచ్చిన యా
బేమనుజుడు కోమటివిశ్వానమున, గోమలినిజమున, బారజుని పితృభక్తియుఁ గల్గకుఁ
గల్గ

స్వే—నన్నుఁ బిశాచ మావేశించుచున్నది

మం—న్యాయనిర్ణయము చేయవలసియున్నది (స్వేతకీర్తితో) ధర్మనిర్ణయ
కాగ్రణి! నీపీయగ్రాసనము నధిష్టింపుము (విదూషకునకు) ఓవివేకనిధానమ! నీపీపరమన
నిల్వము ఏరీ యాజిత్తులమారినక్కలను బిలువనంపుడి (సుమిత్రునితో) ఓప్రాడ్వ
వాకోత్తమా! నీ పీయాసనము నలరికరింపుము మం దాచండిక నేరము విమర్శింపుఁగు
ఈన్యాయసభ యెదుట నే ప్రమాణపూర్వకముగాఁ జెప్పచున్నాను ఈమె తండ్రి యగు
రాజును ఒడఁదన్నినది

విదూ—ఓమానినీ! యిటురమ్ము నీజేరు చండికయేనా?

మం—ఎట్లు కాదనఁగలదు?

విదూ—అయితే సరే చండాళి యనుకొన్నాను

మం—ఇదిగో యీమె ను విచారింపుడు ఈమె కుటిలపీక్షణము లీపె హృదయ

గత మగు గూఢ్యమును బైలుఁబెట్టుచున్నవి

సు—ఏమో యోరిమిగల్గి యుండెదనంటివా యోరిమియేడ ?

స్వేత—(స్వగతము) నాకన్నలఁ గ్రమ్మునీరు నానటనమును బైట వెట్టిన
ట్లున్నది

మం—ఈసుక్కలన్ని నాపై మొరగుచున్నవి అల్లదె పులియఁడు బూచి గాఁడు వేపిగాఁడు

స్వేత—ఐరిగో పాఱఁదోల దుంటిని

తే గీ భైరవుండు కంటఁబడినంతమాత్ర నే
పాఱుండ నిల్చి బ్రదుకు టెట్లు
కుచ్చుకుక్క లూడిని గొంపోవుసుక్కలు
జాతిసుక్కలా బలాజాగిలములు

మం—మంసరహృదయమును శోధింపుఁడు ప్రకృతిగో నట్టిహృదయమునకు పాదాన కారణములు గాఁ గలపదార్థ లుఁడునా ?

సుమి—అయ్యా! విశ్రమింపుఁడు

మం—నద్దు చెరువఁడు నిద్రించి రాత్రి తేచి చల్లిఁ గుడిచెదను

వి—నేను పగలు పాన్పుఁ జేరి పవ్వళించెదను

[చంద్రసేనుఁడు తిరిగి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చం—మిత్రమా! ప్రభు వెక్కడ ?

సు—ఇక్కడ నున్నాఁడుగాని యతనిమతిపోయినది అతనిఁ గనలించుకుము

చం—నెచ్చెలీ! అతనియుచురుగొన నొకకుట నడచుచున్నది యాదృచ్ఛిక మగా నాచెవులం బడినది ఇక నిచ్చట మసలినయెడల నతనికిని నతని కుపకార మొనర్చు మనకును బ్రాణహాని యవశ్యము కావున నాతని నెత్తుకొని నావెంట నత్తు వేని నీకుఁ గొంతబాసట యొసంగదు అటుపయిన నాతని మోచికొని కురుక్షేత్రము వైపునకుం బోవుదురేని యచట మీకు స్వాగతమును సురక్షితయును జేకూరఁగలదు

సు—క్షేపడి నీప్రాణములు విశ్రాంతికిం జొచ్చినవి ఈవిశ్రాంతి నీప్రకృతి క్షోభమునకుం గొంత యుపశాంతి యొసంగవచ్చు కాని యదియు సాగ నవకాశము లేని యిష్టమైన స్వాస్థ్యము దుష్కరము (విదూషకునితో) నీ వొంటరిగా నిచట నిలువం దగవు నీయజమానుని మోసికొనిపోవ సహాయముగర్తు

చం—రంకు పోదము (స్వేతక్షీరి దక్క తక్కినవారు నిష్క్రమించు చున్నారు)

స్వే—(స్వాగతము)

మ మనకు స్తీరినవారి కాపదలా సంప్రాప్తంబు గాఁ జూచుచో
 మనకష్టంబులు మాసిపోవు నొకనిం బొధించునా స్తిల్ భుజిం
 బెరుగొండల్బలెఁ గానఁగించు మఱి యాపీఠల్ దగ్గఁ లోకమం
 దుఁ బెక్కండకు నొక్కమాటాదవినం దూలక్రియం దోచెనన్

‘మహాగజాఃపలాయంతే మశకానాఁతుకాగతిః’ అన్నట్లు రాజంతవాఁడు పుత్రికల
 కృతఘ్నతవలన మన్నుఁ గలచినపుడు నావంటివాని కక్రమముగా నయినను దండ్రీ విధిం
 చిన దండనమున కింతవగలం బొగలవలయునా? భైరవా నీవు దేశమంతయుం బ్రచ్ఛన్న
 వేషమునం గ్రుచ్చుచు నీపై నకారణముగా వచ్చిన యపవాద మాసి నీగురుయజమాను
 లగుం బుగర్విశ్వాసపాత్రుండుగాఁ దగుతఱి వేచి నిఁజూపంబున బయలు మెఱనెదవుగాత.

రంగము—చంద్రసేనుని నగరు

[వర్ధనామఁత, మంజర, చండిక, దోషాకరుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

వ—ఈయుత్తరము గైకొని స్వేతధ్వజునిచెంతకు సత్వరంబునం జని సర్వము
 నతనికి నివేదింపుము మాశవలములు మనరాష్ట్రమునకుం దిగినవి అనుచురాలారా!
 చంద్రసేనునిబట్టి తెఱు (కొంఁప రనుచు లందుకయి నిష్క్రమించుచున్నారు)

మం—తక్షణము వాని శిరచ్ఛేదము సేయింపుము

చం—గ్రుడ్లు తోడించుము

వ—అతని నామగ్రహమునకు విరువుఁగు దోషాకరా! నీతండ్రికి మేము
 విధింపవలసినదండనము నీకనులంబడఁ దగినది కాదు నీవు చండికతోడం జని స్వేతధ్వ
 జునితో యుద్ధస్పర్ధఁడవు గిమ్మని విన్నవించుము నేను జాగునేయక యట్లయ్యెద
 చారులు షాగరూకులయి యు త్షణంబును మాయుభయులకు నుత్తరప్రశ్చ్యుత్తరములఁ
 గొనిపోవుచుందురుగాక చండికా! పోయివత్తువుగాక సర్వంబును భద్రం బయ్యెడ
 దోషాకరా! పోయిరమ్మ

[కుక్షింభరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

రాజువార్త యేమైనం దెలిసివచ్చుతివా?

కు—చంద్రసేనుఁ డాతనిబటసాహాయ్యమున నాతనిగురుక్షేత్రపుమార్గంబునం
 బుచ్చెను అచ్చట వారినిమిత్త మొకరక్షకపైన్యము నిరీక్షించి యుండునట రాజు
 తోడం గొంత సామంతవర్గంబు కూడిచేనియె

వ—మీరాణిగారికి గజ్జములనాయకంబు సేయబంపుము

చం—పోయివచ్చెదన

వ—శుభంబయ్యెగు పోయిరిండు (చంఠిక, దోషాకరుడు, కుక్షింభరుండును నిష్క్రమించుచున్నారు)

భటులారా! మీరుపోయి ప్రభుద్రోహి యగు చంద్రసేననిబట్టి కట్టతెచ్చి నా కట్టెదుటం బెట్టుడు (శేషించినపరిచరులు నిష్క్రమించుచున్నారు) వివారణలేకయే యశనికి మరణదండన విధింప నధికారసామగ్రి మనయందు లేకున్నన, మనయాగ్రహమున కెవఁగు ప్రతిఘటింపఁగలడు ఎవ రీవచ్చువాఁడాద్రోహి? (సువృక్షభటుల మెటఁ జంద్రసేనుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

వం—అడుగో వాఁడే కృతఘ్నుడు

వ—పెడకేలు గట్టుఁడీ యాదుర్తార్థని

చం—ఏమి మీయాహా మీగు నాయతిధు లన్నమాట పాటింపక యిట్టియనుచితమునకుం గడంగవలదు

వ—కట్టుఁడన్న నూరికి దిక్కులేలఁ జూచెగరు? (భటులు కట్టుచున్నారు)

వం—ద్రోహిని, ట్టిగాఁ గట్టుడు

చం—ద్రోహమును గృతిఘ్నతయు నీయం దున్నవిగాని నాయం దెంతమాత్రమును లేవు

వ—ఈరమున వాని నంటఁగట్టఁడు దుర్జాతీ నీద్రోహము తెలిసినదితే

[మందర చంద్రసేనుని గడ్డము కీకుచున్నది]

చం—అయ్యో దైవమా! ఏమీ యాపరిభవము గడ్డమునుబట్టి లాగుచున్నాగు

వం—గడ్డము తెలిసినదిగాని ద్రోహము చావకేదు

చం—పాపకర్తురాలా నీవు పెఱుకువెంగ్రుక లే నిన్న శశించుచున్నవి గడినండి గుడిరాళ్లు దీయుకరణి అతిఘ్నుల నాయుల్లు చెరి యిట్టియల్లరికి దొరకొంటిరే ఏమి సేయఁ దలఁచుచున్నారు

వ—ఔగాని మాశవునియొద్దనండి నీకు వచ్చినయుత్తరమలతాత్పర్య మేమి?

వం—అది మా కిదివఱకే తెలిసినదిగాన నీవుకడవెట్టక కలరూ పెఱింగింపుము

వ—రహస్యప్రకారమున మనరాష్ట్రమునఁ బ్రవేశించియున్న మాశవసైన్యము లతో నీకుఁ గలసంబంధమును దాఁచక చెప్పుము

మం—మతి చెడిన మీరాజును నీ వెరిచింత ఇకయి యంకితి? పలకవేల?

చెప్పము

చిం—నకుఁ గొంతసూచనగా నొకయుత్తరము వచ్చినదిగాని యగి తటస్థుల సమక్షమునుండి వచ్చినదిగాని ద్వేషులనుండి రాలేదు

వ—శుద్ధమోసము

మం—కేవలకల్పన

వ—నీవు రాజు నెక్కడి కంకితి?

చిం—కురుక్షేత్రమునకు

మం—ఎందులకయి కురుక్షేత్రమున కంకితివి అజోక్యమునైఁ బట్టకొనిన నీ ప్రాణములు దక్కవని చెప్పలేదా?

వ—ఎందులకై కురుక్షేత్రమునకు? మం దీప్రశ్న కుత్తర మిచ్చు

చిం—రోటిలోఁ దలయొగ్గి రోకటిపోటునకు వెరవనేల?

మం—ఎందులకై కురుక్షేత్రమునకు?

చిం—నీకూరనఖిలులతని గ్రుడ్ల దీర కుండుటకును నీయక్కతనవాడినోరల నా మూర్ధా బిషి క్తునిమాంసమున నాటకుండుటకునునై యట్లొనర్చితిని నిన్న నావలిత విరక్తునితలఁ బడిన ధారాపాతియు సముద్రమును నింగికిం బొంగి చుక్కల మ్రింగునట్లు సేయఁజాలినను నతఁ డోరిమితో సైరించెన ఆట్టిమహాప్రళయమునఁ దొట్లుడే వచ్చి నీ మోసలరోదనము సేసినను నీహృదయము కఱగి తలుపు దీయింతువే మీకృతఘ్నత కర్హిప్రాయుశ్చిత్తము మీకు సంభవింపఁ పోదు కన్నులారఁ జూచెదంగాక

వ—అరే పాతకీ కన్నులారఁ జూతువటరా? పిరమును గట్టిగాఁ బట్టుకొనఁడు వీనికన్నుల నాకాల గ్రుచ్చెగను (ఒకకంటిం గాలగ్రుచ్చుచున్నాఁడు)

చిం—తలవెరి ముదాక జివింఁగఁ దలచువాఁ డెవ్వండేని నాకుందోడయ్యెడుఁ గాత దేవతలారా కావుఁడు ఏనాపై నిర్దియ చెసి యుషేక్షించెదరు

మం—రెండవకన్ను వెక్కిరించుచున్నది దానింగూడ బెరికవైచుము

వ—మమ్ము శపింప సమకట్టితివా దురాత్మా!

మొకటిభటుఁడు—ప్రభువా! తాళుము నేఁ బిన్ననాటనుండియు నీకొలుపునం బెఱిఁగినవాఁడ నేఁడు ని న్నాగుమని నిరోధించుటకంటె నీకు హితవర మైనసేవ యెన్నఁదును జేసియుండ లేదు

మం—ఛీ! పశువా!

మొసటిభటుడు—మగవాడవైతివేని దాడిబట్టి ఝాడింతును

వ—ఛీ దుర్భాగుడా! (ఇద్దఱును గత్తులు దూసి పోగుకుఁ జొచ్చుచున్నారు)

మొసటిభటుడు—నాకోపాగ్నికి శలభంబ వగుము

మం—ఛీ దున్నుకొనువాఁ డిట్లు తిరుగబాటుసేయనా! నీశిడ్డవిటు లిమ్ము (కత్తి నంది వెనకనుండి ప్రేయుచున్నది)

మొసటిభటుడు—నాప్రాణములు పోవుచున్నవిగాని మహాప్రభూ! ఆమిగిలిన కంటితో నీతుచ్చుని యొంటిపై యీగంటుఁ జూచి సంతసింపుము (అని నేలఁ బడు చున్నాడు)

వ—ఇకనుం జూతువా? (రెండవకన్ను గ్రుమ్ముచున్నాడు) నీకళి యిప్పు డెటఁ బోయె?

చం—అకటకటా! నాకుం బ్రపంచ మస్తమించినది దోపాకరా! నీకరమునఁ బ్రాణముండ నా కీచెటు వాటిల్లినది నీపాపముఁ జూపి దీనికిఁ దగిన నిష్కృతి యొనర్తువుగాక

మం—ఛీ వ్రోహీ! దుష్టవర్తినా! నీపాడఁగాన నసహ్యపశువానికై యేల యిట్లు వాచెఱచెదవు నీద్రోహమునకు వెళ్క నపడి యాతఁడ దాని మాకు వెల్లడి చెసినవాఁడా

చం—అహా! ఎంత యవివేకినై స్వేతకీ ర్తికి వ్రోహము చెసెఱని దైవములారా! నన్ను క్షమించి నానిని రక్షింపుడు

మం—వీనిం గొంపోయి వీధిలోఁ బారవైచుడు కురుక్షేత్రమునకు మార్గమును దడవుకొనుచుం బోయెడుఁగాక (ఒక భటుడు నిష్క్రమించును) హా ప్రాణనాయకా! నీ ఎట్లు గ్రుడ్లు తేలవైచెద వేల?

వ—నాకు గాయము తగిలినది ఆగ్రుడ్డిని వెడలనడచి, యీతుచ్చునిఁ బెంటపాలు నేయించి నీవు నాతో రమ్మ ప్రాణేశ్వరీ! గంటునండిర క్త మెట్లు దొరిగెడినో కంటివే? అకాలమృత నీగాముము తగిలినది సొక్కు పుట్టెడు కేలూత యొనంగుము (మందరి కేలూతఁగొని వర్ధమానుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రెండవభటుడు—నా కేగతి ప్రాప్తమైనను సరేకాని యాదుర్భాగినిమాత్ర మాయువు నిండవలెను

మూడవభటుడు—ఆ మెవార్ధిక మువరికు బ్రదికి సవ్యమరణము నందునేని ప్రపం చమున నాడువాం డ్రందఱును బ్రహ్మరాక్షసు లగుదురు.

రెండవభటుడు—మనమాపుద్గ్రహవునుజేరి యతడు తనయిచ్చవచ్చిన తావు
చెరుటకునై యేబిచ్చగానినైనఁ దోడు చూపుడము పాప మాయంధఁ డింక నిటమసలు
నేని యీదుర్భాగన కేమేమి తోచెనో?

మూడవభటుడు—నేను నాస్రవించుకనులకుఁ గట్టుటనుగాను, కొంచెము
దూదియుఁ గోడ్లెగుడ్డుసొనయుఁ దెచ్చెదను నైవము రక్షింమఁగాత

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

శ్రీ

మందపాల చరిత్రము.

చతుర్థాంకము

రంగము — మయలు

[స్వేతక్తిర్తి ప్రవేశించుచున్నాడు]

స్వే—చ ధరణిఁ ద్రిశుద్ధిగానిటుల త్యాజ్యఁడనై చరియించుటాత్మలో
గరిమున హేయతంబడి ముఖస్తుతులందుట కంటెమేలగఁ
బరిగబుణంబునేసి కనవైభవమయ్యది వైభవంబై చూ
పరభమియింపఁజేయనగు వాపునుబల్గు నేతలంపఁగఁ

చ పరమచరిదుఁడభ్యుదయ పాత్రతఁగాంచెడుఁ గానిహీన తం
బొరయఁడుగానవానికిఁ బ్రమోదమెగల్గెడు లేదుభేద మీ
ధరపయిగోఁకిక్తిగులు దైన్యమునీతకు మించులోతు నెం
దరసినఁగల్గునే తెలియకజ్ఞులు గానరుకాకయెయ్యడం
నిరిగలవానినింకలగు జంతయు భీతియు జోగి కుండునే?

కావున నాకుధర్యమేకాని బయంబులేదు ఎవరావచ్చెడివారు

[ఒకముసలివానిచెయిపట్టికొని చంద్రసేనుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కటకటా! ఈదైన్యమున నేలీరవాఁడ మాతండ్రి ప్రపంచమా! చక్రనేమిక్రమము
ప్రాణులకిట్లుచ్చావడస్థితులు గల్గకుండినచోఁ బ్రాణములుకాలముతీరిననుబొందిఁబాయనొ
ల్లకుండుఁగదా? ముసలివాఁడు మహాప్రభూ! నేనెనుబదివత్సరములనుండి నీతండ్రికి నీకు
నుం బాలికాఁపునైయుంటిని

చం—సువ్వాదుఁడా! ననుఁబాసిచనుము నీయుపచారిములు నాకుశాంతినొసంగ

నేకపు నీకుహానిగావింపనోపు

మునివాఁడు అయ్యో! కానఁగన్నులలేవు నన్నెట్లు విడుతు

చం—కన్నులన్నపుడ మూసికొని తప్పదారిబట్టియుఁటిని జట్టివాకఁగ నేనెఁ
దెన్నెల? అకటా! కలిమినఁ, న్నగానక కడకువేల్కొనిన నేమిప్రయోజనము?

చ ఎవనువయావివేకములు హీనతనొందినవానిబొందు నం

పదలప్రభూతమోహ మడవర్ధనహేతువులైకలంచు నా

పదలిలనంకుశంబులయి బల్కిదదీయమదేభతుల్య దు

ర్తనయుతమానసంబును దెమల్చితిరంబుగనిగ్రహించెనక

ఓపియతనయా! స్వేతకీర్తి నిన్నెగ్గాడి త్రోచిపుచ్చితి ప! పుత్రా! కంఠమున
బ్రాణముండ నీగాత్రపరిష్పంగ సుఖంబు గనఁగల్గుదు నేని నాకంగన్నుల గల్గినట్లానందిం
చువాఁడ

మునలి—ఎవరచ్చట?

స్వే—(స్వగతముగ) హా! దైమా! మనుజుఁడెన్నటికిని సంసారసాగరమును
నగాధముగడచి బ్రతికితిననకొనఁగూడదు ఇదివఱలోని కష్టములకింటె కష్టతరావ్యస
సంప్రాప్తమైనది

మునలి—ఇతఁడుపిచ్చిపాతల భైరవుఁడు

స్వే—(స్వగతము) నేనింతకంటె భోగతి పాలుగావచ్చును భవిష్యత్తుండు నంత
వఱకు “నాదురవస్థకిది పరిమావదియని” నరుఁడెప్పుడును భ్రమయఁచుచు

చం—ఇతఁడుకేవలము పిచ్చివాఁడైయుండదు అట్లేని, వీఁడుపిచ్చిమునకేలఁదిరు
గును? నిన్నటిరేయి నేనిట్టివానినొకనిఁగంటి వాఁడుమనమ్యఁడన్నంపుఁప్రాప్తయ్యెడని
తోఁచునట్టుచేసినాడు నాపుత్రుఁడవుడు స్థితికి వచ్చినాఁడుగాని వానియఁడప్పటికి
యనురాగముకుదిరియుండలేదు లోగడనమాచారమువలన సర్వమును దేటువడినది

దేవతలకు మనమెంతవారము పిల్లలీగలనుజేసినట్టు వారుక్రీడాార్థము మనలను
బాములుకెట్టుదురు

స్వే—(స్వగత) కట! కటా! ఇట్టి దురస్థలోనన్నవానికిఁ గ పటవి నోడములు
గల్గింపసమకట్టట కటి వానినని (ప్రకాశముగా) ఒయజయ మహాప్రభూ!

చం—వీఁడే నాదిగంబరుఁడు

ము—ఔన మహాప్రభూ!

చం—అయితేనీవు ప్రస్తుతముజోయి, నీహృదయమున పూర్వవిశ్వాసము వసలు

చుండెనేని మేలుకురుక్షేత్రమార్గమున రెండుమూడుమైళ్లు సాగునప్పటి కీదీననియాచ్చా
దనార్థి మొక యంగీగైకొనివచ్చి యొసంగుము వీనింబ్రతిమాలి దాదీయించుచుందును
ముసలి—అయ్యో! వీడుపిచ్చివాడె

చం—పిచ్చివాడు గ్రుడ్డివాండ్రకుఁ ద్రోవచూపు కాలమువచ్చినది నీవేమిచె
యఁగలవు? నీకిప్పుడుండినచో నాకోరిక నెరవేర్చుము ఏదెట్లులైనను నీవునన్నమాత్ర
మవశ్యము వీడికనుము

ముసలి—నాకేమి కీడుమూఁడినుసరే నాయొద్దనండుశస్త్రమైన యంగీదెచ్చి
యిచ్చెదను

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

చం—ఓరీ దిగంబరా!

స్వే—(న్వగతము) నాకుఁగాలుచేతులాడకున్నవి ఇదివఱిండుటదుష్కరము
చం—ఇటురమ్ము

స్వే—(న్వగతము) తప్పకవచ్చిం జేయునదేమి? అయ్యో నీకండెట్లురక్తము
గారుచున్నవే!

చం—కురుక్షేత్రమార్గము దెలియుదే

స్వే—అది నాకుఁగొట్టినపిండి, సందుగొందులు దిడ్డిదాట్లు, కాలిత్రోవలు, రాజ
మార్గములు వేనెఱుంగనివిలేవు ఈ భైరవునై ను పెనభూతములు బాధించుచు మతిచెటి
చినవి నిన్నీశ్వరుడు రక్షించుఁగాత

చం—ఈధనకోశము నందికొనుము దైన్యమునగీకుఁ దొడుగునన్నాడన నన్నుఁ
జూచిననీభేదముకొంతయుదుగుఁగాత సంపన్నాంధులకుదారిద్ర్యమంజనము కష్టములు
వచ్చినప్పుడుగదా వారితరులకష్టములు భావమునఁదెలియనేర్చి, నిరర్థకములగు తపయ
ర్థముల దీనార్తిపరిహారార్థమై పంచియివ్వఁ గలుగుదురు అప్పుడుగదా ప్రపంచము నన
ర్థము సార్థకముగను కురుక్షేత్రమునకు దారి యెఱుంగుదువా?

స్వే—అయ్యో! ఎఱుంగుదును

చం—అట్లయిన ననందోడ్కొని యరుగుము

చ అరుగుచుగంగకూలమున సంబంధము బిశిరొగ్రభాగ వి

స్ఫురితబాహుకచ్చరి సముజ్వల గండశిలావిశీలమా

గిరివరమొడుగాంచెనపు క్రేవనగాధజలప్రవంతి పై

కొరిగిభూవహంబగుచు నొప్పెఞ్చదానినమున్నతాయుతిన్

నన్నాన గాగ్రమంబునకుం గొంపోయి నిల్పుదువేని వైమర్గము నేజూచికొని
యెద నీవునుందగుపారితోష గునంది యధేచ్ఛం జనియెదుగాక

స్వే—స కేవీకేలిటులిప్పు మార్గముదీనెద

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రంగము—స్వేతధ్వజునినగరువాకిట

[చంగ్రికయు, దోషాకరుడును బ్రవేశించుచున్నారు]

చం—దోషాకర ! ఇదె మాభవనముం జేరితివి స్వాగతము అదృష్టవశమున
దురహంకారియగు నా భర్త మార్గమధ్యమున మనకుఁ దారసింపఁడాయె

[కుక్షింబుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మీప్రభువేడ !

కు—లోపలనున్నాడుగాని యతనిమఖమెంతయు వికాసమవ్వడియున్నది

ఉ శత్రుల వచ్చిచేరిరన సస్తితుండై గనపట్టినీవు నీ

రాత్రికివత్తువన్నను గరంబును మోడు మొగంబు దుష్ట చా

రిత్రుఁడుఁ గ్రసేనుఁడెదిరింగడు వంచనసేసిచేరఁద

త్పుత్రుడుద్రోహమునైడలఁ బుచ్చెనటన్నను గేలిసేనెడన్

అతనికేమియొకాని యశ్రియంబు శ్రియంబుగను శ్రియంబుశ్రియంబుగను గానఁగిం
కెను

చం—(దోషాకరునితో) నీవిచ్చటనుండేమరలము ఆలసనైజమన నీవెత్తదనము
వలననే యతడేయువార సాహసములకును జొరనేరఁడు త్తతధర్మమును విడనాడి
తన్నొరులపరిభవించినను విక్రమమునకుం గడంగడు నీవువర్ధమానని పాలికంబోయి, నేన
లకూర్చి, నేనాముఖంబునరిప్పు నేలోనికిఁబోయి యీగాజులు నాభర్తచేతులనిడి
రణకంఠముగట్టెదను విశ్వాసపాత్రుండగు నీకుతీఁభుం డప్పట్నట్ ముకురాయ
భారము నెరపుచుండెడిని నీవు సాహసమునకుం దెగనోపుదువేని మనమ మార్గమున నిశ్చ
యించుకొనినతలంపులీదేరియి చిరకాలములో నాహృదయము నీవశమొనరించుకొందీవు
గాక

(ఉంగరమతనివేల నిడుచున్నది)

దో—నాశక్తియుక్తులైల్ల వినియోగించి యత్నించెదను

చం—శుభంబగుఁగాత (దోషాకరుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

క పురుషులు పురుషులనంగ నె

ధరఁగలవారెల్ల తధ్యతంబుకనులె యీ

తగుణీరమణుఁడు దోష

కరుఁడొకఁడొ గాకదర్ప కప్రతిముఁడిలకొ

కు—అమ్మా ! ప్రభువు గారు విచ్చెయుచున్నారు (నిష్క్రమింపుచున్నాడు)

[స్వేతధ్వజుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

చం—శోటిమాటకైనం దగనిదాననైతి నా ? ఇంతపాడితప్ప నేల ?

స్వే—నీవునీమొగమున రాలురజో రేణువుపాటసేయవు నీవివరీతస్వభావము

దలంచిన నామేచ గరుపారెకు

కం చనకునివిడనాకిన యీ

మనపాతకి మాననుండిఖండించిన కొ

మ్మనుబోలి మ్లామెచెడు

జనకద్రోహులనుచుట్ట శ్వానమువెఱచున్

చం—ఈనీతులునాకుం జవికావు చాలింపుము

స్వే—అ॥ వె॥ జ్ఞానమజ్ఞునెదకు గంటకమైతొంచు

రోగిపధ్యమన్న రోతపడును

పందిబురదమెచ్చుఁ బన్నీరుమెచ్చుదు

ప్రకృతిఁబాయలేరె పాపమతులు

మీమనయమెట్లు క్రియంబగు ? మీరఁ ఘాతుకమృగములు గాని మనవ్యప్రాయులరా ? జగకుఁడుకతవృద్ధు ఆతని పరితోత్తిమాంగముం జూచినబుద్ధియైన జాలిదలఁచు అట్టివానిమీరు కృతజ్ఞులై ద్రోహముచేసి మతిచాయఁజేతి కట్టికృత్యంబులుగలవే మీరు చెసిననుజేసితిరి గాక ఉత్తమక్షత్రియ వంశజుడు తదనుగనా దత్తరాజ్యప్రవర్ధమానపితృవుండగు వర్ధమానంఁడెట్లు మీఁనికియ్యకొనియె అట్టా ! ఈ యుత్కట కృత్యంబుల దైవంబువేక్షించు నేని మనుజులు మనజుల నైనవి యివ్వేదిని యాదోరాసికిం బ్రేయసర్చకుందురే

చం—ఁ తడబడిరాచబిడ్డనిగ ధాతనిను న్నజయింశఁబోలు నీ

ఒడుపును దైన్యమున్ భవయు క్షత్రకలంబునఁగల్గనేర్చునే

పుడమిచలింపమాళవచ మాహతివీనల సోకుచుండినం

బడయవుపౌరుషంబు జడభంగినిజేసె దున్మీర్థిచింతనల్

స్వే—కం చండకృతాశునిపోలిక
మండేడు కన్నులనుహృదయమర్చోద్భేదో
ర్దండములొపల్కుల నో
చండ! రక్కసులునీకు సరిరారవనిన్

చం—భీ! చేతఁగానివాఁడా!

స్వే—భీ! పికాచీ! ఏలఁదుమ్మలలో ప్రాద్దుగ్రంకినట్లు మొగము గర్జోబా
మలు ముడిపడఁజేసెదవు ఎంతపికాచీవైనను స్త్రీవైతివిగాన నైరింపవలసె కానిచో
నీకండ్రుపెరికి భూతములకు భక్తులుపెట్టి నాకోపాగ్నిచల్లార్చుకొందుఁగదా!

చం—ఏమి పౌరుషములు పల్కుచుంటివి?

[చారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

స్వే—ఏమి నమాచారము?

చా—అయ్యా! వర్ధమానుఁడుసమసె చంద్రసేనని రెండవకన్న గ్రమ్మగమ
కించునాతనిపై రోషముపట్టఁజాలక యొకభటుఁడు వానింఁదిమార్చె

స్వే—చ పటుగతినిట్టులీవధిక పాపులకర్హములైనదండనల్
దటుకునఁబుడకున్నయడ దైవమ! దుర్జయపెట్టుమాయు ను
త్కటమగుపుణ్యపాపములఁ గల్గుఫలంబిటనేలభింప సం
ఘటనమొనర్చునీమహిమ కాదెజగన్గీతి హేతువారయన్

చా—అమ్మా! వెంటనే ప్రత్యుత్తరము న గోరి నీచెలియతీయు తరవంకినది

చం—ఒకవిధమున నా కీవార్త శుభశంసిగానె యున్నది అధికారగౌరవము
నాపై మ్రొగెడును కాని నాచెలియులు పతిపరహిత యగుటయు నాస్రియుఁడగుదో
షాకరుఁడచట నున్నియు నామానసం బలించుచున్నది నావనోరధములు స్వప్న
సంపద లగునేమో యవశంక నాకు హృదయశల్యముగా నున్నది ఇంచుక విచారించి
ప్రత్యుత్తర మొనంగెదఁ గాక [ఁవక్రమించుచున్నది]

స్వే—చంద్రసేనునికన్నుల గ్రమ్మగప్పడు కొడు కెచట నుండెన?

చా—మీరాణితో నిచ్చటకే వచ్చినాఁడు

స్వే—ఇచట గన్నడలేదె

చం—లేదు మహాప్రభూ! తిరిగి-నా కెదురుపడినాడు

స్వే—ఈదుర్జయము వాఁడెటుఁగుఁనా?

చా—ఆమహాప్రభూ ! వాడె వర్ధమానునికిఁ దండ్రుపై కొంఁములు నెప్పిన
వాఁడు వర్ధమానుఁడు దారాశముగాఁ బగ దీర్చుకొనుటకుగాను తానుమొగము దప్పిం
చినాఁడు

స్వే—చంద్రసేనా ! నే జీవించియుండ రాజునకు నీ వొనర్చినమేలు మరనను
మిత్రా ! ఇటురమ్ము ఇంకను గలవిశేషములు దెలుపుదువుగాక (నిష్క్రమించుచు
న్నారు)

రంగము—కురుక్షేత్రమున మాళవశిబిరము

[సుమిత్రుడును' నొక పెద్దమనష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

సు—మాళవేశుఁ డంత యాకస్తికముగ మరలిచినదాని కారణమెఱుంగు
దువా ?

పెద్ద—తాను బయలుదేరునప్పుడే తనరాజ్యకార్యములో నొకమఖ్యమైనదానివి
షయముగొంత యుపేక్షచేసి వచ్చెను అది యిప్పుడు దోషప్రదవకారియై యవశ్యసం
స్కరణీయముగాఁ దోచినందున నాయన యీక్షణము పోవలసివచ్చినది

సు—అట్లైనవారికి సేనల కిక్కడ నాధుఁ డెవ్వఁడు ?

పె—ఆయనసేనాని యగువిక్రమసింహుని సేనామఖింబున నిల్పి చనియె

సు—నీయు త్తరములఁ జదువుకొనునెడ సుశీలమొగమున పేదచిహ్నము లగపడి
నవా ?

అయ్యో నాయెదుటనె చదువుకొన్నది అప్పటప్పట స్థూలముక్తాశలోపమంబు
లగుబాష్పబిందువు లామె చెక్కుటద్దములపై జారుచుండినవిగాని యాధీరస్వాంతతన
వంతయంతయు దిగఁద్రావి గాంభీర్యము విడవదాయెను

సు—అట్లయిన నావృత్తాంత మామెమనసును గొంత గలఁచినది

పె—కాని బేలతనముగాని దురహంకారముగాని పొడమకుండినవి

చ త్తమయుచు భేదము వృద్ధయసారసమందు నెనంగుచుండ నా

రమణియుఖాంబుజంబునను రమ్యవినూతనశోభ దోచె నా

సమయ ముదెండవాన లొక చక్కి గనంబడు నాదినంబు చం

దమున మనోహరంబయి ముదం బొదవ్రొంచెను జూచువ రికిన్

చ అరవిరిదమ్మిరేకులహిమాంబుకణంబులు గ్గప్పమాడ్కి నా

తరుణివిగ్రోచనంబు లసితద్యుతిఁ బొల్చెను బాష్పబిందువుల్

దరిహాసితంబు తద్వదన తామరసంబునఁ దోచె మేఘమం
దరతరణిద్యుతిం దెగడి దంతమరిచులు కొంతబర్పఁగన్

గీ మంజుతచ్ఛూర్తి గౌరవమార్దవములఁ
గ్రంజవులు నించి యొప్పులు గుల్కు చలర
ఫేవరసమును హృదయప్రమోద మొనఁగె
మధురమూర్తులకభిలంబు మండనంబు

సు—ఆ మె నిన్నేమియుఁ బ్రశ్న ఎడగలేదా ?

పె—ఒకటిరెండుసార్లు ససౌహార్దంబుగా నిన్ననుం దనతండ్రిని కలఁచినది తన
తోఁబుట్టువుల స్మరించి స్త్రీజాతి కెల్లఁ దలవంపు వాటిలఁ జేసితిరిగదా ! రాత్రి బైట
పెరుగాలివానలో నాశృద్ధు నట్లు చెసితిరే జగతిని విగ్వాసమును విశ్వసింపవచ్చునే ?
జాలి యెక్కడను నున్నదే ? అనియాపె చెక్కులఁ గన్నీరు గొనగోర జమ్ముచు దుఃఖో
పశాంతి నేయంగోరి యేకొంతనికేతనంబునకుం జనియె

సు—ఆహా ! మనప్రకృతులు పూర్వకర్తాయత్తంబులు గాకున్న నేకదంపతీజాతు
లగువీరల కింత నిర్లసిద్ధ మగుభేద ముండునే ? తర్వాత నాపెతో మాట్లాడితివా

పె—లేదు

సు—ఇదంతయు మాళవేశుని నిర్గమనమునకుఁ బూర్వమా ?

పె—కాదు తన్నిర్గమనానంతరమే

సు—పాపము వృద్ధరాజగు మందపాలుఁ డిచ్చటనే యున్నాఁడు మన విటకు
వచ్చిన ప్రయోజన మతినికి మతి తెఱపి గల్గినపుడు గోచరించునుగాని యాతఁడు తనకు
మార్తె మొగము చూడ నొల్లకున్నాఁడు

పె—ఏమి కారణమున ?

సు—నాఁ డామెను శాపపూర్వకముగ హరణలేక పరిదేశముపాలు నేసి యా
మెభాగమునుగూడ నారాక్షసస్వభావుల కిచ్చినందున కంతయు లజ్జావనతుఁ డయి
యా మెకనులం బడ శంకించుచున్నాఁడు

పె—అయ్యో ! పాపము !

సు—వర్ధమానస్వేతధ్వజుల సేనలఁగూర్చి నీ కేషైనఁ దెలియునా ?

పె—ఆసేనలు కదలినవని తెలియవచ్చినది

సు—ఆయ్యా నిన్న మందపోలునివద్ద కాపు వెట్టి నేను కొండొక ప్రయోజనం

బునకై కొంతకాలము ప్రచ్ఛన్నముగా నుండవలసియున్నది అది తీరినవెనుక నీవు నన్ను
దెలిసినపుడు నీ వీచెసినసాహాయ్యమునకుఁ జింతపడ నవసర ముండదు నా తోడరమ్ము
(నిష్క్ర)మించుచున్నాను (

రంగము—అక్కడనే యొక్కగుఱారమున

[సుశీల,వైద్యుఁడు, భటులును దూర్యములతోఁ గేతనములతోఁ
బ్రవేశించుచున్నాను]

సు—మ చలదుత్తుంగతిరంగనంతుభీతమా సంద్రంబువోలెం గడుం
జలచిత్తంబునఁ గంఠ మెత్తి ఘనగర్జనాస్ఫుర్తి మ్రోయించుచున్
కిలమక్షేత్రములందుం బెరుగు చెంగల్వల్పణాంకూరముల్
గిలగిచ్చల్ దెలిదుమ్మిపూలును సిగన్ గీలించి యీక్రేవలం
జెలరెగంబలు జాలిమాలి యతని నేని నియ్యెడం గాంచితన్

అకటా! ఇంతలో నేమాయె నూర్వరుభటులు వోయి నలుదిక్కులనండు చేలఁ
బోళ్లు బీళ్లు నరసి యాతనిం గొనితెండు (భటులతో నొకసేనాధిపతి నిష్క్ర)మించు
చున్నాఁడు)

ఈతనివతి కుదుటఁబెట్టెం గలుగుపుణ్యుఁ డెవఁడేని చెకూరునెడ వానికి నిలువె
త్తుధనము వోసెదన

వై—అమ్మా! ఆయనచిత్తిచాంచల్యశాంతికి సుషుప్తియే పరమసాధనము శ్రాంత
చిత్తమున కీవిశ్రాంతి యొసంగఁజాలు నోషధు లనేకములు గలవు

సు—చ ఇలగలనోషధీచయము లిందుకుఁ జాలనినాడునాదు =
క్కులదిగజారి జాలకొను కోష్ఠజలంబుల నంకురించి యీ
స్థలమునఁ బుట్టుఁగాతె నగదంకరణక్షమ నవ్యదివ్యసా
రలలితమూలికాతతి నిరామయుఁ డయ్యెడు మద్గురండిలన్

వెదకి తెండు ఆలస్యము సేసిన మతిస్థిరత దక్కుటంజేసి ప్రాణాపాయంబయ్యెడు
[చారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చా—అమ్మా! శత్రుసేన యీమార్గముపట్టి యాచన్న మగుచున్నది

సు—అని యుదివరలోఁ దెలిసినవృత్తాంతమే మనసేనల్లు యుద్ధఁన్నద్ధమై రిపు
సేనం బ్రతీక్షించుచున్నయవి తండ్రి! భవదర్శమై యిదె చనుదెంచుచున్నదానను నీవా

ర్థకమందలి గౌరవముననో నాయభ్యర్థములయెడల జాలిచ్చనో నాప్రాణేశ్వరుడు
నామనవి మన్నించి మత్ప్రీతుతోద్యమమున కియ్యకొనియె నేపన్నబనిచినయాసేనా
వ్యూహమునకుం గౌరవమునీయెడ భక్తిప్రేమాగౌరవములు నిమదీయప్రాభవప్రకటన
గాదు ప్రయోజనము నీకుఁ గల్గిన యవస్థాపరిహారముగాని పరరాష్ట్రాక్రమణము గాదు,
(నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము—చంద్రసేనుని నగరు

[మంసరియు కుక్షింభరుడును బ్రవేశించుచున్నారు]

మం—స్వేతధ్వజుని సేనాసన్నాహము పూర్తియైనదా ?

కు—చిత్తము అయినది

మం—ఆయన సేనాముఖున నున్నాడా?

కు—ఎట్టకేలకు నతని నందుల కొడంబరచితిని నీతోఁబట్టి వంతకంటె

లావుబంటు

మం—స్వేతధ్వజునితో నతనియింట దొషాకరుఁ డెవ్వయు సంభాషింపలేదా!

కు—అన్న లేదు

మం—దోషాకరునకు మాయఁ గ పంపినజాబు సందర్భమేమయి యుండును

కు—నాకవగతము గాదు

మం—చంద్రసేనునికి న్నులు ఓసినతర్వాత నాతనిసజీవునిగా విడుచు టొక గొప్ప
యవివేకకృత్యము అతను బోయినతావుల నెల్ల జనులహృదయముల సతఁడు తనపక్షమున
కాకర్షించుచుండును అతనిప్రాణములతోడ నతనిదురవస్థకు విరామము గల్గించుటకును
శత్రుసేనా వ్యూహమును బరీక్షించుటకును దోషాకరుఁడటబోయె

కు—అట్లయిన నీయుత్తరము గొని వాని వెతకికొనుచుఁ గోవలయును

మం—ఎట్ల మాసేనలు బయల పేరుచున్నవి మార్గములు సురక్షితములు గావు
నీవుమాతోనిల్వరాదా?

కు—నిమిషమైనను నిల్వందగదు ఈలేఖను సత్వరము నందింపవలయు నని
మాయజమానురాని దృఢశాసనము

మం—దోషాకరునకు నీవలన లేఖ నేలఁ బంపవలసె నోమాటఁ బంపిన జాలక
పోయెనా? ఇదియొకవిషయమై యుండవచ్చును నా కేమి చెయుటకుఁ దెలియ
కన్నది ఓరె గామాట విని న న్నియుత్తరము విప్పనియు

కు—తల్లీ నాకంతకంటే—

మం—నీయజగూనురాలిపాతివ్రత్యమున నా కెంతమాత్రమును విశ్వాసములేదు ఇది నాకు నిశ్చితాంశమే మొన్న నిచట నన్నపు డామె దోషాకరనివంక నవి కా రంబులగుజూడ్కుల నిగుడించుట నాటనే పొడగంటిని ఆమెవృద్ధయము నీ వెఱుంగనియదియా?

కు—నేనె న్లేఱుంగుదును

మం—నాయెద్ద మఱుగువెట్టెదవా! చాల, చాల! ఈలేఖనంకొనుము నే ననాధను దోషాకరంకు మత్పాణిగాహాహ్వాం డగుటంగూర్చి యిది పగిలే యతనితో మాట్లాడియుంటిని నీ వీలేఖనుగూడ నాతని కంవజేయుము నీయజగూనురాలివద్ద నీ ప్రశంస వచ్చినపు డామెను వివేకము గల్గి బ్రతుకు మని నామాటగాఁ బలుకుము ఆ యంధుఁడు నీకనులం ఎదునేని యతనిం గడతేర్చి పారితోషకం బంగుము

కు—అమ్మా! ఆదుర్గార్గుఁడు నాకనలంబడిన నీవు నావిశ్వాస మెఱింగెదవు

మం—శుభం గు (నిష్క్రమించుచున్నారు)

—

రంగము—కురుక్షేత్రముచేతకేదారిములు

[చంద్రసేనుఁడున, కృషీవల వేషధారియగు స్వేతకీర్తియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

చం—ఆకొండకొనపై నెప్పుడు చేరెదము?

స్వే—ఇదుగో యెక్కుచుంటిమి ఎక్కునప్పటి యత్నము నీ కవగత వగుచుం డలేదా?

చం—ఏమో నా కీభూమి చదునుగాఁ దొఁచుచున్నది

స్వే—ఆహా! ఈకొండ నున్నత్యము! అడుగున గంగాస్రావోవేగమైన నీచెవు లకు గోచరించుటలేదా?

చం—ఏమియు గోచరించుట లేదు

స్వే—అట్లేని నీకన్నులతోఁగూడ నీ యితఁడెదిండియములఁగూడ జడతనొంక నవి

చం—అయితేకావచ్చును నీకంరస్వరము మారినట్లదొచుచున్నది నీభాషణ ములందు మునుపటికంటె శబ్దార్థగౌరవములధికముగఁ గన్పట్టెడును

స్వే—అదియెల్ల భ్రాంతియే ఒక రట్టులవిషయమునదక్క తక్కుగలయంశ ములలోనాకుఁ గల్గినమార్పేమియులేదు

చం—నీవాఖ్య వైఖరి మారినట్లు తోచెడును

స్వే—చ గిరిశిఖరంబుఁ జేరితిమి క్రిందఁగనుంగొనఁ గండ్లగిట్టునం
దిరిగెడునంతరాళమున నెప్పుఁజరించెడు గృధ్రవాయు సో
త్కరమతి సూక్ష్మరూపమునఁ గప్పడుఁబిచ్చుకగుంపువోలె నా
దరిగిరిపార్శ్వమందునను ధాతుశిలాబితికైయొకండు చూ
పరకు భయంబుగొల్పుచును శట్టౌకయింతయు లేకనిల్చెడం
పరిసరవాహినీతటిని బ్రాకెడు మూషకపంక్తివోలె జూ
లరులుచరింత రల్లదె జలంబులఁ దేలెడు నోడ చిన్నక
ప్పెరవలెఁ గానపించెడును భీతిఁజలించెడు మేనునిల్చినన్

చం—నీ వున్నతావున నన్న నిల్పుము

స్వే—నీచెయిటులిప్పు ఇప్పుడు కొనయంచున కడుగుదూరమున నంటివి నా
యెత్తు ధనమువోసినను నేనిట్టి సాహసమున కియ్యకొనన

చం—ఇక నా చేయివిడిచి యవమూర్ఖ రత్న గర్జితమైన యీ ధనకోశమును
గైకొనిపోము నిన్నీ సహాయమునకై చైవము మెచ్చుఁగాత! నీపోకనాకు వినఁబడునట్లు
పోము

స్వే—దయయుంచుము పోయివచ్చెద

చం—నీయెడ నాకు హృదయపూర్వక మగువాత్సల్యముగలదు

స్వే—(స్వగతము) ఈ వంశచే నీతని దుశ్చింత మాయుఁగాత

చం—(కేలుమోడ్చి)

ఈ చింతల నెంతయుం జివికిఁ జేడ్పడియైహికభోగమన్న న
త్యంతవిరక్తిగల్గి నిరతంబు భవచ్ఛరణాబ్జయుక్తిమై
నెంతయు ధన్యతంబడయ నిచ్చజనించిన మేనువాయ నుం
కింతుఁగృపన్న నుంబహుళ కిల్బిషమగ్నుని బ్రోవుమిశ్వరా!

గీ తనువు క్రిందఁబడినదాఁక తాళుదునేని

పూర్వకర్తమెల్లఁ వాలియుఁగాని

బొందిదొరిగినిన్ను బొందఁగోరికగల్గె

నిలువనోపనింక నిముసమైన

చైవమా! స్వేతకీర్తి సప్రాణుడైయున్నచో వాని నాయు రాకోగ్యైశ్వర్య
యతుంజేయుము ఓగి నీవిక తొలగి చనుము (మందుకుఁబడుచున్నాడు)

స్వే—అయ్యో ! పడితివా (స్వగతముగా) తాననకొన్న తావుననే యుండినచో నీతఁ డీవరకు నా మాషశిష్టుఁడై యుండును ఇష్టుడైనను నాకుదవ్వు సనంజనదు కృధ మైన ప్రాణత్యాగనిశ్చయ మొకానొ కప్పడు ప్రాణహాని యొనర్పఁజాలెడు (ప్రకాశ ముగా) అయ్యో యొంతపని జరిగినది నాయనా శల్కము వామాట వినబడుచున్న దా ? ఇంక్కొకడి వినబడుట? ఆహా! ఏమి యీ ఆశ్చర్యము ఇంకను సప్రాణుఁడవై యుంటివే ?

చం—నన్ను విడువుము నాకీబ్రదుకన్న భారముగా నున్నది

స్వే—ఈ తూలమువోలెనీవిటులఁ దుంగనగ్రామము నుండినేలపై గూలియు నొవ్వకున్నిగను గొన్నను విస్తయమయ్యెడం గడుం గాలము చెల్లకుండినఁబగునఁ ద్రాణులు చిచ్చుజొచ్చినకొ నేల నడంగియుండినను నీటమునింగినఁ జావనేర్తురే

చం—నేను పడితివా ? లేదా ?

స్వే—సామాన్యపుఁ బాటుపడితివా? ఆకొండకొనఁ జూడుము మేఘవండలము నొరయుచున్నదే ?

చం—అయ్యో నాకుఁ జూడం గనులెక్కడివి? అకటా ! ద . ఖివిముక్తిఁ బొం దుటకునై మరణమైనను నాస్వాధీనము గాదాయెగా ఇంతవరకు దీనులధతుల యాగ్ర హమునకుం దొలఁగుట కీపాటికి స్వాధీనమగు సాధనమొకటి యున్నదను నమ్మకమునం గొంత యూరట గాంచితి అనియును నేటితోఁ దీరె ఇంక నాకెద్దితెరవు ఎందుఁ జొత్తు

స్వే—నా కేలుతగొని లెమ్ము లేవఁ గల్గితివా ?

చం—అకటా ! అనాయాసముగా లేచి నిల్చితిని

స్వే—ఇంకొక యద్భుతము ఆ పర్వతాగ్రమున నెన్న విడిచి పోయినదేమి ?

చం—పాపమొక నిరుపేద బిచ్చగాడు

స్వే—ఈక్రింద నిల్చిన నా కదియొక వికృతాకారమగు భూతముగాఁ గన్న టైనది కనుగవ తీక్షణమై దీప్తార్కద్యయము ననుకరించియుండె సహస్ర జిహ్వలు ననేక నాలుకలు కుటలములై కొనలు దేరుకొమ్ములున జూపరకెంతయు భయంబు గొల్పి చుండె నాయనా ! అటు నాటున సమర్థుఁడగు దైవము కరుణ కల్పిజీవించితివి నీ వింక నొండు తలంపుట దక్కి నాతోడరమ్ము

చం—బౌకాను ! నాకిప్పుడు దెలియచున్నది నే మనుష్యుడని భ్రమిసీతి గాని నన్ను జే పట్టిన యా భూతము మాటిమాటికిఁ బిశాచముల సంగతే వాకొనచుండెను ఇక నా దుశ్చింతలు దొలఁగి దైవానుగ్రహము నిరీక్షించెదఁ గాక

స్వే—అవశ్య మటులొనర్చును ఈ వచ్చువారెవరు ? (అడవి పువ్వుల వికారముగా శరీరమం దెడనెడ ధరించి మందపాలఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

చూడ వతిలేనివాఁడుగాఁ గన్పట్టుచున్నాడు ఉన్నచో నీటి వికారముండునా ?

మం—నే రాజును నాణేముల ముద్రించినందుకు నన్ననఁగల వారెవరు ?

స్వే—అయ్యో ! నిన్నుజూడ గుండె నీరగుచున్నది

మం—ఆ యేబ్రాసి, పంట కాపువలె విల్లెల్లెక్కిడు చున్నాడో కంటివా ? ఓరి యేబ్రాసీ ఆ శ్రవణాంతము చేయును ఏమిరా యీచుంచు నిర్భయముగాఁ దిరుగుచున్నది సొమ్ము గావలసియుంటే నీలెక్క తీసుకొనిరా యిచ్చి వేసెదన

చం—అకంఠస్వరము నాకుఁ బరిచితమైనదే ఆయన వందపాల వహి రాజుగాడా ?

మం—నేను కాలిగోరు మొదలకొని నిగ పువ్వువరికును బ్రభువునే నే కన్నెఱ్ఱజేసిన జగమెట్లు వడఁకునో చూడు

ఓహో ! చండికా నీగడ్డుము నెరసినదేల ? చీ తుచ్చులు కుక్కలవలె నేమి నైచ్యములు నేసిరి, ఏమి యిచ్చకములువల్కరి, నేచెప్పిన దానికెల్లఁ దలఁచుచిరే, వానతలం దడిసినపుడు, గాలి మేను వడకించినప్పుడును కిడుగులు నామాటవినక పడినప్పుడును వాండ్ర గుట్టు నాకు స్పష్టమైనది

చం—ఏవీ ! నీపాదములు సోకనిక్కు

మం—మనుష్య వాసన గొట్టుచున్నది. తుడవనిమ్ము

చం—మహాప్రభూ ! నీ కెట్టిగతి పట్టినది ? నన్న గుర్తించఁ గలవా ?

నీకండ్లు నాకు బాగుగా గుర్తు తెలియును నన్ను వెక్కిరించుచుంటివా ? ఈశపథమును జదువుము

చం—ఇందలి ప్రతియక్కరమును నర్కసదృశం బైనను నాకన్నలకుం గోచరంబుకాదు

మం—ఓహో ! నీవా ? కంటిలో గ్రుడ్డున, నంఁచిలోదుడ్డును లేనిదశఁపట్టినదా ? నీకుఁ బ్రపంచస్థితి యిప్పుడు గన్పడుచున్నదా ?

చం—నా జ్ఞాన నేత్రమునకుఁ బ్రపంచమిప్పుడు స్పష్టముగా గోచరించుచున్నది

మం—ఆ వె చినుగువలవదాల్చు మనుజానితప్పులు

కొంచెమైనదోచు గొప్పగుచు

సరిగపట్టువల్పు ధరియించువారల

సకలదుర్గణములు సమసిపోవు

అ వె ప్రభువు లెంతలేసి పాతకంబు లొనర్ప

ధర్మనిగ్రహమునఁ దగుల రెందు

పేరు లేనివాని నేరముల్ గనుఁగొన

నూరి మ్రుచ్చులెల్ల శూరు లరయ

ఇందెవరును దప్పు చేయలేదు ఎవ్వరిని దూషింపను ముక్కున సులోచనముల
జోడు దగిలించుకొని నీటుజూపు నవనాగ రికులవలె సర్వజ్ఞత్వ మభినయించు చున్నావు
ఎవఁడురా నాకాలి జోడూడ్చుము

స్వే—ఆహా! ఏమీ తెలిసియు మఱపును ఈయున్నావవివేక నిష్ఠేశన మేమిచిత్ర
ముగా నున్నది?

మం—నిన్ను మఱవలేదు ఇంద్రసేనుఁడవుగాదా? నాదైన్యమునకు నీకు విచారము
వొడము చున్నయెడ నాకన్గవ నీ కెరు విచ్చెదను నీకుం గొంతయూరట గల్గఁజేసెదఁ
గాక మన మీప్రపంచమున జననమందునపు డేడ్చుటకుం గతంబేమో నీకుఁ దెలియునా?
తెలియనిచోఁ జెప్పెద వినుము

చం—అయ్యో! దైవమా! ఈసంసారకూపమునఁ బడవలసెఁగా యని నాకాకూతుం
క్రమము, అల్లుండును నిప్పుడు చేజిక్కినం గసిమసంగ కుందునా?

[ఒక రాజపురుషుఁడును, అనుచరుల ను బ్రవేశించుచున్నారు]

రా—ఇదె ప్రభువు పట్టుడు మహాప్రభూ మీప్రియపుత్రిక—

మం—ఏమి! బందిగ హము ప్రాప్తమయ్యెనా? విముక్తిలేదా? ఇంతయు
దైవనిర్ణయము నన్నమాత్రము బాగుగ నాదరించిన మీకుం బారితోషిక మొసంగెద
నాకు మతిభ్రంశ మగుచున్నది మంచివెజ్జలను నెమకితెండు

మహాప్రభూ! మీకేమిటం గొడువ యుండదు విచ్చెయుఁడు

మం—నేను బెండ్లికొడుకువలె యమపురికి బయలుదేరవలె నేను మహారాజు
నన్నమాట మఱచిపోయినారా?

రా—చిత్తము మహాప్రభూ! యేమియ్యజ్ఞ

మం—ఏదీ నాపరుగు పట్టఁగలరా ?

(ముందు రాజును వెంట ననుచురలును బరుగిడుచున్నారు)

చం—ఎంతయల్పునియం దైనను నీదైన్యముం గన్నఁ గన్నుల నీరు గత్తుకుండునా హా ! మహారాజా యెట్టియవస్థపట్టినది ? నీయిరువురు కుమార్తెలను దెచ్చి పెట్టిన యాచు రి వస్థ నీమూడవకుమార్తె పరిహరించుగాత !

స్వే—అయ్యా వందనము

రా—శుభమస్తు ఏమి కావలెను ?

స్వే—యుద్ధముసంగతి మీరేమైన వింటిరా ?

రా—ఆసంగతి మెడపైన తలయున్నవాని కెల్ల విశదమే నీకుఁ దెలియకు న్నదా ?

స్వే—శత్రుసేన యెంతదవ్వులనున్నది ?

రా—సన్నిహితమైనది అనుక్షణమును బ్రతీక్షించుచున్నారు సుశీలా మహా రాణిగా రిచటఁ బరిమీద నున్నదేకాని యామెసేన శత్రుసేన కభిముఖమైనడచుచు న్నది

స్వే—నేఁ గోరినయంశ మిదియ ఇక నే బనివినియెద (రాజపురుషుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

చం—దైవమా ! నాకు శీఘ్రమున విముక్తి దయచేయుము భవదా దిష్టాయుః పరిమాణము సరియగువఱకును నా కొందుడుశ్చింత గల్గకుండఁ బ్రసాదింపుము

స్వే—నాయనా ! ఈ మీప్రార్థన యెంతయు యోగ్యముగా నున్నది

చం—అప్పా నీ వెవరవు

స్వే—కష్టములు శల్యశల్యమునను నాటి దైన్యమన్న జాలిగఱగు హృదయము గల్గినయొక పేదసంసారిని నీచే యిటులిట్లు నిన్నొక యిరవుచెర్చి పోయెద

చం—ఈశ్వరుఁడు నిన్ననుగ్రహించుఁగాత

(కుక్షింభరుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

కు—ఓరీ వారికితివి నీ నేత్రశూన్యమైన యాశిరము నాభాగ్యము నిండుటకు నిర్దిష్ట బడినది దేవునిం దలఁచుకొనుము కత్తి కంఠమునఁ బడుచున్నది

చం—మిత్రమా ! నన్ను రక్షించెదవు ఒక్క వేటునం దునుముము

(స్వే॥ అడ్డుము సొచ్చుచున్నాఁడు)

కు—ఓరీ! దున్నుకొను నీవీచానానమున కేలఁ జొచ్చెదవు ప్రభుశాసనము మరల్ప నీతరమగునా? చెయి విడువవేని వానియవస్థలో నీవును భాగస్వామి వగుదువు

స్వే—బాబు! ఈ బీరాలు గట్టి పెట్టుము

కు—విడువుము విడువకున్న నీప్రాణములు విడువవలసి వచ్చును

స్వే—మాయాసన కేల? ఈమాటలు గట్టిపెట్ట నీత్రోవ వామ్మ తాటాసు చిప్పగ్లకుఁ గుంకెళ్లు బెదురునా? అమగో దరికి రావద్దంటె వచ్చుచున్నావు అయితే యేగట్టికో నాదుడ్డు కట్టయో నీతలయో మాతము

కు—పోరా పక్షి

స్వే—నీ కోతలు గట్టిపెట్టు పండ్లురాల్పవను (పోట్లాడి స్వేతక్రీం కుక్షిఁభరుని బడగొట్టుచున్నాడు)

కు—ఓరీ దురాత్మా చి తివి ఈఁలని గైకొని నా కెబరమును సంస్కార మొనర్చి నా ముంగిలోని యుత్తరముల నా తూర్వములతో వచ్చు నేనానాయకుఁడగు దోషాకరున కంవఁజేయును హా! అకాలమృత్యువా! (అని చచ్చుచున్నాడు)

చి—అయ్యో! చచ్చినాడ!

స్వే—నా నునా నీవు కూర్చుండి విశమింపుము వాఁడు చెప్పిన యుత్తరములు నా కుపకార కారకములు గావచ్చును వాఁడు మడిసినాడుగాని వానిచావు మఱియొకని చెతకైన తృప్తిగనుండెడు లాతూ బంధములారా! సడలదు మర్యాదోల్లంఘన నింద ముప్పుం బొరయుండుగాత శత్రురహస్యగ్రహణమునకు వాండ్రహృదయములు ఢేదించు క్షుతియు, కుత్తరములు విస్వ టెంతపని (విప్ప చదువుచున్నాడు)

మనము పరిస్పరముప జేసికొనిన ప్రమాణములు మిగువవలదు ఆతఁడెదగఁజూడ నీ కవకాశములు మొందుకొని యుండుచు నీకీర్త్యముండిన నుచితమగు స్థలమును గాలమును దొరకక పోవు ఆతనుజయము గైకొని నిరపాయముగా నిల్చుచెరువాడేని మనము చెయున దేమియు లేదు అతని కనునా గారిమునఁ గారా గారివాసము నాకుందప్పదు కావునఁ గరుణించి నాకా చెఱదీర్చి నీ యధీనమొనర్చి కొనుము

నీ శ్రియపత్ని యనందగు,

భవదిష్టసఖి

“చండిక”

అహా శ్రీ సాహసమునకు మేర లేదుగదా! పురుషవరేణ్యుఁడగుతనభర్త ప్రాణములు దీసి నాతమ్మని గైకొనఁజేర్చి మోసము సాగుచున్నది ఈ విశ్వాస ఘాతకు లకు రాయభావగు నీకీయిసుకలోఁ బూడ్చదొక్కు తెంతయు నర్హ సంస్కారము నేనీయశనిజ్ఞాలోపమగు నీయుత్తరమును స్వేతధ్వజుని కండ్లయెదుటఁ బెట్టెదను నేనిన్న జంః నీదుర్దైత్యమును గనుగొనఁ గల్గుటెల్ల నాతని కాయశ్శేష ముండటవ లనఁగదా!

చం—రాజమతి చిలిచినది నా దురదృష్టమేమొగాని నామతి రాయివలె నిశ్చలముగా మండి యీ దురవస్థలన్నియు సమగ్రముగా గ్రహించుచున్నది

అ వె మనకా కారణంబు మరిబంధమునకు మో

క్షమునకిట్టి దుఃఖ సమయములను

మఱిపుఁ బొదివివిమల మలసంచలించిన

నాఖ్యమంతకింట జనులకి గునె

(దూరమున రణదుందుభి ధ్వజము విననచ్చుచున్నది)

స్వే—అల్ల దె యనతిదూరంబున రణదుందుభి మ్రోయుచున్నది నీనిన్నక మిత్రుని సంరక్షణలో నుంచి నేఁ బోవలసియున్నది

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రంగము—మా? వశచిరమున నొక గుడారము

మందఁగాలుఁడు తల్పగతుఁడై నిద్రించుచుండ హృన్యగీతములు మందవధురమునై కణ్ణ రసాయనముగ సాగుచున్నవి రాచపుఁడుఁడు అనఁచున, బరిశేష్టింబ

యున్నారు సుశీలయు, సుమిత్రుఁడును వైద్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు]

సుశీ—సుమిత్రుఁడా! అపద్బంధవృక్షము నబ్జమునే నెన్ని జన్తముల కైనఁ దీర్చుకొనఁ గల్గుదునా?

సుమి—అమ్మా నాపై నీకుఁగల యీ నెనరు వలనను నరయంతః, కరః మవలన నేదిరెట్లు తీర్చి వైచితివి ఇంక కొదువేమి? నేఁజెప్పిన యంశములన్నియు యథార్థము వీసమెక్కుతక్కువల లేవు.

సుశీల—పూర్వదుర్వస్థాజ్ఞాపకము లగు నీజీర్ణవసము కీడి యర్హవస్త్రముల ధరింపుము.

సుమి—అమ్మా యమింపుము నే నింక నజ్ఞాతస్థితి నుంజినంగాని మదభీష్టము లగుఁ గతిపముకార్యంబులకు భంగంబు పొనఁగుఁగావున నాకు సమ్మతమయినదనుక నీ వేషమున నాయుధాస్థితి కీకును గోచరముగానియట్లంపనిమ్మని ని న్నొకకరము వేడెద ననుగ్రహింపుము

సుశీ—అట్లయినసరే అట్లు కానిమ్మ (వైద్యునితో) ప్రభువుగారెట్లున్నార? వై—ఇంకను నిశ్చించుచున్నారు

సుశీ—క తనయల దుర్లయవర్తన
మునఁ చుంతులు నడలుపీణపాలుపున మణివో
యిన యీనృపపుంగవు స్వ
స్థునిఁ జేయుత దైవ మఖిల శుభకరుఁడు దయకొ

వై—అమ్మా పూర్వసుషుప్తి గలిగి, ఇది ఇంక మేలకొలుపుదమా?

సుశీ—శాస్త్రమును అవభవమును అనుసరించి మీకుఁ దోచినభంగి నాచి రింపుఁడు ఆయనగాత్రమున విస్త్రమాల్యాదులఁ బొందుపరచినారా?

రాపు—అమ్మ! ఆయనగాఢనిద్రానంతడయి యుండ నాపని యొనర్చితమి

వై—మేలకొల్పదము అమ్మా! నీ వీదాపున నిల్వము ఆయనచిత్తము కలక దేరుటకు నందియము లేదు

సుశీ—మంచిది కానిండు

వై—అమ్మా! నీ వీప్రక్కకు రమ్మ సంగీతము కొంచెము హెచ్చుమీఁద సాగి పుఁడు

సుశీ—క ఆశువలు చిలువలక్రియ

నీపగిదిం జేసినట్టిహృదయత్రణముల్

యాపఱ సిద్ధాపధములు

నాపాణిం బొడముగాత నాభ్యాగ్యమునన్

(అనుచు హస్తమునఁ దండ్రడిమేని కిమురుచున్నది)

సుమిత్రుఁడు—ఓ సదయహృదయా!

సుశీ—కర్కశహృదయలారా! ఎంతచేరితిరి! ఆరేయి జలప్రలయమున మీ
వాట ఘాతుకమృగము లండి మొఱపెట్టినను నానిమొఱ యాలింపకపోవచ్చునా?
తండ్రీ! అట్టియలజడిబడి నీసుకుమరప్రాణము లెట్లు నిల్వజాలె? కటకటా!

నీ సకలశీతిప్రాసే నరలేకమించినవతి యిదియా యిది మాన్యచరిత
ఆఖిలరాజన్యమాన్యపదబుకకుఁ గట్టఁ దగుఁటల యివి ధైర్యరాశి
చిటులజఁగూనిలయుంపాపతద్వృష్టి 2డ మాళియా యిది భవ్యతేజ
జంబుకసూక రసర్పాదిసాహచర్యార్హ మేతను విది యమలచరిత
ఎంత శ్రీమంతునకు విధి యెంత వ్రాసె
కలిమి యొకచోట నిలకడ గాంచు టజీది
ప్రాణ ముండఁగఁ గడతేరి బడికితిమన
రాదుబో యేరికైన ధరాతమున

అనే మెవలుచున్నారె పలకరింపురె

వై—అమ్మా! నీవు పల్కరించు లెంతయు నుచితము

సుశీ—ప్రభుశేఖరా! సుఖమా నీకు?

మం—గన్న సమాధి నండి వేల కొల్పి నీ వెంతపాశము గట్టకొంటవి నీవు
ధన్యు నాపాపమున నేను నారకాగ్నిం బ్రసాదియుంటి, యశ్రవు లెట్లుడుకు
చున్నో గుడుగు

సుశీ—అయ్యా! నన్నెఱుంగుదురా?

మం—ఎఱుంగుదును నీవు శిశువునవు నీ వెపుడ మృతినొంటివి?

సుశీ—అకటకటా! ఎంతపెడత్రోవనున్నాడు!

వై—అమ్మా! మెలకువ పూర్ణముగా గల్గలేదు ఇంచుక తాళుము

మం—ఎక్కడనుంటిని? ఎక్కడఁ జేరితిని? ఇది ఎగలా రాత్రియా? నన్న
దట్టమయినభ్రమ గ్రస్తుచున్నది శత్రువునకియిన నిట్టియశ్శర నొల్లన నేనేమిపల్క
చుంటిని? ఇవి నాచెతులేనా? సూధి గ్రుచ్చిన నొచ్చునేమో చు తము దైవమా!
నాయపథఁ దెలియ నుపోయముం బ్రసాదింపుము

సుశీ—అయ్యా నన్న కటాక్షముతో పీక్షించి యాశీర్వదన మొసంగమ అయ్యో నీవిట్లు ప్రణతుడవు గాఁదగువా ? వలదువలదు

మం—నన్ను బరిహాస మొనర్పకుము నేను మఱిపోయిన శతశ్పద్ధును వి మై టుంగునట్లు దోచుచున్నదిగ ని నామతి కడుసంశయ త్తకముగ నున్నది ఎంతయోచిం చిన నేగట్టిన యీపుట్టములు నా కెట్టుజూపుడినవో జ్ఞప్తికిరాకున్నది నిన్న నెక్కడ నుంటిని ! నే డున్నదెచట ? నాకుం బోలినట్లు చెప్పెద నవ్వబోకుము నీవు మాసుశీ లవు గావా ?

సుశీ—ఔ నాను తండ్రీ

మం—ఏదీ మాతము నీబాష్పములు తడిగా నున్నవా ? నీవు వివమిచ్చినను త్రాగుటకు సిద్ధముగా నున్నాడన నీకు నాయెడ ప్రేముడి లేని నేనెఱుంగదును నీ తోబుట్టువులు గడుగృతఘ్నలయి నా కపకృతి యొనర్చిరి అట్టిదనడికి నీకైం గొంతగారణ మున్నదిగాని వారి కినుమతయును లేదు

సుశీ—నాకుఁగూడ నేమియును లేదు తండ్రీ!

మం—ఏమి! నే నీవు డున్నది మాళవదేశమా?

సుమి—అయ్యా! కాదు నీరాష్ట్రముననే యున్నాఁడవు

మం—నన్ను వంచింపకుఁడు

వై—అమ్మా! నీ విక హృదయస్వాఢ్యము గల్గియుండుము చూచితివా పూర్వ రాద్రావేశ మెట్లడగిపోయినదో కాని వెనుకటి విషయములు జ్ఞప్తికి దెచ్చి కలతవ రచు టిప్పు డెంతయు ననఁచితము పుణ్యస్థలి చెక్కుకొవరకు నాయనను విశ్రమింప నింకు

సుశీల—అయ్యా! సయచెసి కొంచె విట్లు మెల్లఁగా నె గిర గలరా?

మం—నేను పెద్దవాఁడను మతిలేనివాఁడను నాచెయ్యలను మఱచి మన్నిం పుఁడు (సుమిత్రుఁడు రాజపురుషుఁడును దక్క తక్కినవారు నిష్క్రమించుచున్నారు)

రాజపురుషుడు—వర్ధమానుఁ డట్లు వధింపఁడినది నిజమేనా ?

సు—సంశయ మేల ?

రా—ఇప్పు డాయన నేనలను నాధుఁ డెవడు ?

సు—చంద్రసేనుని దాసీపుత్రుఁ డని వద్దంతి?

రా—స్వేతక్షీత సుమిత్రునితో గాంధారిదేశమున నున్న ట్లొకప్రవాద మున్నది

సు—ప్రవాదము బహుముఖములు గా విననయ్యెడు సేనలు సమీపించుచున్నవి
ఇక తడయంజనదు

రా—సమరము ఘోరభంగిని సాగునట్లున్నది నీకు భద్రదమా గాత
(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

సు—నాయుద్యమములకు నేటియుద్ధము ఫలదయకాలము సఫలమగునో
విఫలమగునో

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

శ్రీ

మందపాల చరిత్రము

సందచూరించు

రంగము — మరుక్కేత్రసమీపమున భారతాబిరము

[దోస్తాని యడు, మందర, పెద్దమనుష్యుడు, దొకడు, భటులను కూర్చు
ధ్వజపటములతో, బ్రవేశించుచున్నారు]

దో — శ్వేతధ్వజుని నిశ్చయము నిలవబడియున్నదో లేదో కనుగొనిరిచ్చి అతని
చిత్తముస్థిరముకాదు అతి సంశయాత్ముడై నిముసమున కొయ్యలోచన సేయుచుండ
పర్యవసానముఁ దెలిసిరిచ్చు (పెద్దమనుష్యుడు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

మం — చండిక సేవకునిపని దీక్షిణట్లున్నది

దో — నాకును అదే సంకేహము

మం — 'ప్రియమిత్రమా' నీవు నే నొనర్పంబోవు నుపకారమును గుర్తె బంగుదువు
గదా నే నొకప్రశ్నం బడిగెదను ఉత్తరమున్నది యున్నట్లు చెప్ప వేగెదను
నాతోఁబుట్టువుపై నీ కాదరిము లేదా?

దో — గౌరవపూర్వకముగా నాదరి మేకాని వేరొండులేదు

మం — ఆపెతో పరిచయము చాలింపును అని నాకు హ్యునయదాహా మొన
రెచ్చెడిని

దో — నీ కావంత యావంతయు వలదు అదె నీకాదరియు భర్తయు

[శ్వేతధ్వజుడు, చండిక, భటులను కూర్చు ధ్వజపటములతో, బ్రవేశించుచున్నారు]

చం — (స్వగతము) యుద్ధమున నపజయమయినను పైతుగాని నాతోఁబుట్టువు
నన్నాతనికిం బాపనోప

శ్వే — రాజు తనప్రియతమా, జేరెంటు మరయధర్మపరిపాలనాపరిభూత
మగు ప్రతినిధియు కొంత మనలఁ దిగనాడి వారి జేరె నని తెలియవచ్చుచున్నది నా

శౌర్య మధర్తపక్షమున నెన్నండును బ్రహ్మలింపదు కాని మ శ్చనైన్యములు మనరాష్ట్రా
మాక్రమించుమండె నని విన్నంతనే పౌరుషము కొంత వొడచుచున్నది

దో — నీపక్షులు లెంత మూఢ ర్యసవంచితములుగా నున్నవి

మం—దీని కేల యింత శిద్ధాంతపూర్వపక్షముల

చెం—శత్రునెగ మోసల దానినప్పు డిచ్చునాక గ్గోలములఁ దలపోసికొన నేల?

శ్వే—మన నేనానాయకులతో కావలయు కార్యగతి యాలోచితము

గొ—మీరు కొల్వుకూటముఁ జేరుతఱికి నేను న వచ్చి చెరెద

మం—చోడరీవణి! నీవు మతోడ రిమ్ము

చెం—ఏల?

మం—అది యన్నిభంగు లనుతముగ తోఁచెడిని దయసేసి రిమ్ము

చెం—(స్వగతము) మీకాటిల్యము నాకు గోచరించి నేను మీతో రా వలను

పడదు

[వారు నిష్క్రమించుమండఁగా మారువేషముతో శ్వేతకీర్తి ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

శ్వే కీ—నీవు నాబోటిదీననితో సంభాషింప నిచ్చుగింతు వేని తుణము తాళుము

శ్వే ధ్వ—ఇదె వచ్చెను ఏమి నీపని?

(శ్వేతధ్వజు డు, శ్వేతకీర్తి తక్కి తక్కినవారు నిష్క్రమించుచున్నార)

శ్వే కీ—(ఉత్తిర మం దిచ్చుమ)

మ అనిం బోవక పూర్వ మిందలి రవ స్యార్థంబు పీక్షించి యం

దున నీకు స్వయ మైనఁ దక్షణము నమ్మం జీరఁగా ఒంపు బం

సిన నే వచ్చి కృపాణపాణి నయి ఎల్లిం నోరి సాధితు దీ

నన గన్నట్లు సమస్తముం గ్రణత నానాహారవ ధ్యంబునన్

పవరమున నీపరిదీక్షు నేని యంతకో నీపై ఒరుగుచున్నకుట్ర లన్నియు దీఱఁగలవు భగ
వంతుఁడు ని న్నాయు వ్యంతుం చేయుగాత ✓

శ్వే ధ్వ—నేఁ దీనిఁ ఒదువుకొనునంతదనుక నిలవుము

శ్వే కీ—నిలువ వలన పడచుగా ని యవసరము పట్టనవును నాకై భేరి మ్రోయిం

పుము నే వచ్చెద

శ్వే ధ్వ—అయితే సరే ఇదే నీపత్రికఁ ఒదువుకొనియెద (శ్వేతకీర్తి నిష్క్రమిం

మించుచున్నాఁడు)

[కోషాకరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

దో—శత్రునైత్యము మాపు వేరలోనన్నది ఇదె వానిం న్యసామర్థ్యముల వివరము జాగరూకులయిన బాగులఁ బుట్టెంచి తెల్పించుట ఎక మీరు శత్రుసేయంబనదు

శ్వే ధ్వ—జాగునేయక మరసన్నాహ మొనర్చెదము (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

దో—శ్వాపదీయుగము క్రిత నొండొకలపై యసూయలు నేయు నీయిచ్చురకును మాట యిచ్చితని ఇం దెవ్వరి స్వీకరించువాడె ఁ భయము గ్రహించునా? ఒక తెనా? లేక యుభయములను దృశించునా? ఁ భయము సజీవులయి యంత సంతోషరకు నెంతెను అనుభవింప వలనుపడదు అనాథను గ్రహించునేని చంక ఁడకృశానతుల్యమై మండిపడు ఇదియునుంగాక చంకక నాధునిం బ్రతిఘటించి నాయభ్యుదయము నిల్పి కొనఁజాలుటయు దుష్కరము కానిప్పు డస్తుత మీతనిసాహాయ్యసంపత్తిచే జయఁజేసి వడసి, పిదప నాతనిఁ దీర్చునోవు నాపెం జేపట్టెదగాక సుఖిలామందపాలుర కితఁడు సూపంద లంచు ననుగ్రహం బీయుద్ధము జనుప్రవమము వారిలు నాచెఁ జిక్కినచో వారలం జేరుపెట్లు? నా కీదీర్ఘవిచారములతోఁ బరివేషి? కార్యంబు ధైర్యంబుతో నడుపుటయు నాపని (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

రంగము—గోన కలకలము

ధ్వజకూర్మములలో సుఖిలామందపాలురును వారిని మలును బ్రవేశించి నిష్క్రమించుచున్నారు

[చంద్రసేనుడు శ్వేతకీర్తియుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు]

శ్వే కీ—అయ్యా! యీచెట్టునీడ నిలిచి ధర్మోజయుతుఁ అని యాశీర్వచించుచుండు నేఁ ద్రాసికి వచ్చి నిన్నుఁ జేరఁగల్గెను నేని నీయోగక్షేమముల విహించెదన

దో చం—ఆయుష్షంతుడవై రమ్మ పొమ్మ

(శ్వేతకీర్తి నిష్క్రమించుచున్నాడు)

[గోన కలకలము—శ్వేతకీర్తి ప్రవేశించుచున్నాడు]

శ్వే కీ—అయ్యా! కే లిటు లిమ్మ? రమ్మ పోదము రాజు పం కతుఁ డయ్యె రాజుగుం గొూరైయు నభిమాతులచేఁ జక్కిరి

చం—ఎక్కడనుఁ దోవలె ముగ్గుటకీవోలు దుదా?

శ్రీ కీ—ఓ హో! మరలఁ బూర్వోంతలోఁ బడుచుంటివా? ఒననకు జన్మవరణ ములవిషయమున స్వాతంత్ర్య మెక్కడది ఏది వచ్చినను నమ్మజించి తలయొగ్గవలసిన వాడే

రం—జౌ నటము విజయ నిష్కామించుచున్నాడు

రం—కురుక్షేత్రమున భారత సేనానివేశము

[జయకూర్యముతోడను ధ్వజపటములతోడను దోపాకరుఁడును బందీకృతులయి

కుశిలామందపాలురును, సేనానియు సైనికులును బ్రవేశించుచున్నారు]

దో—సేనానీ! ప్రభుచిత్తములు దెలియువరకును కిరిని గొంపోయి తెగురక్షణ శాలలో నుంచును

సు—పుణ్యమునకుఁ బోయినం బాప మెదురైనది ఎసుధపైవన కొకరికె గడు తండ్రి! నీమిత్రమయి వగు పుదగిలియున్నదిగాని, భేద మెన్నడును నామని కెక్కుట లేదు మనమిత్రకారత్నములకు సోదరీమణులను జూడవలయునా?

మం—శ్రీ! వాండ్రమొగము జూడనోప మనమిరువురమును గారాగ్నహమున బం జరమందలి పక్షియుక్తమువలె నొంకొకరి గానగిగ్గిం గాలక్షేపము సేయడమ పురాతనాధున తనవృత్తాంతముల న్నొకని స్మరణకుఁ దెచ్చుకొని యనంతము రాజకీయన్యాయాచారములఁగూర్చియు ముచ్చటెంతము అధికారము వలఁగినవారిని అధికా రమునకు వచ్చినవారిని వారివారికృత్యములనుగూర్చియు చర్చింప దైవజ్ఞులవలె భవి రాజ్యావర్తననిర్ధారితము నుపన్యసెంతము ప్రపంచమునందలి కల్లోలము కాంక్షా కృత్యములు దూరి వనలం జేరనేరవు

దో—వారిని కొడొక్కని పొమ్ము

మం—అమ్మా! యిట్టిస్వార్థత్యాగములకు దేవతలు మెత్తురు మనవ్యమాత్రులు మనల నెడఁబాపఁజాల కుండురుగాత! (అని సుశీలను గొఁగిలించుచున్నాడు) అమ్మా కంటఁదడియొత్త మెటులమ్మ సోదరు (రక్షితుడై, సుశీలామందపాలురు నిష్కామించు చున్నారు)

దో—సేనానికి లేని నందిచ్చుము

శా యోధాగ్రేసర దివదోఁరెడు నకుద్యోగింబు శ్రీఘంబుగా
సాధింపం దగు పోతోషక మశ్యం ఎందె నీ వియ్యెడన్
సాధుత్వంబు పహింతువేనియు వినాశం బొట తద్యంబు సే
వాధర్తం బిది ఖడ్గపాణి! యినకంపానశ్యుఁడైనం, జెషన్

సే—దేవా! మహాప్రసాదము (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

[కూర్యములతో శ్వేతధ్వజుడు, చండిక, వందర మణియొక
సేనానియు భటులను బ్రవేశించుచున్నాడు]

శ్వే—శబా! ఈప్రాద్దు శీతౌర్యమునకు నైవముతోడ్పడియె ప్రతిపంధులను
బందీకృతులఁ జేసి తెచ్చితివి వారిని నావశ మైనర్తువేని వారిసౌఖ్యమునకు మనక్షేమ
మునకు ననురూప మగురీతిని వారి నాదరించెదను

దో—రాజుయొక్క పలితశిరంబును ధర్తపక్షమును ప్రజలహృదయముల నాక
ర్షించి మనల కనర్థ మొనర్ప నోపునని యాలోచించి సుశీలామందపాలర నేకాంత
నికేతనమున సురక్షితులుగా నొనరించితిని వారిసంగతి విచారింప మన కిది సమయంబు
గాదు

చ పలువుర మిత్రవాంధవులఁ బాసినయమృలికంబు పెల్లం
గలన జయంబు గేవల సుఖప్రద మాట కుని త్తఱి స్తనం
బులుపయి నాతెపాశాతిని బ్రంగుచు నద్దన పరిఁ దోగు నా
జలజము లట్లు తాపమును సౌఖ్యము నొక్కట నందుచుండెదన్

కావున పదంపడి యుక్తావసరంబున వారిపరామర్శకుం జొత్తము

శ్వే—ఓయి! ప్రకృతివర్గములోనివాఁడ వగు నీ విట్లు సమానప్రతిపత్తిపుర్వ
కము భాషించెద వే? చాల, చాలు పెద్దప్రేలకుము

సుందర—అతని సామగ్రియ్యాలలు మదుద్దేశాధీనముల నీ కింతమారము
వలకక కున్న మాయభిప్రాయముల దెలి కొ న మేలయ్యుండు నాప్రతినిధిగా నేల
నడపి సర్వకార్యములు నిర్వహించిన యీతని నీసమానునిగా నేలఁ దెలియఁజాలవైతివి?
ఇంత బేలతన ముండునే?

చం—నీ కేల నంత వేగిరపాటు? నీయధికార మేల? అతని కిట్టియాధిక్యత
గల్గింప నతనిపరాక్రమము చాలదా?

మం—బౌగాని నాయధికారముగూడ నతనిం జేరినచో నతని కీరాష్ట్రమున
తుల్యుఁ డుండఁడు

చం—నిన్నుఁ జేవట్టినంగదా యతని కిట్టిగౌరవము గల్గుట?

మం—అహా! పేదన కాడినమాటలే నిశ్శమగుటయుఁ గల్గినగదా!

చం—నీవైఖరిఁ గనికెట్లు మనే యుంటిని

మం—నా కేమో జబ్బుగా నున్నది కానిచో నీకుఁ దగినయుత్తర మిచ్చి యుందును ఓకు రాగ్రణీ! నాపైవ్యమును, సర్వస్వమును నన్నను నీయదీ-ము నేని కొని నీయిష్టానసారము వినియోగపరచికొనము ఇదె సూర్యచంద్రులు సాక్షులగు నీ యధీశము చెయుచున్నదాన

చం—అతనిం జేపట్టదలఁచితివా?

శ్వే ధ్వ—వలదన నీవళమా?

దో—అయ్యో! వలదన నీతలమును గాదు

శ్వే ధ్వ—ఛీ! దాసీపుత్ర, యిశో వారిం చెదను

మం—(దోషాకరునకు) నీకు నేఁ జేసినప్రతిజ్ఞను భేరి మ్రోయించి చాటఁ

బంపుము

శ్వే ధ్వ—నిముసము తాళుము దోషాకరా! రాజద్రోహము నాపాదించి నిన్నను ఈకుచ్చెలక్రింద త్రాచును (చండిక దెస జూపుచు) ఇదె నిగ్రహించు చున్నాను ప్రియమయిన మరిదలా! ఈతఁ డింతకుమున్నే నాభార్యకు మాటిచ్చి యున్నాఁడు ఆమెకయి పూని నేఁ కప్రార్థనకడ్డము వెట్టుచు నీ కిష్టమయిచో నన్న పెండ్లియాడు మని నిన్ను వేడుచున్నాన

చం—ఆహా! ఈయుపాఖ్యానము సొగసుగానే యున్నది

శ్వే ధ్వ—దోషాకరా! నీ వాయుధపాణివైయే యున్నాఁడవు ధేరి వేయించెదను. ఈలేఖనో వివరింపబడిన క్షిద్రోహము నిర్ధారణచేయుట కీసేసలో నొకఁ డును నన్నద్ధుఁడు గానిచో, నే నాపనికిం బూనెద ఇదె నాప్రతిజ్ఞ!

మం—నాకు ప్రాణముమీఁదికి వచ్చినది

చం—(స్వగతము) అట్లు గాఁచో నోషధుల నెవ్వరు నమ్ముదురు

దో—ఇదె నాప్రతిశపథము నన్న ద్రోహియను నానరాధముఁడు కేకల మృషావాదియు నీచహృదయుఁడునని ఖడ్గసాణిగయి సిద్ధాంతీకరించెద ఇదె న మాటగా భేరి మ్రోయింపుఁడు,

మం—నాకు ప్రాణము నిలుచునట్లు తోఁచదు

శ్వే ధ్వ—ఆపెను నాశిబిరమునకుఁ దోడ్కొనిపొందు భేరిమనమృనిఁ బిలు వుఁడు (మందరను దోడ్కొనిపోవుచున్నాఁడు)

[భేరి మ్రోయించునాఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఓరీ' భేరి మ్రోయించి దీనిం జాటుము.

భేరీవాడు—(మ్రోయించి చదువుచున్నాడు) ఈశ్వరలో నీనోషాకరుడు
ద్రోహియని వానితో ద్వంద్వయుద్ధమున గలిచి నిర్ధారణ చెయఁజాలు క్షత్రియ
సంజాతుఁడున్నచో మూడవతూరి యీభేరి మ్రోగినతక్షణమే వెల్పడి రాజలసినదిగా
రా జాజ్ఞ

దో—మ్రోయింపుము మొదటి భేరీనాదము

దో—మరల రెండవ భేరీనాదము

దో—మరల మూడవ భేరీనాదము

[గ్రాపల భేరీమ్రోత—శ్వేతకీర్తి యుద్ధనన్నధ్వఁడై భేరీ మ్రోయింపువాని
మున్నిడుకొని ప్రవేశించుచున్నాడు]

శ్వే ధ్వ—అవచ్చునాతఁడే వచ్చుచున్నాఁడో తెలిసికొనుము

భేరీమనుష్యుడు—ఎవఁడవు నీవు? నీపేరేది? కులమేది?

శ్వే కీ—ద్రోహముచే నాక్షేరు మాసినదిగాని నే మార్కొనువానికిం గులమున
నించుక యుఁ దీసిపోను

శ్వే ధ్వ—నీ వెవ్వరి మార్కొనియెదవు?

శ్వే కీ—దోషాకరునికయి యెవఁడు పోరఁజొచ్చునో వానిని

శ్వే ధ్వ—అట్లదె అతఁడు స్వయముగా కత్తి గట్టియున్నాడు

శ్వే కీ—ఒరనుండి బెరికి యడిదముం గేల నమచ్చును నీయందు దోష మాపా
దించి నేభాషింపఁబోవుపరులు నీహృదయంబునకు ములుకులయి బాధ యొనర్చినచో
నీ చేతికరవాంతుతోఁ బరిహరించికొనము

ఉ ప్రాయుతరాజ్యవైభవము ప్రాభవము నభవదీయవిక్రమ
శ్రీయును జీరికిం గొనక చెప్పెద సత్యము ఖిగ్గపాణినై
యీయభిలప్రపంచమున నెయ్యెడ నీసరిద్రోయి లేడు తీ
ష్ణాయనశిష్టధార యిది సాక్షిగఁ దెల్పెద నీవు గా దనన్
క ద్రోహివి తండ్రికి న్నకు
ద్రోహివి దైవంబునకును ద్రోహివి మిత్ర
ద్రోహివి రాజద్రోహివి,
ద్రోహివి నీ వెల్లయెడల దుష్టవిచారా,

దో—సమరధర్తయును రాజనీతియు విచారించినచో నే నీకులగోత్రంబులు
దెలియుపటగును గయ్యమునకుఁ జొరకుండుటదే! యుచితమ్మగాని నీవేషభాషలయందుఁ

దోచునాగరికతఁ జూడనట్టి విలంబమునకు నామన సియ్యకొన కున్నది నాయెడల
నీ వాడినపలుకు లన్నియుఁ గల్గి లని ని న్నొప్పించుట కిదె ఖిక్కుఁ ఁటకుచున్నాఁడ
చేతనయిన నిలిచి మగటిమి చూపుము

[పోరికిఁ జొచ్చుచున్నారు దోషాకరుఁడు నేల గూలుచున్నాఁడు]

శ్వే ధ్వ—కావుఁడు కావుఁడు

చం—దోషాకరా ! ఏవీపనికిఁ బూన నేకూడదు. వంచనచే ని న్నిందు దించి
యీదుక్మీతు లింత సేసిరి

శ్వే ధ్వ—భీ ! ఎశాచమా నోరు మూయుము ! మూయువేని యీజాబుతో
మూయించెద దోషాకరా! చూడు మీజాబునీ మోరదోషముల ఎదులపుచ్చుచున్నది
(చుండిక చింపఁబోవుచున్నది) పిశాచీ చింపకును ఇదియెల్ల నీకు విశదమే యయి
యుండు

చం—అయిన నన్ను జేయువా రెవరు ? నానిశ్చ సితమే శాసనంబగు నండ
నన్ను శాసించునాఁ డెవఁడు ?

శ్వే ధ్వ—భీ శాకినీ ! అయితే ఇదియెల్ల నీయెటుకతో ఁడచినదే

చం—పెక్కుమాట లేల? నే నెటుఁగనిది లేదు (నిష్క్రమించుచున్నది)

శ్వే ధ్వ—ఆమెవెంటఁ జని చర్యలు గనిపెట్టుఁడు సాహసమునకుం జొర
బూనును

దో—నీ వాడినదెల్ల నేఁ జేసినవాఁడ ఇంకను నేఁ జేసిన దుష్కృతములు
పెక్కును గలవు కాలక్రమమున నన్నియు బయ్యవడును అంతయు మించినది
నేనును గతించుచున్నాఁడ కాని నాకు నీపుట్టిబూర్వములు దెలియ నెంతయు కురూ
హలము గలదు తెలిపి నావీనులకు విం దొనర్చుము

శ్వే కీ—చ మనము పరస్పరంబును సమాహితచిత్తము లొప్ప నీకుమా
విని మము మి ట్లొనర్చుటను బ్రీతి జనించెను నాభిజాత్యమం
దున నొకవీచమం తయిన న్యూనత నాయెడ లేదులేదు నీ
జనకునకే జనించితిని సాధ్వికి నాతనిధర్మపత్నికీ,

గీ దైవభుటన దలఁప తప్పక న్యాయమై
బరఁగు నుత్కటమగు పాపపుణ్య
ఫలము లీతనవునఁ బడయుజనండు నీ
జనన మిందులకును సాక్ష్య మరయ.

దో—అన్నా! సత్యము వచ్చితివి నాకు కాల మానన్న మయినది

శ్వే ధ్వ—నాయనా! నీనడకలో నే నీమాభిజాత్యము స్ఫురించినది నీమాటలు నావీరుల కౌతయు విం గొనర్చినవి నియెడ నా కన్నులును ద్వేషము లేశమును లేదని దైవముసాక్షిగాఁ బల్కెద విశ్వసింపుము

శ్వే కీ—మహాత్మా! నే నది యెఱుంగుదును

శ్వే ధ్వ—అఘా! నియజ్ఞాతగాన వెట్లు గడ తివి నీతండ్రిదురవస్థ లెట్లు దెలిసితివి నా కది సవిస్తరముగా విం గుతూహలం బయ్యెను

శ్వే కీ—తెలిపెన నవధరింపుము నాయాసురుగొనం మట్టిన రాజశాసనము విన్నదిమొదలు నిరంతరప్రాణభయ ముద్భవనై—అక్కటా! ప్రాణము లెంతతీక్షణముగానిమరణనేదనాత్యు మగుప్రాణభయమును బ్రతిక్షణమును భరింతుముగాని ఒక్కసారి యుసురు విడచి ముక్తి గాంచ నొపముగదా అక్క డక్కడఁ దిరుగుచుం దుడకు నీచ బంతువులకైనను వెక్కిరియుగా నోపు వికారవేషము గైకొంటిని ఆస్థితీలో గలితమణులగుసాములక్కగూడుల పాలుపు పహించి రక్తధారి గొలుకు రిక్త నేత్రములతో మాతండ్రి నాకుం దొరసించిన నే నాతని నడపుచు, ననునమాణాపంబుల నతని యాత్మ హత్యాప్రశుత్నంబు లుడిపితినిగాని, యది యేమిబుద్ధి మోహమో యాతనికి నన్నం దెలిపికొన్ననైతి, కడకు గడియక్రిందటనే నీయుద్ధమునకు స్పృహఁడనై వచ్చుతఱిం బునర్దర్శనప్రాప్తివిషయకసంశయమునం జేసి నన్నం దెల్పికొని పూనగుచ్చినట్లు నావుత్తాంత మెల్ల చెలిపితి ఈకథ ఎచునప్పు డతనిమంతరంగమునం జరిగొను నేదమోదము లాముదుకని జిర్ణిహృదయ మవియించెంగాని, తాతఁ జేయఁబడినదేమో నాహృదయ మవియకున్నయది,

దో—సీకథ నాహృదయమును గరిగించుచున్నయది నీ విం కేమో చెప్పఁదలఁచినట్లు నాకుఁ దోచినది చెప్పు ను నాహృదయమును గొంత మరేడికఁ బదనపడ వచ్చును

శ్వే ధ్వ—నాహృదయ మిదివరకే ఎరై పోకున్నది ఇంకను విచారకరమైన దున్నచో విరివింపుము నాగుండె తొక్కి చాలదు

శ్వే కీ—నాహృదహృదయము న కదియే చరమాపథగానోపు నైనను మానవదుఃఖమున కొక చరమాపథలేనట్లు దోచుచున్నయది అవారిదుఃఖ పారావారమగుండనై నేనున్న యిత్తఱి నొకపుద్గు డక్కడి కేతెంచి, నన్నను నాద ఖసును గుర్రెఱింగిన నాడు గావున నన్నం గొగిలించికొని బ్రహ్మాడకహిహము విటల వారునట్లు కెద్దపెట్టిన

నాక్రంపనము సేసి, మాతండ్రి శవముపై బడి యేడ్చుచు, రాజుదువరింప బెల్చుచు పరవ
శుడై యుండఁగా యిక్కడ భేరి రెండుమారులు మ్రోసెను అంతట నే ఎయుదేరి
వచ్చితిని

శ్వే ధ్వ—అయితే యా పెద్ద మనుష్యుడైనడు

శ్వే కీ—రాజుచే వెడల నడవబడియు, మారువేషమున నాయన కొల్లుజొచ్చి
బానిసెలుసైతము నేవగించు నూడిగములు సేసిన సుమిత్రుఁడు

[రక్తముతో నెఱ్ఱవగుకత్తి చేబూని యొక పెద్దమనుష్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

పె—రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు

శ్వే కీ—ఎట్టిరక్షణగావలె ?

శ్వే ధ్వ—పలుక వేల ?

శ్వే కీ—రక్తముతోడి యాకత్తి యెక్కడిది ?

పె మ—సులివెచ్చనిరక్తముతో నదే పొగ లెగయుమన్నగి చూడుఁడు
ఆరక్త మాపెహృదయమునుండి వచ్చినది అక్కటా ఎంతలో నావెకు కాలము సరి
పోయినది !

శ్వే ధ్వ—ఆపె యెవరు ? ఎలుక వేల ?

పె మ—అయ్యా ! మీరాణి, ఆమెతో బుట్టవునకు విషము వెట్టి నానుకత్తి
వాతబడినది విషముపెట్టిన ట్లామెయే యొప్పుకొసినది

దో—వా రిర్వురకును నాహృదయమును చమర్పణ సేసెతిని మవ్వురకును
శ్రీఘమునఁ గూడెదముగాక

శ్వే కీ—ఇదే సుమిత్రుఁడు ఎచ్చుచున్నాఁడు

శ్వే ధ్వ—ఊపిరి యున్నను లేకున్నను వాండ్రుశరీరుల నెట్లకుం దోడ్కొని
రండు ఈశ్వరునియొక్క యామోరచర్యలు మనల మేగలను వడఁచుచున్న విగాని
మనహృదయములకు జాలిగొలుపకున్నయవి.

(పెద్దమనుష్యుఁడు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[సుమిత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఓహో ! ఇతఁడేనా సుమిత్రుఁడు ఆహా ! కాలవైచరీత్యమ ఈతనిక సామన,
సత్కారపైన జాప వలనుపడ కున్నయది

సు—అయ్యా ! మృగాజు ననన్దోగొనిపోవచ్చివాఁడు త డెడ ?

శ్వే ధ్వ—అయ్యో ! ఎంతపరాకు పడితిమి ! గోషాకరా ! సుశీలామందపాలర
నేమి సేసితివి ? సుమిత్రుడా, ఈవిపరీతము చూచినావా ?

[చండికామంగరల శరీరముల తే డుచున్నవి]

స —అయ్యో ! ఏల యిట్లు ?

• దో—ఈభయులను నామందు బద్ధానురాగతై యొకతె రెండవదానికి విష
మిడి తాను బాడుచుకొన్నది

శ్వే ధ్వ—ఔ నట్లే వాండ ముఖములఁ గప్పుడు

దో—నా కవసారము సమీపించినయిది నాప్రకృతి నుల్లంఘించియైన జన్మలో
నొక యుపకృతి నేను విశ్వయించినాఁడ కోటకు సత్పరముగా నొకని సంపుడు
గధకుత్తరువు నేసి చుకొన మందపాలుగ చక్కడకు పంపియుంటిని కార్యము మించకుండ
సంపుడు

శ్వే ధ్వ—పరుగెత్తము పరుగెత్తము

శ్వే కీ—ఎక్కడకు ? ఎవరివద్దకు ? అభిజ్ఞానసత్రి శేది ?

దో—నిగుట తొంతయు పుచితములు నాకత్తి గైకొని నాసేనానియొద్దకు
సత్పరమున బొమ్ము

శ్వే ధ్వ—పరుగెత్తును (శ్వేతకీర్తి విప్ర)మించుచున్నాడు)

దో—చుకొని నురిచీసి యా మెయే యాశాభంగముచే నరి నెట్టుకొనెనని ప్రకటింప
వలసిగనిగా నేనును గంకియు వాచుచేసి యుత్తిరువు గొసంగి సేనానియధీనము
సేసి సుశీలామందపాలరకు గోటకుఁ బంపితిమి ✓

శ్వే ధ్వ—భగవాతు ము రక్షించుగాత వీని గిటనుండితోడ్కొని చనుడు

(గోషాకరుని మోసికొని పోవుచున్నారు)

[గుళిలయొక్క మృతశరీరమున నందిటఁ బెట్టుకొని ర జన, శ్వేతకీర్తియు, సేనానియు
మరికొందరును బ్రవేశించుచున్నారు]

కు—నాసోవ రేల ? మీగుండెలు తాతఁజేయఁబడె గాఁబోలు మీనోళ్లు నా
కుండిన మిన్ను బీటలువార రొదనేనునా ! అయ్యో, నానిక్షేప మడుగంటిపోయెనే
నొనయూసి గైనను లేకపోయెగా అద్ద మొకటి దీసికొనిరండు ఊరిపరీక్ష చేయు
దము

సుమి—అకటా ! నేఁగు ప్రలయదినముగాఁ గన్నట్టుచున్నది

శ్వే కీ—అట్లే తోఁచుచున్నది

మం—అమ్మా! ఈవేంశ్రుత కదల చున్నది ఇది నిజమైన వాక్ష్పముల గట్టెక్క.

సు—మహాప్రభూ (చాచక్రశావము = యశస్సాగ్ర)

శ్లో ౧—అయ్యా! అతఁడు భవత్ప్రియమిత్రుఁ డగునుమిత్రుఁడు

మం—ఛి మాతుకులారా ! మీవలననే దీప్రపాణముల దాటిపోయినది మీ

రీ చెంతకు రాకుండిన రక్షించుకొనియుండు అయ్యో ! తల్లీ ! ఎంతలో భంగ పెట్టలేవి

శా తిత్తా ! సాద్విహ ! దీనవత్సల ! పుకిలా ధాత్రిజైః శ్లోధా
నమై నన్నుఁ జిరింపు బ్రోతువఁడు న్నాకఁడు విశ్వాన మి
విత్తాత్కి-స్తపఃగా నొనర్తునని శే నెల్లం దలంప నిమే
నమైనం దడయంక రాదె యట నత్తన్నీధిం బుత్రికా

తల్లి - నిన్ను రిచీయం వాంఛాపడదు. బొక శోటం పడినట్టిది కాని నిన్ను ఇక్కడ చూడాలి.

సానాని—విజయే నాని నాని నానా

మం — నటుక లేదటరా దుర్భ్రత ? నాకాలమునకే గరివాల మొజునండ జేసికి
 కేల నమర్చి-తోడనే వైరిశిరములు జేవేలు భూమి నలంకరించెదేని మప్పున నాకు
 వచ్చినకష్టములచే నాజవసత్తువ లడిగి నవి నీ వెప్పుడవో చెప్పగల్గుదు నేమో ప్రయ
 త్నించెదను

నుమి—కష్టము లనుభవించునో నశుమునం గ్రాపంచునో నీకు పాట నీవే గా. ట్టు
చున్నావు

మం—నాకన్నులు గాఢజాలవు నీవు నువ్వుత్రుడవు గావా?

కు—ని త్తము మహాప్రభూ దేవరసరిచారికఁ దేడన్

మం—వాడు మంచి నేషనుడు నాడు నానాక్షల బడదన్నట్లొక జాల
 పేర్పరిగా నుండు ఇపుడు చచ్చి స్వర్గమునుండి గొలు

సు—అయ్యా! వాఁడప్పుడు గాఁడు వఁచోయి

మం—సరే చూతములే

సు—నీప్రథమదురవస్థనాఁచుకొందల్లు నీపాదసేవ సేయించు—

మం—నీకు స్వాధీనము

మం—అయ్యో! యేటిస్సాగళము ఎటుజూచినను ద్రోహమును నాశమునే
కనుక బడుచున్నవి నీకొమార్తెల ద్రోహముచే మణిసిరి

మం—అట్లు గానోపు

శ్వే—అయిన యాడని యాయనకు డోహకట్టున్నా ముందు దెలిపి
కొని నలాభము లేదు

శ్వే కీ—సత్యము నిష్ప్రయోజనమే

[సేనాని ప్రవేశించుచున్నాడు]

సే—మహాప్రభూ! దోషాకరుడు దీక్షివాడు

శ్వే ధ్వ—ఎవరి కావించి ప్రకృతమున గూర్చి యాలోచించవలెన

ను వినుడీ మిత్రులు నాల్గులు స్వరూపులు ల్బుధులైన ల్బుధులైన

గ్గిన మీక్షోభము మాన్పగావలయు యత్నిం బెల్ల గావించి మీ

యనఘురి(మందపాలుని డోస జూపుచు) జేరెడు గాక యాయభలరాజ్యంబుం

దదీయాజ్ఞలో

మన పెల్లనైలగంగలారము దయాపైత్రీన నాధ శ్వు

గీ శ్వేతకీర్తిసుమిత్రులు స్వీయపరివి

వేద బ్రతిస్థితులయి ప్పవనీభరంబు

బూచుకాగ్యమునందు నివానిశంబు

మాకుఁ దోహద్యోదరుగాక మాన్యరిము

కం మిత్రులు నాల్గులు వారల

ప్రాశ్నికి గదయాపయైన మన్యోఁ గనఁడి

శాత్రువు లెల్లరు దమతమ

శత్రుశ్వఫలంబు గుడువ సగుయము దానన్

మం—నాప్రముత్తుములు నెలసాదైనవి అయ్యో! ఎంతగతి కట్టినది,

ఉ అక్కట! జీవోలు లిల సంశయలేక పరిభ్రమింపఁగా

వెక్కనమైతె నీవు పృగ్గిం జెడు దైవముకంటి కిట్లు ని

వెక్కిటికంబు లేక నను నాటకపుచ్చి చినంగ నాయమే

దిక్కిటియున్న నన్నఁ గడతేర్చెనువా రెవరమ్మ పుత్రికా

నాగహింసప్రాణము వాసిపోయె నికి నాబొందిలో ప్రాణము లండనొపవు

(మూర్ఛిల్లి మృతికొందుచున్నాడు)

శ్వే కీ—అయ్యో ? నేలఁ గూలుచున్నాఁడు

సుమి—శ్చావయమా ! అలిసిపో వేల

శ్వే కి—అయ్యా ! కను విచ్చి చూడుము

న —చింతలచేఁ జివికి స్రుగ్ధిరాలినాఁడు ఆయన యాత్తిస్వాగ్ధ్యమునకు
భంగము నేయకుము

శ్వే కీ—అంతా అయిపోయినది

సుమి —తా కేమున్నది ఇంతవఱకు నిలుచుటే నా కాశ్చర్యముగఁ గన్పట్టెను

శ్వే ధ్వ—వారిని దోడ్కొనిపొంతు సుమిత్రశ్వేతకీర్తలారా ! ఇఁక విచారమే మనపాలు కాటికిఁ బోవువరకును గర్తము మానదు పరమాపులగు మీసాహాయ్యముచే నే నీరాజ్యభారనిర్వహణనుండు గొంత యూరట గాంచెద

సుమి—నేనును నాయుజమానునిపశ్యకుం బోవలె (నిష్క్రమించుచున్నాడు)

శ్వే కీ—మనమిట్లు బేలపడవలదు ఐహికసుఖదుఃఖములయందు పరమార్థభ్రాంతి చేసి బైరమోదము లందుట పామరలక్షణము ప్రాజ్ఞుఁడు సుఖదుఃఖములను లాభాలాభములను జయజయములను గణింపక ఘలాభిసంధి వజ్జించి ధర్మ మాచరింపవలెను
(ఉభయులు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

